

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Životní hodnoty u žáků 8. a 9. tříd

Life values of pupils of 8th and 9th grades

Diplomová práce

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Procházková

Autor práce:

Bc. Veronika Florianová

Praha 2016

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Janě Procházkové za cenné rady, trpělivost a čas, který mi věnovala při vedení této práce. V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině za podporu a trpělivost.

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci „Životní hodnoty u žáků 8. a 9. tříd“ vypracovala samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Bc. Veronika Florianová

Anotace

Diplomová práce „Životní hodnoty u žáků 8. a 9. tříd“ pojednává o životních hodnotách ve složitém období dospívání. Zabývám se především mládeží ve věku od 13 do 15 let, což odpovídá 8. a 9. třídě základního vzdělání či tercii a kvartě na víceletém gymnáziu. V práci se zaměřuji především na hodnoty a hodnotové žebříčky jedinců, zmiňuji možné vlivy působící na hodnoty a vysvětluji některé pojmy související s hodnotami nebo vysvětlující hodnoty. Specifikuji období dospívání, socializaci jedinců do společnosti a vazby k rodině. Zamýšlím se nad představami dospívajících o budoucnosti. V praktické části se zaměřuji na porovnání životních hodnot u žáků ze základní školy a u žáků z gymnázia. Pro porovnání využívám dotazníkové šetření, které doplňuji odborným názorem učitelů a profesorů ze zmiňovaných škol. Zjišťuji, zda se jejich hodnoty, hodnotové žebříčky, představy o budoucnosti a podpora rodičů nějak významně liší, či zda je významnější rozpor v těchto oblastech u odlišného pohlaví.

Klíčová slova

Adolescent, dospívání, hodnoty, chování, mládež, rodiče, rodina, výchova, vývoj, žáci.

Annotation

The diploma thesis "Life values of pupils of 8th and 9th grades" deals with the life values in the complicated lifetime of adolescence. The main focus is on the youth at the age of 13 to 15, which corresponds with the 8th and 9th grade of elementary schools or with terciie and kvarta of grammar schools. The thesis concentrates primarily on the values and value rankings of individuals, mentions possible influences on these values and explains some concepts related to the values or explaining the values. I specify the life period of adolescence, the integration of individuals into the society and their bonds to their families. The adolescents' ideas about their future are also reflected. The practical part of the thesis compares the life values of primary school pupils and grammar school students. To demonstrate the differences, I use a questionnaire survey complemented with professional opinions of teachers and professors from the schools mentioned. I am trying to find out if their values, value rankings, ideas about future life and their parents' support are significantly different in some ways or if there are any remarkable contrasts in these areas in terms of genders.

Keywords

Adolescent, adolescence, values, young, parents, family, upbringing, development, pupils.

Obsah:

Úvod.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Problematika životních hodnot	10
1.1 Procesy vzniku hodnot.....	13
1.2 Funkce hodnot	15
1.3 Pojmy související s hodnotami	18
2. Faktory ovlivňující vývoj hodnot.....	22
2.1 Vlivy rodiny na hodnoty	22
2.2 Vlivy okolí na hodnoty jedinců	24
2.3 Rozdíly v pohlaví.....	25
2.4 Vlivy vzdělání na hodnoty	26
2.5 Vlivy osobnosti na hodnoty	27
3. Období dospívání	29
3.1 Vazba k rodině.....	31
3.2 Socializace	34
4. Představy o budoucnosti	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
5. Cíl výzkumu	39
6. Charakteristika zkoumaného vzorku.....	39
7. Metoda výzkumu.....	40
7.1 Stanovení výzkumných tezí.....	41
8. Způsob sběru dat	41
9. Metoda vyhodnocení dat	43
10. Výsledky výzkumu a jejich interpretace	44
11. Diskuze.....	77
Závěr.....	84

Seznam použité literatury	88
Seznam příloh.....	92
Resumé	102

Seznam zkratek

apod. – a podobně

atd. – a tak dále

atp. – a tak podobně

č. – číslo

Gym - gymnázium

kol. - kolektiv

např. – například

s. – strana

ŠVP – Školní vzdělávací program

tj. – to jest

tzv. – takzvaný

VOŠ – vyšší odborná škola

VŠ – vysoká škola

ZŠ – základní škola

Úvod

Téma hodnoty a hodnotové žebříčky nás provází celý náš život. Od útlého věku jsou dětem „vtloukávány“ základní normy chování a hodnoty. Setkávají se s nimi prakticky na každém kroku, v rodině, ve škole, na zájmových kroužcích a ve své vrstevnické skupině. Všechna zmiňovaná prostředí je ovlivňují. Je to asi ta nejdůležitější věc, kterou rodiče a jiná prostředí mohou předat jedincům a ovlivnit tak jejich život a budoucí směr. Přes veškerou důležitost tohoto tématu jsou, dle mého názoru, stále hodnoty značně opomíjeny. Rodiče, vychovatelé i učitelé jim věnují jen minimum pozornosti, kterou by si zasloužily.

Toto téma jsem již zpracovávala ve své bakalářské práci a natolik mne téma zaujalo, že jsem ho chtěla podrobněji prozkoumat ještě z jiného úhlu pohledu. V bakalářské práci jsem se zabývala hodnotami u dívek z diagnostického ústavu a porovnávala je s dívkami z učiliště. V této práci se také zabývám porovnáním dvou škol, ale u mladších žáků, kteří před sebou mají výběr budoucího povolání. Navštěvují 8. nebo 9. třídu základní školy či tercii a kvartu víceletého gymnázia. Zajímal mě jejich aktuální pohled na svět a na budoucnost, jejich hodnoty a hodnotové žebříčky a v neposlední řadě i naplánované vzdělání a podporu rodičů, jakou jim věnují. Chtěla jsem zjistit jejich nejdůležitější hodnoty a případné rozdíly v nich.

Diplomová práce je rozdělena na dvě hlavní části a to na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část je rozdělena do čtyř hlavních kapitol.

První kapitola je věnována hodnotám. Zabývám se samotnou problematikou životních hodnot, kde vysvětluji, co vůbec hodnoty jsou a jak je popisují jednotliví autoři ve svých odborných publikacích. Další podkapitola je o procesech vzniku hodnot, kde mají svůj původ, jak a od koho je získáváme, jejich změny v průběhu času. Další důležitá oblast první kapitoly se zaměřuje na funkce hodnot, jaké funkce mají nebo by měly mít. Rozebírám zde pojmy související s hodnotami, snažím se nastínit, jaké existují a co přesně obsahují či představují.

Ve druhé kapitole se opět věnuji hodnotám, tentokrát faktorům ovlivňujícím jejich vývoj. Žebříčky hodnot a samotné hodnoty ovlivňuje mnoho osob a mnohá prostředí, kterými se v této kapitole zabývám. Jsou to například: vlivy rodiny na hodnoty, jaký má vliv rodina a rodiče. Dále to jsou vlivy okolí na hodnoty jedinců, způsobené rozličností prostředí. Rozdíly v pohlaví a jejich odlišný přístup k hodnotám. Zejména to jsou vlivy vzdělání na hodnoty, jak naše dosažené či dosahované vzdělání ovlivňuje náš názor a naše hodnoty a vlivy

osobnosti na hodnoty, každý je jedinečná osobnost a to se musí samozřejmě projevit i na hodnotách.

Třetí kapitola je věnována období dospívání a jeho charakteristice, vazbě k rodině a socializaci. Popisují období dospívání z hlediska různých teorií, rozdělují ho na dvě fáze a vysvětlují, jak dlouho toto období trvá. Zmiňují různé styly výchovy a socializační činitele.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na budoucnost a představy o ní. Podotýkám některé životní perspektivy, které budoucnost ovlivňují. Zmiňuji, jak se představy mění v období adolescence.

V praktické části provádím výzkum pomocí dotazníkového šetření. Porovnávám dvě výzkumné skupiny žáků ve věku od 13 let do 15 let. S cílem porovnat jejich rozdíly v hodnotách a hodnotových žebříčcích, ve vzdělání a podpoře rodičů a v jejich představách o budoucnosti. Jedna výzkumná skupina je ze základní školy a druhá výzkumná skupina z víceletého gymnázia. Praktická část, která se zaměřuje na samotný výzkum, obsahuje cíle výzkumu, charakteristiku zkoumaného vzorku, stanovení mých výzkumných tezí, způsob sběru dat, metodu vyhodnocení dat a celkové výsledky mého výzkumu. V diskuzi rozebírám své výsledky a porovnávám je s předem danými hypotézami a výsledky jiných výzkumů z odborné literatury.

I TEORETICKÁ ČÁST

1. Problematika životních hodnot

„...správně vidíme jen srdcem. Co je důležité, je očím neviditelné.“

(Antoine de Saint-Exupéry, 2009, s. 74)

Zamyslí-li se nad pojmem životní hodnoty, napadne mě mnoho variant pro daný termín. Antoine de Saint-Exupéry ve svém citátu tento pojem definoval jako nehmateľný pojem, jako něco, co není vidět a na co si nesáhneme. V životě máme pro nás důležité hodnoty, které utváří náš život, naplňují ho a my jsme pak schopni ho mít, co nejvíce, podle našich představ. Dle mého názoru, si každý člověk musí nalézt hodnoty, které pro něj mají význam a dávají smysl v jeho životě. *“Každé individuum má svůj systém hodnot, kterým se ve svém jednání a uvažování řídí. Není zásadně podstatné, zda si svůj hodnotový žebříček uvědomuje, nebo jedná (myslí, rozhoduje se) spíše intuitivně. Ostatně, ptáme-li se lidí, které hodnoty upřednostňují, mívají problém s formulací toho, co vlastně ve svém životě za hodnotu uznávají.”* (Průcha, 2009, s. 835) Je to úkol velmi nelehký, i významné osobnosti se zabývaly ve svém životě hledáním těch pravých hodnot, priorit a životních cest. Zmiňuji např. Antoine de Saint-Exupéryho, Jana Amose Komenského, Paul Ricoeura a další.

Dle Palouše (2009) má filozofie vysvětlovat lidskou existenci, kde se jedná o oddělení romantického výlevu od intelektualismu bez hloubky, slovy Ricoeura. Střídá se zde jasnost neboli smysl pro rozlišení a hloubka – smysl pro skryté souvislosti, což je především pedagogická záležitost. U Komenského je patrné, že se snaží napravit lidskou společnost a touto nápravou je to, co lze označit za axiologii neboli záležitost lidského zvyku. *„Filozofickým oborem, který se zabývá studiem hodnot, je axiologie (z řec. Axia=hodnota, logos=slovo). Předmětem jejího zájmu je zkoumání otázek, které se týkají vzniku, fungování a proměn morálních, estetických, ekonomických, náboženských nebo politických hodnot. (Filozofický slovník, 1995)“* (Průcha, 2009, s. 834)

Zamyslí-li se nad termínem hodnoty, dojdou k závěru dle Průchy, Walterové a Mareše (2009), že hodnota je určitá míra důležitosti, kterou člověk přisuzuje určitým věcem, jevům, symbolům a jiným lidem. Existují krátkodobé hodnoty a hodnoty s absolutní platností. Z pedagogického hlediska jsou důležité hodnotové systémy mládeže, vzdělání

jako společenská hodnota, hodnoty a postoje jako součást cílů a obsahů školní edukace. Hodnoty se hlavně v průběhu dospívání utvářejí a mění. Jedinec si uceluje představu o tom, co je správné a hodnotí, což je proces, kdy musí „...*volit mezi kvalitami, vybírat, dávat přednost a odmítat na základě určitých kritérií, standardů a vzorců*“ (Kučerová 1996, s. 231) Nejvíce předávané a vštěpované jsou asi morální hodnoty, které jsou nedílnou součástí každého společenství. Jsou to jakási nepsaná pravidla, které by rodiče měli děti učit od nejútlejšího věku. Myslím si, že morální hodnoty jsou pro společnost nejdůležitější. Bez morálních hodnot se společnost neobejde. Existuje mnoho variant výchovných směrů a v návaznosti na to spousty typů hodnotových žebříčků, které děti od rodičů přejímají. Občas se dospívající nechají takzvaně strhnout davem a přebírají hodnoty skupiny nebo společnosti. Hodnoty mohou leckdy přejímat i ve školách, zájmových kroužcích a různých společenstvích, které děti navštěvují. Nejdůležitější je dospívajícím a dětem ukázat, že i dospělí se chovají podle nějakých hodnot a používají nějaké vzorce chování.

Nicméně v hodnotách má každý určité rozdíly, pro každého jsou jednotlivé hodnoty jinak důležité. „*Každý má své hodnoty jinak postavené a jinak seřazené, podle jejich důležitosti. Náš hodnotový žebříček je ovlivněn velkým množstvím vlivů prostředí, ve kterém se jedinec nachází. Nejvíce hodnoty asi ovlivňuje výchova a rodinné prostředí.*“ (Florianová, 2014, s. 23).

Hodnoty jsou velkým určujícím měřítkem i ve školním prostředí. Děti jsou hodnoceny v předmětech dle znalostí a dovedností. Dle Vágnerové (2005) rodiče určují i hodnoty školního prospěchu, neboli s jakými známkami se rodiče spokojí nebo nespokojí a jsou pro ně již nepřijatelné. Poté většinou následuje trest či odměna.

Dle Říčana (2007) souvisí s hodnotami rozličné lidské potřeby. Hierarchii potřeb sestavil Americký psycholog A. Maslow. Od základních biologických potřeb, pokračuje přes potřebu někam patřit, až po nejvýše postavenou potřebu emocionální. Klasický model hierarchie potřeb asi každý zná. Lze si na něm dobře uvědomit, že ať máme hodnoty jakékoliv, vždy jsou pro nás nejdůležitější naše základní potřeby. Pokud uspokojíme základní potřeby, teprve začínáme postupovat po pyramidě dále a věnovat se vyšším stupňům potřeb, jako jsou například volba svých hodnot, potřeba lásky a přijetí, pocit bezpečí a smyslu našeho života.

Hodnotami posuzujeme určité věci, jevy, symboly a lidi, které okolo sebe máme. Každý má toto hodnocení jinak postaveno a s jiným přístupem tyto věci hodnotí. „*Hodnoty jsou výsledkem hodnocení a zároveň zdrojem dalších hodnocení. Hodnocení je v nich vždycky obsaženo.*“ (Prudký a kol., 2009, s. 23) Dle mého názoru je důležité si uvědomovat, že díky získaným hodnotám druhé hodnotíme a zamyslet se nad tím, zda jsou naše hodnoty opravdu ty správné.

Každý se snaží vytvořit si jakýsi žebříček hodnot, tedy seřadit své hodnoty podle jejich důležitosti. „*Nejobecnější postoje, které určují celý životní styl a orientaci člověka ve světě, nazýváme hodnoty nebo hodnotové orientace¹, lidově žebříček hodnot.*“ (Říčan, 2007, s. 105) Postavení takového žebříčku ovlivňuje mnoho faktorů. Nejhlavnějším faktorem je rodina, která na jedince působí prakticky celý život. Dále žebříčky hodnot ovlivňují přátelé, dosažené vzdělání, školní prostředí, zájmy a další. Těmto faktorům, které ovlivňují hodnoty, se budu podrobněji věnovat v další kapitole.

Zvolené hodnoty ovlivňují jedincovo jednání a chování. „*Hodnoty totiž vytváří rámec pro posuzování jednání jednotlivců ve vztahu k tomu, čeho si cení.*“ (Hudeček, Tomášek a kol., 2015, s. 14) Dětem jsou hodnoty vštěpovány od narození. Rodiče se snaží svému potomkovi vštěpit svoje vlastní hodnoty a tím mu pomoci nastavit, jaké hodnoty jsou pro něj důležité. V období dospívání si pak hledá své vlastní hodnoty, některé přijme od rodičů, jiné si osvojí od svých přátel, idolů, vzorů. „*Při osvojování společenského hodnotového systému není dítě a mladý jedinec pasivní, ale působí v tomto procesu jako aktivní subjekt. Hodnotový systém společnosti je strukturovaný a jedinec přejímá v závislosti na svém sociálním poli a individuální osobnosti do svého individuálního hodnotového systému jen část ze společenských hodnot. Také význam preference hodnot a celková hodnotová orientace se od jedince k jedinci odlišuje.*“ (Sak, 2000, s. 38) Při přejímání hodnot má velký význam vyzrálost jedince, jak je schopen se orientovat ve společnosti. Zda umí rozpoznat, co společnost vyžaduje, jak se umí včlenit do společnosti a v neposlední řadě, jak je zdatný ve své komunikaci s okolím. Pro mnohé jedince je sociální pole děsivé a neumí se v něm pohybovat. Pokud je sociálně izolovaný, mnohem hůře může hledat a rozpoznávat hodnoty ve svém okolí.

¹Hodnotová orientace = Hierarchicky uspořádaný soubor hodnot, který odráží reálné pořadí (důležitost) hodnot sdílených určitou skupinou populace v určitém období. (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 92)

Další důležitý pojem spojený s hodnotami je hodnotová orientace. Dle Průchy, Walterové a Mareše (2009) je hodnotový systém neboli hodnotová orientace hierarchicky uspořádaný soubor hodnot. Tento soubor hodnot odráží reálnou důležitost hodnot sdílené pro celou skupinu populace v určitém období. Termín vyjadřuje, že hodnotový žebříček si nemusí utvářet pouze jedinec, ale i celá skupina populace. Populace však musí mít nějaké společné znaky, názory, aby mohla mít stejně vytvořený hodnotový systém. Je velmi pravděpodobné, že tato skupina má podobné vzdělání, zájmy nebo stejné prostředí, které je obklopuje a ovlivňuje. Hodnotový systém lze nalézt například u mladé generace či dospělých.

1.1 Procesy vzniku hodnot

Nyní bych se chtěla zamyslet nad tím, kde asi mohou mít naše hodnoty původ, jak jsme je získali, kdo nás ovlivnil natolik, abychom je přidali do svého žebříčku hodnot. Dle Prudkého a kol. (2009) je hodnota specifickým vztahem mezi člověkem a věcmi. Zdrojem těchto vztahů může být emocionalita, svobodná volba, chování, aktivita, skupinová kontrola, náboženská, biologické dispozice člověka a cokoliv, co se rozhodneme za hodnotu považovat. Nastiňuji zde přehled zdrojů možných vzniků hodnot. Prvním zdrojem může být emocionalita, něco nás takovým emocionálním způsobem ovlivnilo, že jsme se rozhodli tuto hodnotu pojmout za svou. Emocionálně cítíme, že je to takto správně, například rozhodnutí pomoci druhým prostřednictvím charitativní akce. Druhým zdrojem může být svobodná volba, neurčuje nám to božská ani jiná autorita. Svobodně se rozhodneme, že je pro nás tato hodnota dobrá. Helus (2015) tvrdí, že hodnoty v sobě objevujeme. Částečně je vytváříme nebo se pro ně rozhodujeme. Třetím zdrojem může být chování nebo aktivita v určitém prostředí. Zaujímáme různé postoje ve svém prostředí a tím vznikají další naše hodnoty. Čtvrtým zdrojem je skupinová kontrola, kde jsme přesvědčeni, že musíme jednat v zájmu skupiny. Pátým zdrojem může být naše náboženská, přijetí smyslu a spásy člověka. Dalším zdrojem mohou být biologické dispozice, tedy naplňováním pudů se tvoří hodnoty. Posledním zdrojem vzniku může být prakticky cokoliv, co za hodnotu považovat chceme a jakou hodnotu chceme vyznávat.

Další možností vzniku hodnot je pomocí socializace² jedince. „*Jde o procesy, které se obvykle označují jako sociální učení. A jsou jádrem procesů, které u jedince tvoří jeho socializaci. Sociální učení představuje složitý proces učení, který znamená nejen výběr a ohodnocování, ale také vzájemné doplňování, vylučování, přijímání, odmítání, usazování a kumulování hodnot, významů, postojů a norem.*“ (Prudký a kol., 2009, s. 39) V předchozí kapitole jsem se již zmínila, že socializace má velký vliv na jedince. „*Socializace je celoživotním vývojovým procesem, podmíněným sociálními souvislostmi života.*“ (Helus, 2015, s. 104) Jde vlastně o to, jaké hodnoty přijímá osobnost za vlastní ve svém společenství nebo skupině. Jedinec ve společenství usiluje o prosazení své vlastní osobnosti, svých hodnot a norem chování. Zároveň skupina určuje pravidla společenství. Pochopitelně dochází k určitým změnám u jedince.

Hodnoty nejenom vznikají, ale také se v průběhu času mění. Dle Prudkého a kol. (2009) je pro poznávání hodnot významné i poznání jejich vývoje, proměn, vlivů na jejich utváření a změny. Ovlivňuje je dospívání, změna prostředí, neustálé vzdělávání a vlastní zkušenost. „*Láska, přátelství, zájmy a koníčky, podnikání, svoboda, ale také majetek charakterizují ve srovnání s dospělou populací hodnotový systém mládeže.*“ (Sak, 2000, s. 84) Pokud si dospívající zažijí některé hodnoty, je možné, že v průběhu let tyto hodnoty úplně vyškrtnou ze svého hodnotového žebříčku.

Výzkumem hodnot se zabýval Rokeach, který rozlišoval mezi dvěma typy hodnot. „*Rokeach (1973) rozlišoval mezi dvěma typy hodnot: mezi hodnotami instrumentálními a terminálními. Instrumentální hodnoty lze chápat jako prostředky, jejichž využíváním dosahujeme něčeho pro nás významného. Jsou to způsoby chování sloužící k dosažení určitého cíle. Hodnoty terminální představují žádoucí konečný stav. Jsou to obecné cíle a ideály, o něž usilujeme. Jako terminální hodnoty uvádí Rokeach např. pohodlný život, rodinné bezpečí, štěstí, zralou lásku, světový mír, rovnost, svobodu, národní bezpečnost, společenské uznání, spásu duše, pravé přátelství, moudrost, vzrušující život, úspěch. Mezi instrumentální hodnoty řadí např. ctižádostivost, poslušnost, zodpovědnost, poctivost, veselost, laskavost, ochotu, odvahu, schopnost, intelekt.*“ (Dvořáková, 2008, s. 42 – 43) Jeho rozlišení hodnot ukazuje, že terminální hodnoty jsou hodnoty, které má každý. Zatímco instrumentální hodnoty se nás snaží někam posunout, vytvořit něco výjimečného.

² Socializace = Celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti. (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 267)

Domnívám se, že instrumentální hodnoty jsou pro nás důležitější ve vlastním rozvoji a mnoho z nás o tyto hodnoty vůbec neusiluje, či ho ani nenapadnou. Terminální hodnoty jsou jistě také důležité, ale jsou to konečné cíle a ideály o něž usilujeme. Zamyslí-li se nad důležitostí instrumentálních hodnot, napadne mně, že by bylo vhodné pokusit se některé z nich zapojit do žebříčků hodnot. Například hodnota ctižádostivost je dle mého názoru velmi prospěšná, pokud není v přehnané míře. Zejména takové hodnoty jako zodpovědnost, poctivost či laskavost by neměly chybět v žádném žebříčku hodnot.

1.2 Funkce hodnot

Prudký a kolektiv ve své knize uvádějí devět funkcí hodnot. Díky těmto funkcím získáme ucelenější představu o tom, k čemu vlastně hodnoty jsou a jaký význam mají pro společnost nebo jedince.

„Hodnoty mohou fungovat různě, přinejmenším jako:

- a) stavební kameny kultury,*
- b) součástí utváření obsahu sociálních fenoménů a vztahů,*
- c) jeden z definičních znaků osobnosti,*
- d) zdroj motivace chování,*
- e) součástí identifikátorů skupiny či etnika, společenství nebo i institucí,*
- f) zdroje sociální a kulturní soudržnosti,*
- g) zdroje a charakteristiky rozvrstvení a hierarchizace společnosti,*
- h) atribut morálky,*
- i) základy politických filozofií a ideologií (přístupů ke světu jako ideologickému objektu).“*

(Prudký a kol., 2009, s. 45)

První funkcí hodnot je funkce jako stavebních kamenů kultury. Co si pod tím představit? Je to pravděpodobně myšleno tak, že každé společenství má určité kulturní znaky a pro ně typické hodnoty, které se vztahují právě k jejich kultuře. V dané kultuře mají určité společné rysy, které se předávají z generace na generaci. Jejich hodnoty jsou předávány společně s tímto kulturním bohatstvím. *„Kultura je v sociologickém diskurzu obvykle chápána jako výsledek prolínání několika základních „rovin“: výtvorů lidské práce (artefaktů), sociokulturních regulativů (hodnot, norem, vzorců, pravidel atd.), idejí (kognitivních a symbolických systémů), institucí organizujících lidské chování.“*

(Prudký a kol., 2009, s. 46) Základními znaky kultury jsou: výtvoři lidské práce (národní dědictví – malby, stavby atd.), hodnoty, normy, pravidla, které každý v kultuře musí dodržovat. Dále to jsou ideje a instituce, které hlídají, organizují dodržování pravidel a vůbec celé lidské chování. Nesmíme zapomenout, že poznáním určité hodnoty v kultuře, nepoznáme celou kulturu!

Druhou funkcí hodnot je utváření obsahu sociálních fenoménů a vztahů. Díky společně sdíleným hodnotám se lépe formují vztahy ve společenství. Pokud má jedinec stejné nebo alespoň podobné hodnoty jako ostatní ve společenství, ve kterém žije, snadněji si díky hodnotám s těmito lidmi rozumí. Má si s nimi společnou řeč, názory na život a na určité důležité situace v životě.

Třetí funkcí hodnot je funkce jako jednoho z definičních znaků osobnosti. Hodnoty dotvářejí naši osobnost, ucelují naše názory a dávají nám jakýsi směr, kterým se chceme v budoucnu ubírat. Mají i funkci etickou, která by měla být důležitá pro každého. Etika je nepostradatelná převážně pro společnost, která by se bez ní neobešla. Jak by asi vypadala naše společnost bez etiky a jaké by to mělo dopady, to si asi nikdo neumí představit. Hodnoty pomáhají společnost rozvrstvovat, díky tomu, že mění a utvářejí naše osobnosti.

Čtvrtou funkcí je zdroj motivace a chování. Hodnoty motivují k sebezdokonalování, k nalezení práce, která nás bude bavit. Motivují též k založení rodiny, k splnění základních potřeb, ale i potřeb vyšších, jako potřeby zajištění. Pokud máme „správné“ hodnoty, dokážou nás díky této motivaci v životě posunout dál. Nutí nás chtít něco víc, abychom se měli lépe, splnili si svoje sny a přesvědčení. Ovlivňují naše chování, opět je to spojeno s etickými hodnotami. Musíme dodržovat určitá pravidla a normy chování.

Jsou i tací, co z nějakých důvodů tyto hodnoty nemají nebo se jimi neřídí. Pro společnost to má neblahé následky, musí pak využívat např. výchovné ústavy pro děti a mládež nebo diagnostické ústavy, kde se dětem vychovatelé snaží nastínit správný směr.

Pátou funkcí je součást identifikátorů skupiny či etnika, společenství nebo i institucí. Každý má potřebu někam patřit, mít nějakou sociální identitu bez ní nemůže mít náš život smysl. Skupina, společenství, instituce nebo etikum nás motivují, předávají nám hodnoty, vkládají nám společné ideály a my jsme tím do určité míry ovlivňováni. Tyto hodnoty určitě ovlivňuje i momentální dění, historické souvislosti, vzdělanost a další faktory, které si každý musí uvědomovat.

Šestou funkcí hodnot jsou zdroje sociální a kulturní soudržnosti. Společnost má určité tradice a společné hodnoty, tím drží svou soudržnost i díky historickým událostem, které spolu společenství zažilo. Je to soudržnost založená na společných zájmech politických, hospodářských a sociálních skupin. Díky modernizaci společnosti se posouvá kulturní a především sociální soudržnost. Důležité jsou též aktivity posilující nebo naopak oslabující sociální soudržnost společnosti. Především stát by se měl zaměřit na posílení sociální soudržnosti společnosti.

Hodnoty jako zdroje a charakteristiky rozvrstvení a hierarchizace společnosti jsou funkcí sedmou. Z této funkce je patrné, že velký vliv má sociální lokalizace jedince. Sociální vrstvu, ve které se jedinec nachází a vyrůstá v ní. Jedná se o důsledky socializace, postavení ve společnosti, sociální role, dosaženého vzdělání a mnohých dalších. „*Socializaci osobnosti definujeme jako proces utváření a vývoje člověka působením sociálních vlivů a jeho vlastních aktivit, kterými na tyto sociální vlivy odpovídá: vyrovnává se s nimi, podléhá jim či je tvořivě zvládá.*“ (Helus, 2015, s. 107)

Předposlední funkcí, tedy osmou, jsou hodnoty jako atribut morálky. Hodnoty velmi často souvisejí s morálkou. Hodnoty by měly být morální a etické. Morálku chápeme jako určité hodnotové zakotvení jedince či společenství. Morálním se též může považovat rozlišení toho, co je dobré a co je špatné, tedy klasická schopnost rozlišit dobro a zlo. Už toto základní rozpoznávání vyžaduje určité hodnotové modely.

Poslední zde uvedenou funkcí hodnot jsou základy politických filozofií a ideologií. Jde o funkce hodnot ve vědních disciplínách. Myslí se tím filozofie výchovy, koncepty školství a vzdělávání, v působení médií a v nejrůznějších oblastech vládnutí a manipulace. Patočka a jeho filozofie výchovy uvádí: „*Patočka dobře ukázal, že z pansofie, univerzální vědy, postihující veškerenstvo v jeho jednotě, všeobecné harmonii a celkovosti, postupně vzešla idea kosmické výchovy, výchovy jakožto podstaty světového procesu, jejímž dílem je přivést člověka „zbloudilého ve světě, žijícího mimo pravdu a řád, ve zmatku, nicotě a nepravdě“ do souladu s universálním řádem všech věcí, ukázat mu jeho určení v celku veškerenstva a zavést jej do něho.*“ (Kopecký, Patočka, Kyrášek, 1957, s. 272) Je zde uvedeno, že je nutné člověka zaměstnat, přivést ho zmateného a bloudícího k pravdě jakožto správným hodnotám a směru života. Potřebné je především mu ukázat jeho místo ve společnosti, které on přijme a bude ho zastávat ve svém životě.

Vyjmenované funkce nejsou samozřejmě jediné funkce hodnot. Našli bychom jich jistě ještě hodně, ale těchto devět je dle Prudkého nejdůležitějších z hlediska jedince a společnosti. Mnoho lidí hodnotám nepřikládá až takový význam, ale když se zamyslím, jakou funkci hodnoty mají pro společnost, zjistím, že jsou velmi důležité. Nehledíme proto na krásu člověka, ale spíše vnímejme jeho charakter a hodnoty.

1.3 Pojmy související s hodnotami

Za dobu, kdy naše společnost zkoumá hodnoty, vzniklo mnoho nových termínů souvisejících s hodnotami. Jedná se o tyto termíny: „*Hodnotové vidění, hodnotové poselství, hodnotový žebříček, hodnotové preference, hodnotové orientace, hodnotový rámec, hodnotová struktura a také životní hodnoty a hodnoty jednotlivých seskupení či životních etap. Často se v těsné blízkosti hodnot (někdy i jako synonyma pro hodnoty nebo jejich části) používají i normy chování.*“ (Prudký a kol., 2009, s. 31). S těmito termíny se setkáváme v různé odborné literatuře, při různých výzkumech hodnot.

Hodnotové vidění

„*Chápeme ho jako první krok formování hodnot. V zásadě vyjadřuje skutečnost, že prezentované sdělení je příjemcem chápáno jako rezonující s jeho hodnotami. Má pro něj hodnotový význam. Jde o komunikaci s vysílačem významů, jehož daný přijímající chápe jako mediátora hodnot vůči sobě. Jde o reakci na nabídku hodnot.*“ (Prudký a kol., 2009, s. 31 – 32) Hodnotové vidění je vlastně poznávání nových hodnot, které u jiných vidíme. Můžeme je přejímat a mít je za vlastní hodnoty. Tyto hodnoty jsou nám něčím blízké a my na ně reagujeme. Jak již napsal Prudký ve své knize, u hodnotového vidění jde o reakci na nabídku hodnot z okolí. Je to první krok k formování hodnot a hodnotových žebříčků. Máme podobné či stejné hodnoty jako člověk, jenž nám něco sděluje.

Prunner (2003) říká, že přejímání hodnoty je ovlivněno věkovými zvláštnostmi, jedinec má jiné hodnoty v dospívání a jiné ve stáří. Přejímání hodnot je velmi časté, proto máme své vzory, idoly, ke kterým se snažíme přiblížit svým chováním a jednáním. Velmi důležité je zvolit si správné idoly a vzory, jelikož nás ovlivňují více, než jsme se ochotni připustit. Zvláště rodiče si toto musí uvědomit a snažit se své děti směřovat k co nejlepším vzorům, protože je možnost, že si dítě zvolí za svůj vzor právě někoho ze svých příbuzných.

Hodnotové poselství

O hodnotovém poselství můžu říci, že se jedná o opak hodnotového vidění. Jedinec se snaží předávat určité hodnoty a druhý je přejímá za své. „*Vyjadřuje vlastně opačný směr komunikace: zachycení procesu, kdy vysílač komunikuje s přijímajícím tak, že mu předává něco, co sám chápe jako formativní vliv na hodnoty, a přijímající to přijímá jako hodnotové vidění.*“ (Prudký a kol., 2009, s. 32) Jinými slovy nabízí určité hodnoty, tím jak se chová a druhý je pomocí hodnotového vidění přejímá. Vybírá si z nich ty, co jsou podle něj důležité a mají pro něj nějaký význam.

Hodnotové vidění a hodnotové poselství je propojené, navazuje na sebe. Jedná se o společný proces při utváření hodnotových struktur. „*Je nejvýznamnější formou utváření hodnotové struktury osobnosti, skupiny, společenství, ale také společenské vrstvy, instituce, kultury i civilizace.*“ (Prudký a kol., 2009, s. 32) Působí na utváření osobnosti, skupiny i společenství.

Hodnotové preference

Pokud řekneme, že něco preferujeme, každý si pod tím představí, že něčemu dáváme přednost, něco jsme si vybrali, zvolili, upřednostnili před něčím jiným z nějakého důvodu. Můžeme mít například hudební preference, politické, preference v dopravě, v pokrmech, potravinách, oblečení a dalších mnoha věcech. Každý den se s preferencemi setkáváme, volíme a preferujeme určité věci v určitých situacích, je to náš denní chleba. Preference se vyskytují i v hodnotách. „*Najdeme je prakticky ve všech sociologických pramenech souvisejících s poznáváním hodnot. Obvykle je to prosté vyjádření faktu, že hodnoty jsou vždy součástí či projevem hodnotících opor (zdrojů klasifikace) a jako takové jsou ve vzájemných preferenčních vztazích. Vyskytují se v podobách určité hierarchie, toho, čemu se často říká hodnotový žebříček.*“ (Prudký a kol., 2009, s. 33) Tím, jak hodnoty upřednostňujeme, si utváříme určitou hierarchii našich hodnot neboli žebříček hodnot. Každý si tuto hierarchii tvoří podle sebe a svých vlastních preferencí. Dle Krause (2006) hodnotový systém tvoří hodnoty, se kterými se člověk ztotožňuje. Komplex těchto hodnot je uspořádaný do jakéhosi žebříčku hodnot.

Dle Prudkého a kol. (2009) existují dva druhy zdrojů pro utváření hierarchií. Jedná se o formální a obsahové. Formální většinou určujeme pomocí časové řady, kdy rozlišujeme pomocí jednotlivých stupňů a váhy pro danou hodnotu. Obsahové určujeme podle toho,

kterých oblastí se hodnoty týkají a jak významné jsou tyto oblasti pro náš život. Preference a žebříčky hodnot se s věkem mění, v každém životním cyklu jsou trochu jiné výběry hodnot. Je logické, že v mládí jsou důležité jiné věci než v dospělosti a ve stáří. Existují i hodnoty skupinové, které jsou platné pro celou skupinu či společenství.

Hodnotové orientace

Hodnotové orientace jsou: „*Nejobecnější postoje, které určují celý životní styl a orientaci člověka ve světě, nazýváme hodnoty nebo hodnotové orientace, lidově žebříček hodnot.*“ (Říčan, 2007, s. 105) nebo i „*Hierarchicky uspořádaný soubor hodnot, který odráží reálné pořadí (důležitost) hodnot sdílených určitou skupinou populace v určitém období.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 92) Prudký ve své knize uvádí, že jde o zaměření na zvolené hodnoty, které ovlivňují naše činy a myšlení. „*Jde o postupné utváření (ukládání, tvorbu a také užívání) hodnot v čase, zaměřené do časového působení a rozvoje. Vyjadřují cestu, zacílení, směr, kterým se hodnoty (a zřejmě i z nich vyplývající chování) budou pravděpodobně ubírat či ubírají.*“ (Prudký a kol., 2009, s. 34) Zatímco u hodnotových preferencí dáváme hodnotám určitou váhu důležitosti a pořadí. U hodnotové orientace jde spíše o chování vyplývající z hodnot, které jsme si zvolili. Vyjadřují náš životní směr a plány do budoucna. I zde platí, že hodnoty se mohou v průběhu času měnit a hodnotové orientace se mohou začít ubírat trochu jiným směrem. Hodnotové orientace jsou pro nás velmi důležité a je třeba se zamýšlet nad tím, kam vlastně směřujeme. Díky těmto hodnotovým orientacím si mnoho lidí utváří názory na druhé. Zároveň jimi ovlivňujeme své okolí.

Hodnotový rámec

„*Jestliže hodnotové preference představují spíše statický (byť třeba i dlouhodobě působící) pohled na uspořádanost hodnot a hodnotové orientace upozorňují na zaměřenost těchto preferencí a vypovídají spíše o způsobech jejich uskutečňování, hodnotový rámec představuje zvláštní ohraničení těchto procesů.*“ (Prudký a kol., 2009, s. 35) Jedná se vlastně o hranice hodnot. Například u adolescentů jsou hranice volnější než u dospělých jedinců. Naopak pevné hranice mají starší osoby právě díky načerpaným zkušenostem a svou vyzrálostí. Pod pojmem hodnotový rámec si lze představit jakési ohraničení nebo meze vybraných hodnot.

Hodnotová struktura

Pokud se zdá, že v rámci hodnot již další termíny neexistují, není to pravda. Je tu ještě jeden používaný termín, který označuje celek hodnot. „*Vyjadřuje fakt, že hodnoty existují v subjektu jako určitý uspořádaný celek.*“ (Prudký a kol., 2009, s. 36) Můžu o tomto termínu říci, že ho utváří hodnotové preference, hodnotové orientace a hodnotový rámec. Je to celek vzájemných vztahů mezi těmito termíny. Díky těmto pojmům můžeme zjišťovat strukturu hodnot. „*Je známo, že základní hodnotová struktura a orientace se utváří v období od 10 do 25 let (v tzv. formativním období) a že v této sestavě setrvávají v relativně nezměněné podobě, i když v průběhu života dochází k jejich proměnám ve smyslu přeskupování a preferování určitých hodnot již zažitých soustav.*“ (Rabušic, Hamanová, 2011, s. 306) Rabušic a Hamanová vymezují období, kdy se tvoří hodnotová struktura. V pozdějším věku se ještě mění, ale základní hodnoty si vytváříme od 10 do 25 let. Je to období, kdy sami přicházíme na to, jaké hodnoty jsou důležité, pomáhají nám k tomu rodiče, vrstevníci, idoly a další.

Normy chování

Normy chování jsou také pravidla, která si každá společnost, skupina, rodina a jedinec volí. „*Jsou někdy vyslovovány s hodnotami tak říkajíc jedním dechem. Když T. Parsons (1951) vymezuje kulturní systém, hovoří o propojení toho, co je důležité a podstatné pro jeho vymezení (toho, „o co jde“, tj. hodnot), s tím, jak je přijatelné těchto hodnot dosahovat (tj. norem chování)*“ (Prudký a kol., 2009, s. 37) Pravidla stanovují rodiče nebo učitelé a děti by je měly dodržovat. Pokud stanoví nějaká pravidla, je třeba si uvědomit, že je vybírají s ohledem na svoje hodnoty nebo hodnoty společnosti. Je třeba, aby se s nimi ztotožňovali, nebo aby svým jednáním nebyli s těmito pravidly v rozporu. Hlavně rodinné a školní prostředí má dětem vštípit normy chování a utvořit pravidla. „*Obecně platí, že je to rodina, co mladého člověka i v tomto období dospívání rozhodujícím způsobem ovlivňuje.*“ (Boková, 2011, s. 89) Pravidla musí být dodržována a každý rodič a učitel by měl důsledně dohlížet, aby se děti a dospívající snažily pravidlům dostát. Každý jedinec si pak tyto normy chování nese sebou po celý život. Rodiče a učitelé by se tedy měli snažit předat dětem a dospívajícím, co nejlepší normy, pravidla a hodnoty.

2. Faktory ovlivňující vývoj hodnot

Nejdůležitější a nejtěžší je rozeznat správné hodnoty. Vybrat si z velkého množství ty, které nás budou obohacovat, budou plnit naše očekávání a představy. Svět a jeho okolí nabízí hojné množství hodnot a je jen na nás, jaké si zvolíme či upřednostníme. Do určité míry nás v tomto rozhodování ovlivňuje mnoho faktorů.

2.1 Vlivy rodiny na hodnoty

Nejvíce se přejímají hodnoty od rodiny, je to nejdůležitější článek ve výchově. Rodiče děti ovlivňují už od narození, učí je pravidlům a ukazují jim co je správné a co špatné. Snaží se ukázat základní rozdíly mezi dobrem a zlem. Od brzkého věku slouží rodiče jako vzor toho, jak se ve společnosti chovat. Děti přejímají jejich hodnoty a uzpůsobují si je svému věku a chápání. *„Děti přejímají hodnotový systém dospělých (i když do něj začleňují svá proměnlivá aktuálně významná přání). Součástí osobního hodnotového systému se stávají i obecně uznávané normy chování. Dítě se s nimi identifikuje a občas se podle nich řídí i tehdy, když není přítomen nikdo, kdo by je za jejich nedodržení potrestal. Postupně se vytváří vnitřní kontrolní systém, tzv. svědomí.“* (Vágnerová, 2004, s. 279) Je důležité, aby se rodiče dětem věnovali a ovlivňovali jejich hodnotový systém, proto záleží na tom, jak se lidé k sobě doma chovají. *„Zásadám slušného chování se dítě učí doma. Proto záleží na tom, jak se lidé doma zdraví, jak spolu rozmlouvají, jak spolu stolují, jak jsou oblečení, jak uplatňují svá přání a jak řeší neshody.“* (Matoušek, 1997, s. 118) Pokud rodiče svou výchovu patřičně zvládnou, dítě pak rozezná co je správné a co špatné. Vytvoří se u něj svědomí, které je pro samotného jedince, ale i pro ostatní lidi velmi důležité. Bez svědomí by žili ve světě, kde se beztrestně může stát cokoliv.

Rodiče ovlivňují své děti svým myšlením, chováním, jednáním, názory, předsudky a především také tím, co považují za morální a etické. Já si pod pojmem morální představím určité normy a zásady, které si každý jedinec utvoří v průběhu života. Tyto zásady by měly být mravní, etické a měly by splňovat jeho představy na život, ovlivňovat jeho jednání a působení na okolí. *„Morální pozadí je určeno přirozenými právy; tyto lidé mají již předem určité morální závazky vůči sobě navzájem. Jejich cílem jsou jisté společné výhody, z nichž nejdůležitější je bezpečí. Zakládající idea morálního řádu klade důraz na práva a závazky, které máme vůči sobě jakožto jednotlivci, a to již před a mimo jakékoli politické pouto.“* (Taylor, 2013, s. 12) Stát i rodiče se snaží vytvořit morální pozadí při vývoji dítěte.

Stát toto pozadí vytváří pomocí práv a závazků. Tvoří pro společnost zákony a normy, které by měl každý dodržovat. Rodiče morální pozadí vytváří pomocí pravidel a vlastního dobrého příkladu. Tyto pravidla rodič musí důsledně vyžadovat a sám je dodržovat. „*Pokud rodiče neumí jednat jasně a důsledně, brzy se ocitnou v bludném kruhu zdánlivě neřešitelných problémů.*“ (Kast-Zahn, 2008, s. 14) Nedůslednost rodičů dítě vycítí a zkouší hranice možností, kam až se svým chováním může zajít. Rodiče bez důsledného chování ztrácejí přirozenou autoritu a spíše než rodič, řídí jednání a chování rodiny potomek. V tomto případě následně nastává pro rodiče velký problém, proto by měli být důslední hned od začátku a vyvarovat se tak následného problému s autoritou.

Rodiče jsou pro děti dlouho hlavním vzorem a ideálem toho, jak se chovat a jaké mít hodnoty. Jestliže jsou dostatečně uvědomělí, naučí a ukážou jim ty hodnoty, které budou pro jejich život nepostradatelné, a které budou ve shodě s morálními pravidly. Ve své bakalářské práci Florianová (2014) uvádí, že hlavně rodiče by své potomky měli učit hodnotám, které jsou pro život důležité a jakými se řídí oni. Dle manželů Eyrových (2000) bychom měli učit dospívající, že nemorálnost je porušení určitých pravidel a vnímáme ji jako ohrožení našich hodnot, které považujeme za správné. Poukazují na to, že v žebříčku hodnot každého z nás by neměly chybět vlastnosti jako spolehlivost, nesobeckost, vlídnost, tolerance, spravedlnost a mnoho jiných.

V období dospívání se hodnoty mohou měnit. Dospívající přijímá nové sociální role, mění své chování a především si začíná uvědomovat důležitost norem společnosti a hodnot. Přesto se může stát toto období značně zmatené a nejisté pro adolescenty. Občas si nevědí rady, a proto by rodiče neměli zapomínat, že právě v této době je dospívající potřebují nejvíce. „*Dospívání je obdobím emancipace ze závislosti na rodině, to znamená i z podřízenosti normám a hodnotám světa dospělých. Takové osamostatnění je předpokladem další diferenciaci v oblasti sociálního chování, přijetí nových rolí a vyjasnění vztahu k normám a hodnotám různých skupin. Dosažení této úrovně je jedním ze znaků dospívání.*“ (Vágnerová, 2004, s. 281) Dospívání je velký krok do světa dospělých. V dospívání se jedinci učí, že někdy jsou důležitější věci a hodnoty než jeho vlastní potřeby. K tomuto prozření si každý musí dojít, i za cenu velkého úsilí a mnohých zklamání. „*Psychicky dospělý člověk dovede podřídit své osobní potřeby sociálně významnějším hodnotám i ohledům na jiné lidské bytosti.*“ (Vágnerová, 2004, s. 281)

2.2 Vlivy okolí na hodnoty jedinců

Mezi vlivy okolí, které na jedince působí, patří samozřejmě i rodina, ale ta má na dospívající a děti takový vliv, že si zaslouží svoji vlastní část. V této kapitole se budu zabývat především vlivy, které působí na jedince z jejich prostředí, ve kterém dospívají.

K vlivům působících na jedincovy hodnoty jistě patří zejména školní prostředí, ve kterém děti a dospívající stráví nejvíce času. Každé dítě nemusí navštěvovat zájmové kroužky, ale na většinu jedinců mají převážně kladný vliv. Dítě si v zájmovém kroužku má možnost najít nové přátele, naučí se spolupracovat s ostatními vrstevníky a trávit volný čas smysluplně. Zájmové kroužky nejčastěji probíhají v různých Střediscích volného času, Domech dětí a mládeže a jiných organizacích. Velký vliv mají přátelé, kamarádi a známí, je proto důležité kontrolovat s kým se dítě stýká. Dále do této skupiny můžeme zařadit různé spolky a samostatně bych také měla zmínit party. *„Změny v hodnotách se uskutečňují především díky prostředí, ale i pod vlivem vývojově podmíněných proměn. Kam se jedinec dostane, co ho v životě potká. Ale základní hodnoty by měl mít pevně zakotvené díky rodině.“* (Florianová, 2014, s. 26) *„Základní hodnotové schéma se formuje v rodině a v šestnácti letech je hodnotový systém již značně stabilní. K dalším změnám dochází u některých hodnot spojených s životní fází a dále při skutečně radikálních změnách v sociálním poli jedince.“* (Sak, 2000, s. 87) *„Proto je důležité v dospívání dohlížet, s kým se naše dítě stýká, s kým tráví čas. V obtížných životních situacích bychom měli dospívajícímu pomoci problém vyřešit a ukázat mu správnou cestu.“* (Florianová, 2014, s. 26) Problém nastává, pokud dospívající navštěvuje špatnou partu přátel, kteří ho přivedou k návykovým látkám, delikvenci³, předčasnému pohlavnímu styku, který bývá často nechráněný a tudíž vzniká mnoho rizik. Všechny tyto faktory působící z prostředí, ve kterém jedinec žije, působí na jeho hodnoty a hodnotové žebříčky. Hodnoty se proto mohou během krátkého časového období rapidně změnit a ovlivnit tak život a jednání dospívajících.

Další důležitý vliv, o kterém jsem se zmiňovala v minulé kapitole, je vliv etiky a morálního řádu. Celá společnost se v průběhu času určitým směrem vyvíjí a mění se společné hodnoty. Velký vliv má právě morální řád, který si každá společnost stanovuje. *„V průběhu uplynulých čtyř staletí se idea morálního řádu, jež je obsažena v tomto pohledu na společnost, rozšířila dvojím způsobem: extenzivně (stala se dominantní, neboť podle ní žije*

³ Delikvence = antisociální chování, mírnější porušení právních nebo morálních norem, zejména dospívajícími (SMĚKAL, MACEK, 2002, s. 193)

stále více lidí) a intenzivně (nároky, které klade, jsou silnější a zasahují do více sfér života). “ (Taylor, 2013, s. 13) Musím souhlasit s dvojím rozšířením idey morálního řádu. Mohu na společnosti pozorovat, jak její rozšíření v oblasti dodržování morálky, tak i v oblasti druhé, ve které si uvědomuji, jakým podílem zasahuje do našeho života.

2.3 Rozdíly v pohlaví

Základními rozdíly v pohlaví jsou odlišné pohlavní znaky. Dle Janošové (2008) se v období dospívání mění hladiny hormonů dívkám a chlapcům. U dívek se jedná o hormon estrogen a u chlapců hormon testosteron. Právě díky vlivu hormonálních změn je období dospívání velmi emocionální.

Dle Říčana (2013) nastupují pro dívky zásadní změny okolo dvanáctého roku, kdy dívka dostane první menstruaci neboli menarche. Tato změna může nastat i v dřívějším věku nebo naopak v pozdějším, záleží na individuálním dozrávání. Pro dívky je to zásadní změna, zásadní krok do světa dospělých. Z malých holčiček se pomalu stávají dívky, kterým se začíná měnit jejich tělo, a vyvíjejí se základní pohlavní znaky. *„Časnější nástup tělesných změn dospívání je pro dívky větším zátěžovým faktorem než dospívání pozdější. Dříve dospělé dívky mají celkově nižší sebevědomí a sebeúctu, častěji trpí emočními problémy a depresí než dívky, u nichž dochází k tělesným změnám později.“* (Janošová, 2008, s. 202) U chlapců nejsou tak nápadné vývojové změny. Dle Vágnerové (2005) se u chlapců projevuje dospívání především růstem a rozvojem svalů, celkovým zesílením. U dívek je pohlavní dozrávání mnohem dříve než u chlapců. V této době se dozrávání u dospívajících posouvá, pohlavní znaky se objevují daleko dříve a tak jsou dospívající nuceni vyrovnávat se s těmito změnami. Bohužel pro dospívající jsou to mnohdy velké změny, na které nejsou připraveni a které emočně nezvládnou. *„Rozdíly mezi pohlavími lze vysvětlit celou řadou faktorů, jako jsou odlišné sociální normy nebo rozdíl v rychlosti vyspívání. Dívky se snadněji přiznávají ke svým pocitům úzkosti a strachu než chlapci.“* (Ronenová, 2000. s. 26)

Odlišnost pohlaví má velký vliv na hodnoty. Pokud se podívám na hodnoty dívek a chlapců, najdu jinak postavené žebříčky hodnot. Je to dáno odlišným dospíváním, jiným psychickým rozpoložením a především tím, že dívky řeší jiné problémy než chlapci. Je třeba k nim přistupovat odlišným přístupem a dbát na jejich různorodé hodnoty. *„Tělesné rozdíly jsou dané biologicky, nicméně je často zdůrazňujeme oblékáním, úpravou vlasů, líčením a tím, jak se celkově projevujeme vůči okolnímu světu. Psychologické rozdíly však jsou něčím odlišným. Jsme předurčení se psychicky odlišovat.“* (Fontana, 2003, s. 28)

Výchova a výchovné metody se mění s tím, jestli je jedinec dívka nebo chlapec. Od pradávna byly dívky spíše vychovávány a zaměřovány na péči o domov a rodinu. Chlapci měli zase obstarat základní potřeby pro rodinu a zajistit její bezpečí. „*Dívky jsou svými rodiči soustavně více zaměřovány na domov a domácí záležitosti než chlapci. U chlapců je zdůrazňovaná studijní výkonnost a u děvčat společenská konformita*⁴. *Dívky dostávají méně příležitostí samy sebe kladně hodnotit, což může být jedním z činitelů vysvětlujících větší výskyt neurotických a psychotických poruch u žen v dospělosti.*“ (Fontana, 2003, s. 28) Velký rozdíl je mezi výchovou chlapců a dívek. Dle Sedláčkové (2009) se chlapci spíše zaměřují na studium a budoucí profesi, děvčata se zajímají spíše o sociální vztahy a jejich přitažlivost. „*Děvčata jsou většinou pilná, citlivá, spolehlivá, poslušná a cílevědomá. Chlapci mají logické myšlení, více využívají strategické myšlení, jsou nápaditější, rychleji vstřebávají nové poznatky a vědomosti, jsou nebojácní a více riskují. V dospělosti se také liší naše sociální role. Typické rozdělení je například v manželských rolích. Žena rodí děti a stará se o ně a muž zabezpečuje rodinu. V současné době se však toto pojetí v mnoha rodinách mění a na mateřské dovolené může zůstat i muž.*“ (Floriová, 2014, s. 28)

2.4 Vlivy vzdělání na hodnoty

Díky získávání informací a vzdělávání máme větší přehled o různých problémech a situacích. Při nadbytečném množství informací o daném problému či situaci si pak můžeme udělat dostatečný názor na tento problém a tím se nám mohou proměnit naše hodnoty. Jakmile někdo získá větší přehled o dané problematice, dívá se na ní jinak, z různých, odlišných úhlů.

Jak jsem zde již zmínila, pro jedince je důležitá vhodná výchova a samozřejmě dobré vzdělání. „*Optimální výchovný systém musí paralelně realizovat dva velice složité úkoly: vzdělání neboli poskytování jedincům znalostí a dovedností a také rozvíjení schopností, zájmů a tvůrčích postojů, a výchovu, neboli utváření žádoucích charakterových rysů, prosociálních postojů a náležitého hodnotového systému.*“ (Karolczak-Biernacka, 1990, s. 429)

⁴ Konformita = přichylnost ke skupinovým očekáváním a normám, přizpůsobení se vrstevníkům (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 131)

K dosahování vědomostí musíme mít jeden předpoklad a to inteligenci. „*Běžně přijímaný názor je, že intelligence je schopnost porozumět světu, myslet racionálně a efektivně ji využívat, když před sebou máme výzvu.*“ (Feldman, 1997, s. 272) Na naší inteligenci do značné míry závisí naše názory, vědomosti a vlastně celkový průběh našeho života. Intelligence nás ovlivňuje v každé situaci a při každém problému.

Díky dosaženým vědomostem se mění naše zájmy, návyky, schopnosti, naše osobnost, povaha a trávení volného času. Všechny tyto věci ovlivňují i hodnoty. „*Ve skutečnosti se při učení vedle získávání vědomostí, dovedností a návyků mění také naše zájmy. Učením se mění také schopnosti člověka, i když změna ve schopnostech bývá patrná až po delší době. Učením se také utvářejí rysy osobnosti člověka, jeho povahové vlastnosti. Učením se také člověk navyká na různé způsoby trávení volného času atp.. Jde o tzv. sociální učení.*“ (Kohoutek a kol., 1996, s. 7) Sociální učení se učíme se v sociálních situacích, kdy si osvojujeme zkušenosti a vůbec jednání ve společnosti. Učíme se osvojovat si sociální role, interakci s jinými lidmi a další věci nezbytné pro komunikaci ve společnosti.

2.5 Vlivy osobnosti na hodnoty

Dle Průchy, Walterové a Mareše (2009) je osobnost člověk, který má jedinečnou strukturu svých psychických vlastností a dispozic. Každý člověk je originál, má své vlastnosti a jiné genetické či výchovné dispozice. Tato různorodost je vidět např. u sourozenců, i když jsou oba vychováváni stejně, mají stejnou genetickou dispozici i prostředí, ve kterém vyrůstají, přesto je každý z nich jiný a má trochu jinak postavené hodnoty. „*Činitelé vývoje (dědičnost, prostředí, výchova) působí na rychlost vývoje a na způsoby utváření osobnosti. Ovlivňují kvantitativní i kvalitativní stránku vývoje.*“ (Kohoutek a kol., 1996, s. 5) Faktorů, které ovlivňují osobnost, je mnoho, ale nejdůležitější faktory ovlivňující osobnost jsou prostředí, výchova a dědičnost.

„*Komplexní proměna vlastní osobnosti zásadním způsobem ovlivní identitu dospívajícího. Adolescent usiluje o nové sebevymezení, hledá jeho smysl i kontinuitu, usiluje o integraci jednotlivých složek své identity. Osvojuje si nové kompetence, získává nové role a s nimi spojené sociální postavení, musí se s nimi nějak vyrovnat a zaujmout k nim nějaký postoj, posoudit jejich subjektivní i objektivní význam. Nově utvořená identita umožňuje lepší porozumění sobě samému, ale dává určitý význam i vnějšímu dění, resp. okolnímu světu.*“ (Vágnerová, 2005, s. 402) Během svého dospívání si jedinec utváří svou vlastní identitu, utváří si jí pomocí nových kompetencí, které si osvojuje ve svém okolí, školním prostředí,

u rodičů a kamarádů. V těchto společenstvích si buduje své sociální postavení a získává sociální role. S těmito faktory se jedinec setkává a musí se s nimi takzvaně poprat a vybrat si z nich to nejlepší. Je jenom na něm, co zvolí a posoudí jako pro něj prospěšné. Utváření identity je proces dlouhodobý a má velký význam, jak pro jedince samotného, tak pro jeho okolí. *„Hledání vlastní identity, hledání sebe sama, také v kontaktu s druhými a ve „zpětných vazbách“, je dlouhý proces, který začíná v raném dětství a i v dospělosti ho prožíváme jako problém.“* (Kern a kol., 2006, s. 183)

Během vytváření identity se rapidně mění i žebříček hodnot. Jedinec získává jasný přehled o tom, jaké hodnoty jsou pro něj důležité a jaké méně důležité. Může se stát, že se žebříček jeho hodnot rapidně změní, ale je i možnost, že se hodnoty proměňovat nebudou. Velký význam na hodnoty má i charakter a temperament osobnosti.

Charakter neboli povaha člověka je souborem vlastností, které člověk získává výchovou. *„Činitelé vývoje (dědičnost, prostředí, výchova) působí na rychlost vývoje a utváření osobnosti. Ovlivňují tedy kvantitativní i kvalitativní stránku vývoje. Význam jednotlivých činitelů vývoje na utváření schopností, temperamentu a charakteru člověka je rozdílný.“* (Kohoutek, 1996, s. 5) Člověka utváří či identifikuje, jak jeho charakter, tak i temperament, který nemůžeme ovlivnit, jelikož je vrozený, zatímco charakter můžeme ovlivňovat výchovou. Dle Kerna a kol. (2006) Hippokrates a Galenos rozlišovali čtyři vrozené temperameny: veselého a bezstarostného sangvinika, vážného a znepokojujícího melancholika, impulzivního a vznětlivého cholerika a nečinného flegmatika. Další typologii provedl Kretschmer, podle tělesné stavby na atletický typ (urostlý, svalnatý), astenický (tenký) a pyknický typ (zakulacený, urostlý). Carl Gustav Jung hovoří o dvou typech lidské osobnosti a to introvert a extrovert. Všechny tyto typologie popisují typy osobnosti a určitým způsobem mají vliv na utváření hodnot. Tímto rozdělením se děti v praxi často rozškátulkovávají a takovéto rozdělení je jim podsouváno již ve školním prostředí. Ukazuje a podsouvá se jim, jaká typologie člověka patří mezi ty lepší a jaké jsou horší. Například mě bylo ve škole podsouváno, že být extrovert je lepší než introvert. Přitom žádný z těchto typů není ani špatný ani dobrý, takto o nich mluvit nelze.

3. Období dospívání

Období dospívání je velký krok z dětství, který čeká každé dítě. Je to období plné změn a zmatenosti. „*Období dospívání je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. Zahrnuje jednu dekádu života, od 10 do 20 let. V tomto období dochází ke komplexní proměně osobnosti ve všech oblastech: somatické, psychické i sociální. Mnohé změny jsou primárně podmíněny biologicky, ale vždycky je významně ovlivňují psychické a sociální faktory, s nimiž jsou ve vzájemné interakci*⁵. Průběh dospívání je závislý na konkrétních kulturních a společenských podmínkách, z nichž vyplývají požadavky a očekávání společnosti ve vztahu k dospívajícím.“ (Vágnerová, 2005, s. 321) Nejvíce zpozorovatelné změny jsou změny somatické, dívkám i chlapcům se mění jejich tělo, dospívají a proměňují se v ženu a muže. Dle Sedláčkové (2009) se dívky v období dospívání zabývají svým zevnějškem, začínají mít pochybnosti o své atraktivitě, proto začínají více dbát na úpravu a oblečení. Další důležité změny jsou psychické, v tomto období je větší emoční nestabilita, časté změny nálad jedinci pocítují zmatek ve svých emocích. Rozvíjí se rozumové schopnosti a tvořivé myšlení, celkově můžeme mluvit o intelektu. Poslední významná změna je v oblasti sociální, kdy roste vliv vrstevníků a upadá vliv a prestiž rodičů. Všechny tyto změny i průběh dospívání ovlivňují psychické a sociální faktory, které jsou ve vzájemné interakci.

„*Dospívání čili adolescence je často charakterizována jako životní etapa, ve které se mladý člověk snaží poprvé „naplno“ prosazovat svoje názory, postoje a jednání jak vůči vrstevníkům, tak vůči dospělým autoritám, tj. zejména rodičům.*“ (Macek, 2004, s. 342) U různých autorů může nalézt různé vymezení období dospívání. Např. u Průchy, Walterové a Mareše je dospívání neboli puberta či pubescence: „*Věkové období dospívání, v našich podmínkách přibližně od 11 do 15 let. Celkově nejbouřlivější období ve vývoji jedince.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s. 182) Macek (2003) dělí adolescenci na časnou (11-13 let), střední (14-16 let) a pozdní (17-20 let). Vágnerová uvádí stejné věkové rozmezí jako Macek, ale rozděluje ho pouze na dvě fáze.

- **„Raná adolescence, označovaná jako pubescence, zahrnuje prvních pět let dospívání. Je časově lokalizována přibližně mezi 11. – 15. Rok, s určitou individuální variabilitou. Nejnápadnější změnou je tělesné dospívání, spojené s pohlavním dozráváním,**

⁵ Interakce – vzájemné působení jedinců, skupin, velkých společenství na sebe navzájem (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 110)

tj. pubertou. V souvislosti s tím se mění zevnějšek dospívajícího a stává se podnětem ke změně sebepojetí i reakcí okolí.“ (Vágnerová, 2005, s. 323) Tělesné dospívání je nápadnější u dívek, řeší také mnohem více než chlapci svůj zevnějšek a srovnávají se s ostatními dívkami. Z tohoto srovnávání vzniká mnoho psychických problémů, nedospívá-li dívka tak rychle nebo se u ní tyto změny neprojeví do 15 let, ale později může mít pocity méněcennosti a odlišnosti. V důsledku těchto změn se mění sebepojetí jedince a okolí začíná reagovat na dospívajícího jinak. Mění se z dítěte na dospívajícího. Dle Langmeiera a Krejčířové (2006) se toto období dělí na dvě fáze, na fázi prepuberty a na fázi vlastní puberty. Fáze prepuberty trvá od 11 do 13 let a fáze vlastní puberty trvá od 13 do 15 let.

- *„**Pozdní adolescence** zahrnuje dalších pět let života, trvá přibližně od 15 do 20 let, s určitou individuální variabilitou, zejména v oblasti psychické a sociální. Vstup do fáze pozdní adolescence je biologicky vymezen pohlavním dozráním, v této době obvykle dochází k prvnímu pohlavnímu styku. Pozdní adolescence je především dobou komplexnější psychosociální proměny, mění se osobnost dospívajícího i jeho společenské pozice.“ (Vágnerová, 2005, s. 324) V druhé pozdější fázi nazývané jako pozdní adolescence dochází k pohlavnímu dozrání a tudíž připravení pubescenta na první pohlavní styk. Hlavní změnou v tomto období je změna osobnosti a proměna jeho sociální role a společenské pozice. S těmito změnami si často okolí uvědomí, že se z pubescentů pomalu stávají dospělí, kteří mají své vlastní názory. V tomto období dochází k mnoha velkým událostem, jako je volba budoucího povolání a dosažení plnoletosti, tedy dosažení 18 let. S tím souvisí určitá práva, povinnosti a především zodpovědnost. Dle Langmeiera a Krejčířové (2006) trvá toto období od 15 do 22 let a dochází k tělesnému růstu ten však, není rovnoměrný. To vede k pohybové neobratnosti a působí dojmem tělesné nevyváženosti.*

Dospívání můžeme rozdělit z pohledu různých teorií.

- *„**Psychoanalýza** zdůrazňovala význam pohlavního dozrávání a nastupující sexuální aktivity. Freud označil období dospívání jako genitální fázi.“*
„Anna Freudová (1946) považovala dobu dospívání za významnější životní fázi než její otec S. Freud, který kladl větší důraz na rané dětství. Dospívání je podle jejího názoru charakteristické růstem pudových tendencí a následným narušením osobnostní rovnováhy (tj. rovnováhy mezi id a egem).“ (Vágnerová, 2005, s. 322) Freud klade se důraz na rané

dětství, později ve vývoji na pohlavní dozrávání a sexuální aktivitu. Označuje toto období dospívání za genitální fázi. Naopak jeho dcera Anna Freudová klade důraz na dospívání, které je typické emoční labilitou a nárůstem pudů.

- *„Psychosociální teorie posuzující dospívání z hlediska vztahu mezi psychickým zvládnutím, resp. Vyrovnáváním se s proměnami danými dozráváním, a sociálními podmínkami, které je mohou pozitivně i negativně ovlivnit. Eriksonův model epigenetického vývoje lidské osobnosti hodnotí každou životní fázi z hlediska jejího vývojového úkolu i eventuelních rizik jeho nenaplnění. Období dospívání je podle něho charakteristické hledáním vlastní identity, bojem s nejistotou a pochybnostmi o sobě samém, o své pozici ve společnosti atd.“* (Vágnerová, 2005, s. 322) Erikson klade důraz na psychické vyrovnávání se s proměnami spojenými s dospíváním. Každé vývojové období charakterizuje určitým úkolem a možným selháním. Hlavním úkolem dospívajícího je najít vlastní identitu, bojovat s nejistotou a pochybami o své vlastní osobě a své pozici ve společnosti.
- *„Teorie sociálního učení kladou důraz na využití možností rozvíjet určité schopnosti a dovednosti, které jsou považovány právě v období dospívání za důležité.“* (Vágnerová, 2005, s. 323) Sociální učení je tendence dávat váhu na možnosti rozvinutí jedincových schopností a dovedností. Tyto veličiny jsou v tomto období považovány za důležité.

3.1 Vazba k rodině

Vazba k rodině je to nejdůležitější, co dítě a později i dospívající má. Tvoří pro jedince zázemí, vytváří pocit jistoty a bezpečí. Tyto pocity potřebuje mít každý z nás, zvláště pak jedinec v tak citlivém období, jako je dospívání. *„Rodina si své výlučné postavení udržuje i v době dospívání, ale postupně dochází k proměně vzájemných vztahů mezi jejími členy. V tomto období musí rodina zvládnout významný vývojový úkol, změnit své vnitřní struktury, především pozice a vztahy příslušníků různých generací, a vytvořit novou rovnováhu.“* (Vágnerová, 2005, s. 350) Nejenom na adolescenta je vyvinut tlak na splnění vývojových úkolů, rodina a nejbližší příbuzní mají také svůj vývojový úkol, který se týká změny pozic v rodině a nastolení nové rovnováhy. Jedná se o nové role, které dospívající získá. Rodiče ho přestávají považovat za dítě a pomalu mu dávají zodpovědnější pozici v rodině a přizpůsobují této změně i nastavená pravidla.

Rodiče volí různé druhy výchovy, každý rodič se snaží zvládnout změnu situace, co nejlépe. „*Nemálo rodičů se snaží zvládnout krizi dospívajícího věku svých dětí tím, že se chopí uzdy a přebírají naprostou kontrolu. Někteří rozkazují a nařizují, jsou přísní ve všem, co dělají, bojují s dospívajícími jako o život. Jiní se snaží zabránit jakémukoli konfliktu, jakmile se situace vyhročí, stáhnout se, nesnaží se výchovně působit na dospívající, nezasahují jim do života.*“ (Sharry, 2006, s. 83) Výchovný přístup rodičů můžeme rozdělit na autoritářský, demokratický a liberální. Je zajímavé, že Možný (2006) rozlišuje pouze dvojí výchovný přístup a to tradiční a liberální. V tradičním pojetí mají rodiče za povinnost přenést na dítě jejich hodnotový systém a představu o životě, zatímco v liberálním pojetí rodiče děti nijak neovlivňují ve výběru hodnot a představ o dobrém životě.

- **Autoritářský styl výchovy** je též nazývaný jako dominantní. Tento styl výchovy má pevné vedení v podobě příkazů a zákazů. Velmi často jsou používány odměny a tresty. Dle Heluse (2015) můžeme tento styl nazývat též direktivní. Rodiče v tomto případě s dětmi málo komunikují, spíše se orientují na zákazy a příkazy. Často používají tresty pro dosažení požadavků na poslušnost dítěte. Rodiče vyžadují až slepou poslušnost dítěte a to pak nemá možnost se samo projevovat či být respektováno se svými názory a zájmy. Tento styl výchovy je poněkud nešťastný a dítě z něj může být deprimováno. Následkem toho mohou vznikat různé psychické poruchy.
- **Demokratický styl výchovy** je založen na kompromisech a dohodnutých pravidlech. Rodiče se snaží s dospívajícími domluvit na určitých pravidlech, pokud se na nich shodnou, pro dospívajícího je snazší je dodržovat. Tento styl výchovy vyžaduje trpělivost a čas rodičů. I v tomto stylu musí být stanoveny hranice a pravidla, které musí adolescent dodržovat. Dle Heluse (2015), který tento styl nazývá jako styl opřený o autoritu. Vymezuje co je správné a co správné není, s dítětem rodiče komunikují a je zde důraz na to, aby přesně vědělo a rozumělo všem požadavkům a pravidlům. Rodiče jsou v tomto případě pro dítě vzorem a ve všem mu nabízejí pomocnou ruku.
- **Liberální styl výchovy** je založený na volnosti, nepříliš velké důslednosti a na nedostačujících pravidlech. Adolescenti mají absolutní volnost a mohou si dělat, co chtějí. Tento styl výchovy si rodiče buď zvolí, nebo zkrátka nemají dostatek času a prostoru, aby se dostatečně věnovali dospívajícímu. Zvolí k vyplnění volného času různé zájmové kroužky nebo nechají, aby se jejich potomek zabavil nějak sám. „*Nedostatek času na vzájemné sdílení všedních starostí v rodině, zejména těch dětských,*

mají rodiče tendenci kompenzovat nadstandardním materiálním zabezpečením, rozvolněnou a liberální výchovou, vyplněním času dětí různými zájmovými kroužky.“ (Masáková, 2011, s. 28)

V dnešní době se výchova a výchovné styly hodně řeší, je to velmi diskutované téma. Dřív byly osvědčené metody, jak děti vychovávat. Tyto metody se předávaly z generace na generaci, v domech byli i prarodiče, kteří s výchovou vypomohli. *„Dnes je výchova dětí mnohem otevřenější. Rodiče nemají problém se o výchově svých dětí otevřeně a na rovinu bavit s ostatními. Neostýchají se svěřit psychologům, dětským lékařům – o přátelích a známých ani nemluvně. Sami si přejí být dostatečně informováni a „vyškoleni“, aby byli svým dětem dobrými rodiči.“* (Kast-Zahn, 2008, s. 13) Mnoho rodičů dnes využívá odbornou pomoc v podobě psychologů, pedagogických poraden atd.

I pro rodiče je období dospívání plné změn, zažívají pocity strachu, nejistoty, zklamání, hněvu a mnoho dalších. Zpravidla si rodiče myslí, že jsou na náročné období připraveni, ale když toto období nastane, bývají zaskočení a zmatení hledají vzorce správného jednání a chování v těchto situacích. *„Jejich dítě se chová drze, přestává respektovat do této doby dodržovaná pravidla, odmítá odpovídat na otázky, domáhá se povolení stále pozdějších návratů domů, obléká a zdobí se „nepřijatelným“ způsobem, opouští své zájmy a prosedí celé hodiny u počítače, stýká se s „divnými“ lidmi, po návratu z večírků je z něj cítit kouř a alkohol.“* (Boková, 2011, s. 83) Dospívající se často dostane do fáze vzdoru, kdy odmlouvá, překračuje nastavené hranice pravidel, začíná se stýkat s podivnými kamarády a najde si dle rodičů nevhodného partnera/ku. Přestože dospívající mají své zájmy, kamarády a myslí si, že rodiče už k ničemu nepotřebují, opak je pravdou. Dospívající se sice osamostatňují, ale stále potřebují cítit oporu a bezpečný domov s rodiči, na které se mohou kdykoliv obrátit. Pokud později nastane závažný problém, jsou to právě rodiče, kteří dospívajícím přispěchají, jako první záchrana. *„Děti mají své zájmy a kamarády, k rodičům se chovají, jako by je nepotřebovaly. Rodiče se tak cítí. Jenže dospívající potřebují své rodiče mnohem víc, než by si kdo myslel. Postupně sice vrůstají do světa dospělých a osamostatňují se, přesto nadále potřebují podporu, vedení a povzbuzení. Potřebují, aby se o ně rodiče zajímali a rozuměli jim. Potřebují mít kolem sebe dospělé, kteří jim pomohou a budou je vést v roli kopilotů, právě tak se učí překlenovat a řešit problémy, s nimiž se v dospívání setkávají.“* (Sharry, 2006, s. 88) Adolescenti si neuvědomují, že svět dospělých sebou nese spoustu starostí, zodpovědnosti, složité situace, které je třeba řešit. Právě na těchto situacích, starostech a zodpovědnosti mnozí dospívající šokbrtnou a potřebují pomocnou ruku rodičů či jiných

blízkých osob. Neuvědomují si, že svět dospělých není o zábavě a neomezených možnostech, ale nese s sebou spoustu povinností a zodpovědnosti. „*Dospívající se učí žít samostatně, jakoby odstřihují duševní pupeční šňůru od rodičů. Stávají se po všech stránkách svébytnými osobnostmi, vytvářejí si vlastní hodnoty, budují si vlastní názory.* „ (Sharry, 2006, s. 84) V období dospívání si budují své vlastní hodnoty a utvářejí si žebříčky hodnot. Začínají mít své vlastní názory i na složitější problémy a mají svou vlastní hlavu. Nenechávají se tolik ovlivňovat názory rodičů a vychovatelů. Dle Abbeduta a Elliotta (1988) je dospívající schopný vnímat reálně sám sebe a i své ideální já, ke kterému směřuje.

3.2 Socializace

„Osobnost jedince musíme vždy vidět v průsečíku působení vnitřních dispozic a vnějších vlivů, jako jedinečnou syntézu jeho vlastností a chování, procesů biologických, psychologických a sociálních. V těchto procesech jedince ovlivňuje přírodní, kulturní a sociální prostředí, on zase naopak působí na ně.“

Radomír Havlík (Jedlička a kol., 2015, s. 11)

Jedinec je ovlivňován celou řadou vrozených dispozic a vnějších vlivů. Díky těmto dispozicím a vlivům se utváří jedincovi vlastnosti a chování. Utváří se jeho osobnost. Každý jedinec určitým způsobem působí na své okolí a okolí působí zase na něj. Veškeré prostředí má na něj velký vliv, ať už se jedná o přírodní, kulturní či sociální prostředí. Tomuto jevu se říká proces socializace. „*Termínem socializace označujeme proces utváření a vývoje osobnosti působením sociálních vlivů a jejích vlastních aktivit, kterými na tyto sociální vlivy odpovídá: vyrovnává se s nimi, podléhá jim či je tvořivě zvládá.*“ (Helus, 2004, s. 172) Socializace je vlastně proces, kdy se jedinec začleňuje do společnosti. Osvojuje si normy chování, hodnoty, schopnosti, dovednosti a učí se sociálním rolím. Vzájemně na sebe působí se svým okolím. Pěkně to ve své knize shrnul Kraus a Poláčková. „*Socializace je celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se do společnosti.*“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 54)

Jedince ovládají především činitelé socializace. „*Činitele socializace tvoří jednotlivci, skupiny nebo organizace, které ovlivňují chování jedince a utváření smyslu pro to, co považuje za bytostně vlastní – smysl pro Self. Nejdůležitější etapy socializace probíhají vždy v malých skupinách, v nichž se lidé setkávají „tváří v tvář“, a tato malá lidská společenství jedinci zprostředkovávají univerzální vzorce, pravidla a zvyky jak v myšlení*

a v představách, tak v jednání.“ (Jedlička a kol., 2015, s. 34) Mezi nejhlavnější činitele socializace patří nepochybně rodina, dalším důležitým činitelem se stávají skupiny vrstevníků, školní prostředí a v neposlední řadě to jsou komunikační média.

Rodina zajišťuje mnoho základních potřeb i vhodné prostředí pro zrání a dospívání. V rodinném prostředí trávíme většinu času, a tudíž nás rodina nejvíce ovlivňuje i v socializačním působení. *„Socializační funkce rodiny jsou velice široké. Rodina jednak zajišťuje uspokojování biologických potřeb dítěte, zajišťuje podmínky pro zrání a růst, jednak jej také připravuje na přijetí rolí a vzorů jednání. Z tohoto základu se rozvíjí vědomě řízená výchova – utváření návyků, sebekontrola, učení, přijetí disciplinovaných forem jednání, očekávání odměn či trestů apod. Právě v rodinném společenství se kladou základy budoucího jednání mimo rodinu.*“ (Jedlička a kol., 2015, s. 35) Rodina nám pomáhá vytvářet návyky, vybírat sociální role a měla by se nám snažit ukázat ty nejlepší vzory jednání. Snaží se o to, abychom v budoucím životě, co nejlépe uspěli ve společnosti.

Rodiči je socializace mnohdy přehlížená a opomíjená. *„Významná, i když dospělými často přehlížená, je socializace ve vrstevnické skupině. Socializační působení vrstevnické skupiny.*“ (Vágnerová, 2004, s. 280) Jedním ze socializačního působení, je působení vrstevnické skupiny na jedince. Vrstevníci velmi působí na jedincovo chování a jednání, ovlivňují jeho názory a hodnoty. Právě vrstevníci jsou v každodenním působení s dospívajícím, a proto by se rodiče měli zajímat, s kým se jejich dítě stýká. Častým problémem v dospívání bývá ovlivňování vrstevnickou skupinou k delikventnímu či jinému nežádoucímu chování.

Dalším významným socializačním činitelem je škola, kam dospívající každý den dochází. Škola rozvíjí jedincovy dovednosti a schopnosti, dává nové znalosti a poznatky, pomáhá utvářet osobnost a hodnoty. *„Významný socializační vliv má škola, tj. instituce rozvíjející dětskou osobnost v souladu s potřebami společnosti, jejíž je součástí. Nástupem do školy se dítě dostává do nového prostředí, které svými nároky stimuluje jeho další socializační rozvoj. Normy, které jsou platné v prostředí školy, mají obecnější charakter a mohou být jiné, než jsou pravidla chování rodiny, z níž dítě přichází. Stejně tak se mohou lišit i hodnoty, které škola prosazuje.*“ (Vágnerová, 2004, s. 279) S počátkem školní docházky přichází mnoho změn. Dítě přichází do styku s novým prostředím, které na něj klade určité požadavky a nároky na chování, znalosti a myšlení. Dítě je zvyklé na pravidla ze své rodiny, které přejímá a musí je dodržovat. Ve školním prostředí si musí zvyknout na jiná pravidla

a normy chování. Škola ovlivňuje, požaduje a mění hodnoty dětí navštěvující povinnou školní docházku. Záleží proto právě na učitelích a vychovatelích k jakým hodnotám a jak děti ve školách povedou.

Komunikační média jsou důležitým socializačním činitelem. Díky televizi a internetu jsou děti více informovány, mají lepší přehled o různých problematikách. Prakticky cokoliv a kdykoliv si mohou vyhledat na internetu. Každý z nich je zapojen do sociálních sítí, jako jsou Facebook, Twitter, Instagram a další. *„Působení televize a internetu v oblasti tvorby a zpevňování (či podlamování) mravních hodnot nelze zaměnit za vliv rolí rodiny, přátel a školy v průběhu socializace. Ale elektronická média hodnotově posouvají a mění tyto tradiční vlivy. Ukazují dětem aspekty sociálních světů, které neznají – nejen cizí kultury, umění, přírodu a historii – ale také svět dospělých romantiku práce, upozorňují i na problémy, jako je zločinnost, alkoholismus, drogové závislosti či AIDS.“* (Jedlička a kol., 2015, s. 49) Komunikační média mají pro dnešní generaci dětí a dospívajících spoustu výhod, jako například větší informovanost o různých problémech, rozšiřují si životní obzor a především mají možnost se toho spoustu naučit. Bohužel komunikační média mají i mnoho nevýhod, jako je utíkání z reality do virtuálního světa, komunikace převážně přes sociální sítě, tedy omezení osobního kontaktu. Velký problém mají rodiče s dětmi a uhlídáním vhodných stránek pro děti, na internetu mohou navštívit jakoukoliv stránku i tu s nevhodným obsahem pro děti a dospívající. Může nastat problém šikany přes sociální sítě a jiné nevhodné jevy.

4. Představy o budoucnosti

„Když se mění filozofie člověka (jeho povaha, cíle, možnosti, naplnění), mění se všechno: nejen filozofie politiky, ekonomie, etiky, hodnot, mezilidských vztahů a historie, ale také filozofie vzdělání, psychoterapie a osobního růstu, teorie toho, jak pomoci lidem stát se tím, čím se mohou a potřebují stát.“ (Maslow, 2014, s. 245) Každý jedinec má nějaké představy o budoucnosti. V mládí si představuje, jak jeho život bude vypadat, až vyroste a dospěje. Zabývá se, jakou profesní dráhu si zvolí, jakého si vybere životního partnera/ku, představuje si, jak bude vypadat, jaké věci vlastnit a jaké vlastnosti, dovednosti, ale i hodnoty bude mít. Jinými slovy, má své idealizované představy, jak by jeho život měl v budoucnu vypadat.

V rané adolescenci se projevuje zájem o budoucnost a dospívající si stanovují představy a plány do budoucna. Můžeme říci, že *„...již v pubescenci se konkretizuje zájem budoucnost, dochází k počátkům vytyčování životních plánů a perspektiv, které je třeba krok po kroku realizovat. Až v průběhu adolescence se však důkladné promýšlení životní cesty stává naléhavým tématem.“* (Helus, 2004, s. 215) Zatímco v období pozdní adolescence se přiblíží první z těžkých rozhodování, kterým je výběr budoucího povolání.

V období adolescence se pohled na budoucnost mění. Dospívající se spíše soustředí na přítomnost, nechce se jim přemýšlet a rozhodovat o důležitých věcech pro jejich život. Raději žijí přítomností a utíkají od reality do počítačových her, k četbě či televizním pořadům. *„V adolescenci se mění postoj k budoucnosti. Adolescent se cítí ve vztahu k budoucím možnostem svobodný. Ví, že si může vybrat, ale některé varianty nechává raději prozatím nenaplněné. Odklad řešení do budoucnosti může být výrazem nechuti přijmout definitivní alternativu nebo obranným mechanismem v situaci, kdy je žádoucí řešení nedostupné.“* (Vágnerová, 2005, s. 416) V situacích, kdy jedinci odkládají důležitá rozhodnutí, by měli pomoci rodiče. Právě ti by měli své děti naučit, že uspořádání života je velmi důležité. Na závažná rozhodnutí by si dospívající měli nechat čas, neboť pokud se naučí řešit vše včas a s rozmyslem již v mládí, budou s tímto přístupem pokračovat i v dospělosti.

Dle Pavelkové (2002) ovlivňují budoucnost životní perspektivy. Tyto perspektivy mají tři složky a to: fantazii, emoce a vůli. Pod perspektivou fantazie se ukrývají představy o budoucnosti. Každý si v mládí vysní svou budoucnost, má o ní nějaké fantazijní představy, cíle. Pomocí myšlení tuto fantazii můžeme i usměrňovat a řídit. Druhou složkou jsou emoce,

kteře jsou značně subjektivní. Díky emocím máme radost, zlost nebo i strach z budoucí perspektivy, i když jí v daném momentu ještě není dosaženo. Perspektiva vůle je třetí složka, bez které by nebylo možné realizovat předešlé dvě. Máme určité potřeby uplatnit se v budoucnosti a tuto potřebu nesplníme s nedostatkem vůle či motivace. Musíme vynaložit nějaké úsilí, pílí, musíme vidět perspektivu našeho snažení a plnění požadovaných úkolů ve školách a jiných vzdělávacích zařazeních či zaměstnání. Dospívající by měli mít motivaci a dostatečnou vůli a cílevědomost pro budoucnost. Díky těmto složkám je možné pozorovat mladého jedince jako základ zralé osobnosti.

Pro budoucnost je důležité stanovit si patřičné požadavky, názory, hodnoty a především cíle. Pomocí vůle a motivace se pak musí dospívající snažit dosáhnout těchto vytyčených cílů. Je to úkol nelehký a vysilující, ale bez představ o budoucnosti mohou adolescenti spadnout k delikventnímu chování a bezprizornosti. Je třeba si také uvědomit, že... *„kvalita vyrovnávání se s budoucností a způsobilost jedince svou budoucnost plánovat nezáleží pouze na vnějších výzvách, nárocích a příležitostech (perspektivách), které jsou před jedince kladeny, nýbrž je do značné míry limitována rozvinutím vnitřních dispozic ke kvalitní strukturaci budoucnosti.“* (Pavelková, 2002, s. 177) Rodiče by se měli snažit jim pomoci v této cestě a ukázat cíle, které jsou reálné a dosažitelné.

Dle Vágnerové (2005) je pro adolescenty budoucnost stejně důležitá jako přítomnost. Na budoucnost se více zaměřují, pokud je aktuální situace nevyhovující, potom je budoucnost brána jako idealizované východisko problémů. Mnohdy v nich vyvolává pocity nejistoty a úzkosti, proto dospívající raději preferují přítomnost. Někdy používají budoucnost jako obranný mechanismus v situacích, kdy pocítují obavy ze své dosavadní situace. Myslím si, že představy o budoucnosti jsou pro dospívající důležité, proto jsem se na ně zaměřila ve své výzkumné části ve formě dotazníku.

II PRAKTICKÁ ČÁST

5. Cíl výzkumu

Období dospívání je náročné a plné změn, obzvláště v 8. a 9. třídě se dospívající musí vypořádat s fyzickými a psychickými změnami. Čeká je volba budoucího povolání, začínají pohlavně dozrávat, připravují se na budoucnost a volí si hodnoty pro budoucí život. Při promýšlení mého výzkumu jsem si pokládala otázky typu: Vědí vůbec, co pojem životní hodnoty znamená? Mají v hlavě srovnané, které hodnoty jsou pro ně důležité a které ne? Myslí vůbec na budoucnost?. Právě tyto otázky mě přivedly k cíli mého výzkumu, který jsem se snažila nalézt. Chtěla jsem zjistit, jaké životní hodnoty mají žáci navštěvující 8. a 9. ročník základní školy a víceletého gymnázia. Jaké jsou jejich aktuální hodnoty a které pro ně budou důležité za pět let. Zkoumala jsem jejich žebříčky hodnot, zda vůbec vědí, co hodnoty jsou, jaké mají představy do budoucna, jestli myslí na své vzdělání a vědí, kam díky němu míří. Po krátké úvaze o další metodě a dalším směřování mého výzkumu jsme se shodly s vedoucí mé diplomové práce, že využiji učitelů a profesorů z daných škol a zjistím jejich pohled na danou problematiku. Odborníci dali výzkumu nový směr a více ucelili, zodpověděli mé otázky a dané cíle. Chtěla jsem také porovnat životní hodnoty žáků ze základní školy a z víceletého gymnázia, jejich případné rozdíly v hodnotách a hodnotových žebříčkách. Jak jsem již zmiňovala, vše doplňují pohledy pedagogických odborníků na danou problematiku.

6. Charakteristika zkoumaného vzorku

Dotazovala jsem se celkem 80 žáků z 8. a 9. tříd na základní škole, případně tercie a kvarty na osmiletém gymnáziu. První část výzkumu jsem uskutečnila v Základní škole Vratislavova (dále jen ZŠ Vratislavova), která sídlí na Praze 2 ve Vratislavově ulici. Zde bylo 40 respondentů z toho 20 dívek a 20 chlapců. Druhou část výzkumu jsem realizovala na osmiletém Gymnáziu Českolipská, které sídlí na Praze 9 v Českolipské ulici. V této škole jsem získala dalších 40 respondentů, z toho bylo 24 dívek a 16 chlapců. Jelikož žáci z obou škol navštěvují 8. nebo 9. třídu, v případě osmiletého gymnázia se jednalo o žáky tercie a kvarty, jsou ve věkovém rozmezí od 13 do 15 let. Třetí část výzkumu jsem uskutečnila s 4 učiteli a 4 profesory působících na zmiňovaných školách.

7. Metoda výzkumu

Základní metodou výzkumu je dotazníkové šetření. Dotazníkové šetření jsem zvolila ze dvou důvodů: otázky si mohou žáci více promyslet, nikdo na ně nespěchá a mohla jsem využít i otázek, kde mají seřadit své hodnoty podle důležitosti – žebříčky hodnot. Další nespornou výhodou dotazníkového šetření je anonymita, díky které se dospívající dle mého názoru více otevřou, nebojí se cokoli napsat a nemusí být nervózní z dotazování. Otázky jsem jasně a dostatečně srozumitelně formulovala.

Dotazník jsem vytvářela na základě mých zkušeností z bakalářské práce, kde jsem se již zabývala problematikou životních hodnot. Některé otázky jsem z předešlého dotazníku využila a případně je poupravila či rozšířila. Dotazník pro žáky má celkem 10 otázek, které se dají rozdělit do tří okruhů, na které jsem se chtěla zaměřit. Jedná se o okruh specifikující hodnoty a hodnotové žebříčky, další objasňuje vzdělání a poslední budoucnost a představy o ní. K těmto okruhům se pak vztahují i mnou stanovené hypotézy. Na základě zkušenosti s mým předchozím dotazníkem jsem se snažila zaměřit spíše na hodnoty a žebříčky hodnot.

U dotazníků pro učitele jsem zvolila stejné otázky, abych mohla porovnat rozdíl hodnot, vzdělání či představ o budoucnosti žáků a učitelů. U některých otázek jsem ovšem musela provést pár změn. Na začátku dotazníku se učitelů ptám na jejich délku praxe a pohlaví. Pozměnila jsem otázku č. 8, která se tázala na to, jak si žáci představují svůj život za pět let. Místo ní jsem se zaměřila na pravidla ve výchově, jaká žákům chybí a jaké by samotní učitelé doporučovali. Druhá pozměněná otázka je č. 10, která se žáků ptala na tři věci, které by svým aktuálním životě změnili. Použila jsem místo ní otázku týkající se hodnot, zda by učitelé zařadili téma hodnoty do Školního vzdělávacího programu (dále jen ŠVP). Poslední změnou provedenou na dotazníku pro učitele bylo přidání otázky č. 11, tážající se na hodnoty žáků a další připomínky k tématu. Dotazníky byly zcela anonymní, abych předešla možnosti vzniku problémů z obav respondentů a tím pádem nepravdivosti uvedených údajů. Přesné znění dotazníků je v příloze.

7.1 Stanovení výzkumných tezí

Výzkumné teze odpovídají různým otázkám v dotazníkovém šetření. Na jejich základě jsem později vytvářela otázky v dotazníku.

Stanovení výzkumných tezí:

- 1) Žáci z obou škol nemají moc představu o tom, co si představit pod pojmem životní hodnoty nebo, co hodnoty vůbec znamenají.
- 2) Žáci z obou škol nemají ucelenou představu o svých hodnotách a vzhledem k jejich věku nemají sestavené žebříčky hodnot.
- 3) Žáci ze ZŠ mají jiné zázemí a rodiče podporující vzdělání, jako nižší hodnotu. V důsledku toho mají nižší cíle ohledně vzdělání.
- 4) Žáci z obou škol žijí spíše přítomností a nemají moc představu o své budoucnosti. Myslím si, že žáci Gymnázia mají, ale o něco ucelenější a reálnější představu o budoucnosti než žáci ze ZŠ.

První hypotéza odpovídá otázce č. 1, která je zaměřená na pojem životní hodnoty. Druhá hypotéza se také věnuje tématu hodnot a hodnotových žebříčků, k této hypotéze se vztahují hlavně otázky č. 2, 3, 9 a otázka č. 10. Třetí hypotéza se zaměřuje na vzdělání a podporu rodičů, vztahují se na ní otázky č. 4, 5, a 6. Má poslední hypotéza se věnuje představám o budoucnosti, odpovídá otázkám č. 7 a 8.

8. Způsob sběru dat

Sběr dat probíhal pomocí dotazníkového šetření. Po sestavení otázek jsem s několika žáky zpracovala pilotní výzkum a na základě tohoto pilotního výzkumu jsem provedla několik změn. Změny se týkaly spíše formulování otázek a to především otázky č. 6 a 7, kde jsem pro lepší pochopení zjednodušila zadání. Dále jsem pozměnila otázku č. 10, kde jsem specifikovala počtem vět, jak má být odpověď dlouhá. Po opravení těchto tří otázek jsem se již nesetkala s nepochopením či nesrozumitelností dotazníku.

Prvně jsem provedla dotazníkové šetření v ZŠ Vratislavova, kde sběr probíhal s menšími kázeňskými problémy. Nejprve jsem rozdala dotazníky v 8. třídách, kde kvůli nemocím hodně žáků chybělo. Poprosila jsem je o vyplnění a objasnila jim, že se jedná o anonymní dotazník, který slouží pouze pro mou diplomovou práci. Upozornila jsem je,

že všechny možnosti odpovědí jsou seřazeny podle abecedy a pokud budou mít nějaký dotaz k jakékoliv otázce, mohou se přihlásit a já jim otázku vysvětlím. Žáci dotazníky vyplňovali 30 minut, ale někteří vyrušovali a nevyplňovali je. Sám učitel měl problém sjednat si ticho a klid ve třídě. Po vyplnění jsem si dotazníky sebrala a poděkovala žákům za pomoc. Nevyplněné dotazníky od žáků, kteří rušili, jsem z výzkumu vyřadila pro jejich neúplnost. Podobně probíhal i sběr v 9. ročnících, kde však již byla kázeň o trochu lepší. V této škole jsem získala 20 dotazníků z 8. ročníků a 20 dotazníků z 9. ročníků, z toho bylo 20 dívek a 20 chlapců.

Druhý sběr u žáků z Gymnázia Českolipská probíhal klidně a bez problémů. Zde kázeňské problémy nebyly ani v jedné třídě a téměř všichni žáci vyplnili dotazník pečlivě a celý. Stejně jako v ZŠ Vratislavova i na této škole jsem žáky poprosila o vyplnění a ujistila je, že dotazníky jsou anonymní a slouží pouze k vypracování mé diplomové práce. Znovu jsem nabídla možnost vysvětlení otázky při jejím nepochopení a upozornila na abecední seřazení odpovědí. Nikdo však žádnou otázku nepotřeboval vysvětlit a tak vyplnění proběhlo během 20 minut a bez jakýchkoliv problémů. Na závěr jsem žákům poděkovala za vyplnění. V této škole jsem získala celkem 40 dotazníků, konkrétně z 8. ročníku – tercie 21 dotazníků a z 9. ročníku – kvarty 19 dotazníků. Mnoho žáků pro nemoc chybělo. Ze 40 respondentů bylo 24 dívek a 16 chlapců.

Třetí sběr dotazníků u učitelů a profesorů probíhal také klidně. Každý respondent z řad učitelů a profesorů byl ochotný, vyplnění trvalo od 15 do 35 minut, podle toho jak se nad tím jednotlivce zamýšlel. Sběr dotazníků opět probíhal na ZŠ Vratislavova, kde mi dotazník vyplnily 4 učitelky a na Gym Českolipská, kde také dotazník vyplnily 4 profesorky.

9. Metoda vyhodnocení dat

Výsledky jsem vyhodnocovala pomocí grafického znázornění a tabulek. U tabulek jsou dva sloupce, jeden patří studentům ze základní školy, používám označení ZŠ Vratislavova a druhý patří žákům z gymnázia, kde používám označení Gym Českolipská. Tyto dva sloupce u některých otázek ještě dělím podle pohlaví, kdy vždy první sloupeček (levý) patří dívkám a druhý (pravý) chlapcům. Výsledky výzkumu jsou uvedeny v tabulkách v absolutní četnosti, to je počet studentů, kteří zvolili danou odpověď a v relativní četnosti, to je v procentech. Tabulky jsem vytvářela v programu Microsoft Office Excel. U některých otázek je vytvořená další tabulka pro výpočet statistické metody Chí kvadrátu. Tuto metodu používám jen u těch otázek, ve které je patrna statistická významnost.

U všech otázek jsou uvedeny i součty obou pohlaví v grafickém znázornění. Grafické znázornění výsledků jsem zvolila pro lepší přehlednost. V grafech je vždy ZŠ Vratislavova znázorněna tmavě zelenou barvou a její popisky dat jsou zvýrazněny tučně. Gym Českolipská je vyznačená světle zelenou barvou a její popisky dat jsou běžným písmem. Výsledky jsou uvedeny v relativní četnosti, to je v procentech. Procentuální výsledky v jednotlivých otázkách jsou zaokrouhlovány na nejbližší celé číslo.

U každé otázky je na konci uvedena tabulka, žlutě znázorněna, kde uvádím názor učitelů a profesorů na danou problematiku. Výsledky výzkumu učitelů jsou uvedeny v tabulkách v absolutní četnosti, to je počet učitelů, kteří zvolili danou odpověď a v relativní četnosti, to je v procentech.

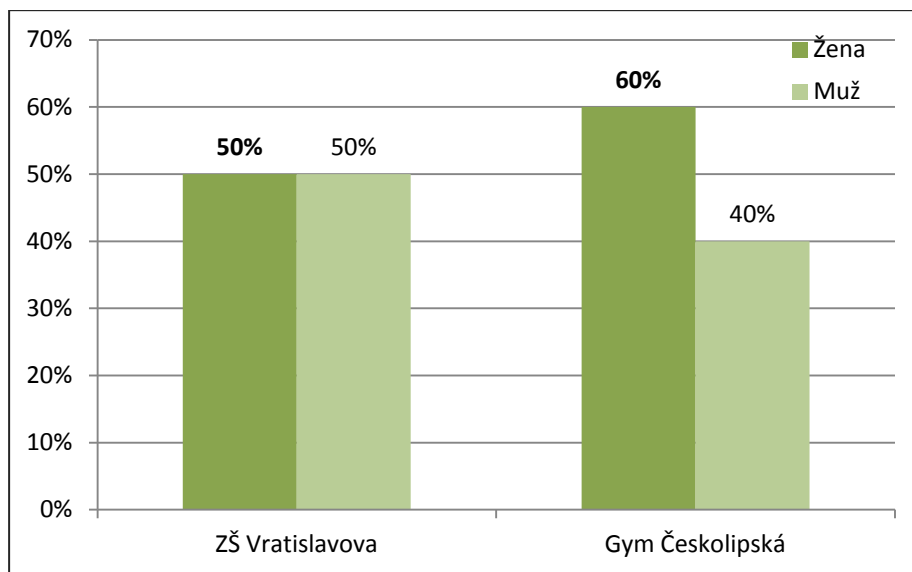
U každé otázky je uveden i komentář k výsledkům.

10. Výsledky výzkumu a jejich interpretace

V této kapitole uvádím vyhodnocení výsledků dotazníkové šetření. Nejprve jsem zjišťovala pohlaví respondentů, poté už následují jednotlivé otázky dotazníku. U všech odpovědí využívám sloupcový nebo spojnicový typ grafu.

Úvodní validizační údaj z dotazníku zjišťující pohlaví respondentů.

Graf 1: Pohlaví respondentů.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo z obou škol dohromady 80 respondentů. Z toho bylo 40 (tj. 100%) žáků ze ZŠ Vratislavova, z toho 20 (tj. 50%) dívek a 20 (tj. 50%) chlapců. S touto školou porovnávám výsledky z Gym Českolipská, kde vyplnilo dotazník také 40 (tj. 100%) respondentů, z toho 24 (tj. 60%) dívek a 16 (tj. 40%) chlapců.

Dotazníkového šetření pro učitele se zúčastnily pouze ženy, celkem se ho zúčastnilo 8 učitelek či profesorek ze zmiňovaných škol. Ze ZŠ Vratislavova dotazníky vyplnily 4 učitelky a na Gym Českolipská také 4 učitelky. Jejich délka praxe se pohybuje v rozmezí od 5 let do 20 let. Mají tedy dostatek zkušeností, aby posoudily či mohly napsat názor na hodnoty jejich žáků.

Tabulka 1: Délka učitelské praxe.

	ZŠ Vratislavova		Gym Českolipská	
5 let	3	75%	1	25%
7 let	/	/	1	25%
20 let	1	25%	2	50%

Otázka 1: Co si představuješ pod pojmem životní hodnoty?

U této otázky mě zajímalo, zda mají žáci představu o tom, co znamená pojem životní hodnoty a zda to umí vysvětlit. Dle mého názoru je velmi důležité, aby si žáci již v tomto věku uvědomovali, že hodnoty si má každý stanovit sám a pokud si je stanoví, měl by je dodržovat. Životní hodnoty jsou velmi důležité a proto je třeba žáky s tímto pojmem seznamovat a případně jim ho vysvětlit. Procentuální výsledky v této otázce jsou zaokrouhlovány na nejbližší celé číslo.

Tabulka 2: Představy o pojmu životní hodnoty. Odpovědi rozděleny na chlapce a dívky.

	ZŠ Vratislavova				Gym Českolipská			
	Dívky		Chlapci		Dívky		Chlapci	
Věci důležité pro náš život	6	30%	4	20%	14	58%	9	56%
Vyjmenované hodnoty - rodina, vzdělání, partner, kamarádi, práce	8	40%	9	45%	7	29%	5	31%
Nevím	6	30%	7	35%	3	13%	2	13%

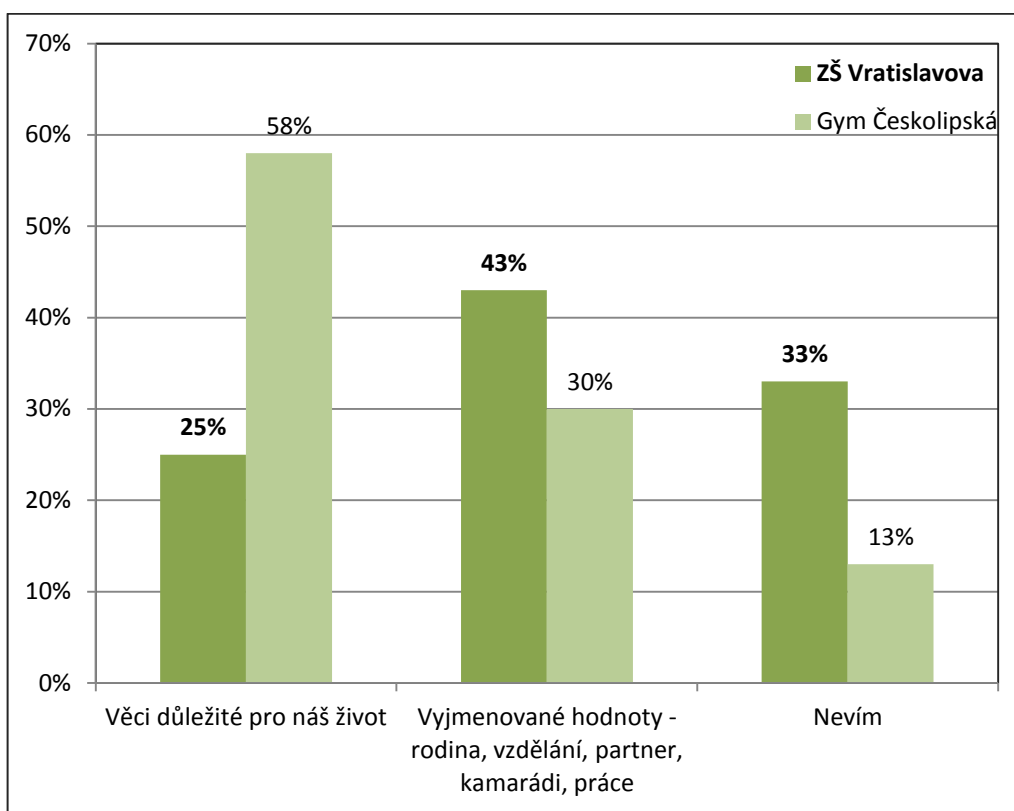
Již z tabulky je vidět, že žáci z Gym Českolipská mají spíše abstraktnější představu o tom, co pojem životní hodnoty znamená. Z první odpovědi soudím, že více jak polovina 58% dívek a 56% chlapců z Gym Českolipská ví, co pojem znamená a umí ho i vysvětlit. Zatímco u ZŠ Vratislavova je to pouze 30% dívek a 20% chlapců. Větší část z nich alespoň měla představu o tom jaké hodnoty mohou být, a proto je vyjmenovaly. Přesně vyjmenovalo hodnoty 40% dívek a 45% chlapců ze ZŠ Vratislavova. Z druhé školy to bylo o něco méně 29% dívek a 13% chlapců z Gym Českolipská. Co pojem životní hodnoty znamená nevědělo celých 30% dívek a 35% chlapců ze ZŠ Vratislavova, což je dle mého názoru hodně velký počet. Z Gym Českolipská pojem neznalo pouze 13% dívek a 13% chlapců, což není mnoho z celkového počtu.

Tabulka 3: Statistický výpočet Chí kvadrátu na otázku o pojmu životní hodnoty.

	ZŠ Vratislavova		Gym Českolipská		Výpočet Chí kvadrátu (χ^2)	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
Věci důležité pro náš život	10	25	23	58	8,72	$p < 0,01$
Vyjmenované hodnoty - rodina, vzdělání, partner, kamarádi, práce	17	43	12	30	1,35	/
Nevím	13	33	5	13	4,59	$p < 0,05$

Pojem životní hodnoty někteří žáci vysvětlili, jako věci, které jsou důležité pro náš život. Tuto odpověď zvolilo 25% žáků ze ZŠ Vratislavova a 58% žáků z Gym Českolipská, $X^2 (N = 80) = 8,72, p < 0,01$. Někteří se pokusili alespoň hodnoty vyjmenovat, nebyli však schopní pojem vysvětlit a někteří vůbec nevěděli, co pojem znamená. Odpověď „nevím“, proto zvolilo 33% žáků ze ZŠ Vratislavova a 13% žáků z Gym Českolipská, $X^2 (N = 80) = 4,59, p < 0,05$. Je zřejmé, že mezi oběma skupinami je statisticky významný rozdíl u dvou odpovědí a to u: „věci důležité pro náš život“, zde žáci z Gym pojmu porozuměli častěji než žáci ze ZŠ, a u odpovědi „nevím“, kde takto odpovídali častěji žáci ze ZŠ.

Graf 2: představy o pojmu životní hodnoty. Odpovědi bez gendrového rozdělení.

Při pohledu na graf vidíme jasné rozdíly mezi Gym Českolipská a ZŠ Vratislavova. Respondenti z gymnázia mají většinou představu, co pojem znamená, pouze 13% žáků neví, co pojem znamená. V ZŠ Vratislavova si neumí pojem hodnoty vysvětlit celých 33%, což je opravdu velký počet. Uvedu zde některé přesné odpovědi. Žáci například napsali, že životní hodnoty jsou: „*priority v životě*“, „*věci, kvůli kterým stojí za to žít*“, „*životní cíl, který bude ovlivňovat má kariérní rozhodnutí*“, „*věci, ve kterých vidím smysl svého bytí*“, „*něco, čeho si vážíme*“. Při vyjmenovávání hodnot se objevovaly hodnoty: „*peníze*“, „*zdraví*“, „*láska*“ a také „*osud*“, což životní hodnota není.

Tabulka 4: Co si učitelé myslí, že si žáci představují pod pojmem životní hodnoty.

	ZŠ Vratislavova		Gym Českolipská	
To, co je v životě důležité, bez čeho nemůžu být	2	50%	2	50%
Vyjmenované hodnoty -přátelství, láska, domov, peníze, mobil	2	50%	2	50%

U této otázky se názor učitelů naprosto shodoval. Přesně polovina napsala, že si pod tím představují to, co je v životě důležité a něco bez čeho nemůžou být. Druhá polovina učitelů vypsala rovnou hodnoty, které si pod tímto názvem představují. Učitelé si myslí, že žáci tento pojem znají a dokáží si pod ním představit správné věci. Můj výzkum však ukázal, že mnoho žáků vůbec nemá představu o tom, co tento pojem znamená. Čekala jsem od učitelů odbornější vysvětlení pojmu, ale ukázalo se, že své žáky dobře znají a ví, co od nich očekávat. Je ale také k zamyšlení, jak se učitelé na těchto výsledcích sami podílejí.

Otázka 2: V jakých oblastech tě zajímá, co si o tobě ostatní myslí?

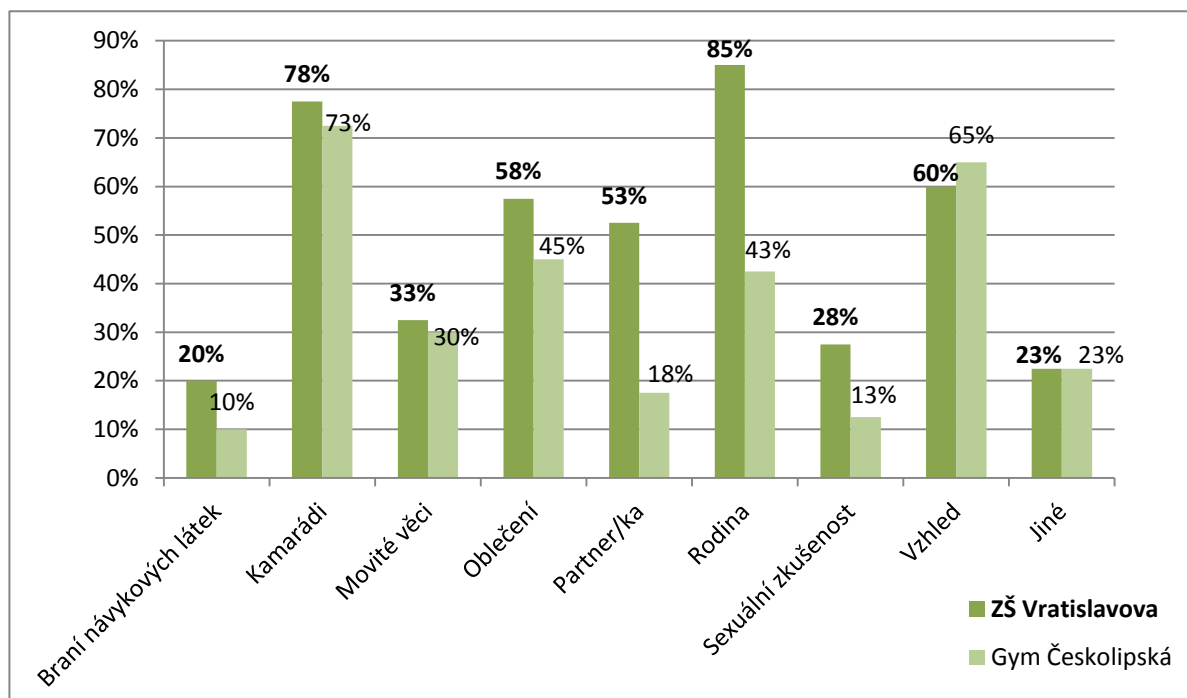
V této otázce jsem zjišťovala aktuální zájem žáků o to, co si o nich ostatní myslí. Respondenti neměli specifikováno, kolik možností mohou zakroužkovat, proto v tabulce uvádím vždy počet dívek a počet chlapců z jednotlivých škol, kteří danou možnost vybrali. Výsledný údaj je uveden vždy i v procentech. Procentuální výsledky v této otázce jsou zaokrouhlovány na nejbližší celé číslo.

Tabulka 5: Oblasti, ve kterých žáky zajímá, co si o nich ostatní myslí.

	ZŠ Vratislavova				Gym Českolipská			
	Dívky		Chlapci		Dívky		Chlapci	
Braní návykových látek	5	25%	3	15%	2	8%	2	13%
Kamarádi	16	80%	15	75%	15	63%	14	88%
Movité věci	4	20%	9	45%	7	29%	5	31%
Oblečení	10	50%	13	65%	11	46%	7	44%
Partner/ka	12	60%	9	45%	4	17%	3	19%
Rodina	18	90%	16	80%	9	38%	8	50%
Sexuální zkušenost	4	20%	7	35%	2	8%	3	19%
Vzhled	13	65%	11	55%	15	63%	11	69%
Jiné	3	15%	6	30%	5	21%	4	25%

Chlapce a dívky ze ZŠ Vratislavova nejvíce zajímá, co si myslí o jejich rodině a kamarádech. Je zajímavé, že se další oblasti u dívek a chlapců liší. Dívky dále nejvíce volily vzhled, partnera, oblečení, poté následuje s odstupem braní návykových látek, movité věci a sexuální zkušenost (obojí volilo stejný počet dívek). Chlapci mají nejdříve oblečení a za ním vzhled, poté následují movité věci a partnerka (obojí volilo stejný počet chlapců), sexuální zkušenost a na posledním místě je s velkým odstupem braní návykových látek. Naopak dívky a chlapce z Gym Českolipská nejvíce zajímá, co si ostatní myslí o jejich kamarádech, vzhledu a poté se oblasti liší. U dívek je to poté sestupně oblast oblečení, rodina, movité věci a s odstupem partner, na posledních místech je se stejnou hodnotou sexuální zkušenost a braní návykových látek. U chlapců je to poté s odstupem oblast rodina, oblečení, movité věci, partnerka a sexuální zkušenost a na posledním místě braní návykových látek. Je pozoruhodné, že žáky z gymnázia tolik nezajímá, co si myslí ostatní o jejich rodinách, spíše se zaměřují na vzhled, kamarády a oblečení. Myslím si, že je to dáno tím, že žáci z gymnázia mají podporující rodiny, u kterých se nemusí obávat opovržení z řad spolužáků či jiných lidí. Naopak žáci ze základní školy mohou mít rodiče, co se o ně tolik nezajímají a tolik je nepodporují. Právě proto je zajímá, co si ostatní myslí o jejich rodině. Dalším možným vysvětlením může být míra závislosti na rodičích. U žáků ze základní školy je vidět, že se více zajímají o návykové látky a sexuální život, což je možná dáno tím, že dle mého názoru začínají dříve se sexuálním životem, zatímco žáci z gymnázia se více soustředí na školu a jsou jí více zaměstnáváni.

Graf 3: Oblasti, ve kterých žáky zajímá, co si o nich ostatní myslí. Odpovědi bez gendrového rozdělení.

Zde můžeme všechny oblasti vidět přehledně v grafickém znázornění, tentokrát již údaje od obou pohlaví z dané školy. Zaměřím se zde na odpověď „jiné“, kterou zvolilo 23% žáků z obou škol. Zajímalo je ještě, co si o nich ostatní myslí v oblastech: „sport“, „vzdělání“, „hudba“, „vtip“, „úspěšnost a štěstí“, „jak špatně hraju volejbal“ a „co dokážu, jaké mám hodnoty“. Zaujala mě odpověď: „co dokážu, jaké mám hodnoty“ líbilo se mi, že jedinec již v tomto věku myslí na svůj rozvoj a budoucnost. 4 žáci napsali „Nezáleží mi na tom, co si ostatní myslí.“. Myslím si, že tato otázka odhalila rozdílné styly života žáků na různých školách.

Tabulka 6: Statistický výpočet Chí kvadrátu na oblasti, ve kterých žáky zajímá, co si o nich ostatní myslí.

	ZŠ Vratislavova		Gym Českolipská		Výpočet Chí kvadrátu (χ^2)	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
Braní návykových látek	8	20	4	10	1,57	/
Kamarádi	31	78	29	73	0,27	/
Movité věci	13	33	12	30	0,06	/
Oblečení	23	58	18	45	1,25	/
Partner/ka	21	53	7	18	10,77	$p < 0,01$
Rodina	34	85	17	43	15,63	$p < 0,01$
Sexuální zkušenost	11	28	5	13	2,81	/
Vzhled	24	60	26	65	-0,83	/
Jiné	9	23	9	23	0,00	/

V této otázce (na oblasti, ve kterých žáky zajímá, co si o nich ostatní myslí), byl statisticky významný rozdíl pouze u dvou odpovědí. Jedná se o: partner/ka, přičemž odpověď zvolilo 53% žáků ze ZŠ Vratislavova a 18% žáků z Gym Českolipská, χ^2 ($N = 80$) = 10,77, $p < 0,01$. Druhá významnost se objevila u oblasti rodina, kterou zvolilo 85% žáků ze ZŠ Vratislavova a 43% žáků z Gym Českolipská, χ^2 ($N = 80$) = 15,63, $p < 0,01$. Je zřejmé, že mezi oběma skupinami je u těchto dvou odpovědí statisticky významný rozdíl. Oblast “rodina“ a “partner/ka“ patří do oblasti vztahů. Je zajímavé, že žáci na ZŠ na ně kladou důraz více, nežli uvádějí studenti gymnázia. Je možné, že jsou žáci ze ZŠ více fixováni na rodinu a své partnery. Mohl se naskytnout takový vzorek respondentů, u kterých je špatná rodinná situace. Žáci se za rodiče mohou stydět, a proto je může velmi zajímat, co si o nich ostatní myslí. Na takovéto závěry bych ovšem potřebovala širší výzkum a doplňující otázky. Další výzkum by se proto mohl zaměřit tímto směrem.

Tabulka 7: V jakých oblastech si učitelé myslí, že žáky zajímá, co si o nich ostatní myslí.

	ZŠ Vratislavova		Gym Českolipská	
Braní návykových látek	1	25%	1	25%
Kamarádi	3	75%	4	100%
Movité věci	3	75%	2	50%
Oblečení	3	75%	2	50%
Partner/ka	/	/	1	25%
Rodina	1	25%	3	75%
Sexuální zkušenost	2	50%	1	25%
Vzhled	2	50%	1	25%
Jiné	/	/	/	/

Učitelé vybrali tyto oblasti, ve kterých si myslí, že žáky aktuálně zajímá, co si o nich ostatní myslí. Učitelé z obou škol se shodli, že žáky nejčastěji zajímá názor kamarádů. Tento výsledek je i ve shodě u žáků, kteří taktéž tuto oblast vybírali velmi často. 3 učitelé ze ZŠ Vratislavova, si myslí, že je to ještě v oblastech: movité věci, oblečení. Sexuální zkušenost a vzhled zakroužkovali 2 učitelé a braní návykových látek a rodinu pouze vždy 1 učitel. Je zajímavé, že rodinu zaškrtl pouze 1 učitel, přitom samotní žáci tuto oblast kroužkovali velmi často, zakroužkovalo jí 85%. Žáci ze základní školy si poměrně často 60% z nich, vybírali “vzhled“ a 53% z nich “partner/ka“, což zase žádný z učitelů možnost “partner/ka“ nezvolil. U učitelů z gymnázia se výběr z oblastí rozdělil mezi všechny odpovědi. Nejčastěji byli však voleni “kamarádi“ a “rodina“. “Rodina“ u žáků rozhodně na druhém místě nebyla, měla zastoupení 43% žáků. Polovina, tedy 2 učitelé zvolili “movité věci“ a “oblečení“, což pro žáky bylo také důležité, “oblečení“ vybralo 45% žáků a “movité věci“ 30% žáků. Po jednom hlasu byly zvoleny oblasti: braní návykových látek, partner/ka, sexuální zkušenost a vzhled. Opět u žáků byl často volen “vzhled“ a to 65%. Partner/ka, sexuální zkušenost a braní návykových látek moc žáků nezakroužkovalo, to učitelé odhadli správně.

Otázka 3: Ve sloupečkách seřaď sestupně jednotlivé hodnoty, které považuješ za důležité v tvém životě. Přičemž 1 = nejdůležitější a 20 = nejméně důležité.

V této otázce měli žáci seřadit jednotlivé hodnoty podle důležitosti, respektive si měli seřadit své žebříčky hodnot. Hodnot na seřazení bylo celkem 20, přičemž nejdůležitější hodnotě měli přiřadit číslo 1 až po tu nejméně důležitou, která měla mít číslo 20. Pro přehlednost této otázky jsem do tabulky zpracovala zvlášť žebříčky hodnot dívek a chlapců ze ZŠ Vratislavova a zvlášť žebříčky hodnoty dívek a chlapců z Gym Českolipská. U každé hodnoty je zpracovaný průměr za každé pohlaví a školu. V tabulce jsou pěkně vidět rozdíly, jak mezi dívkami z obou škol, tak mezi chlapci z obou škol. Pro grafické znázornění jsem tentokrát použila spojnicový typ grafu, vzhledem k počtu zadaných hodnot je to tak přehlednější. V grafickém znázornění opět porovnávám žáky obojího pohlaví ze zmiňovaných škol mezi sebou. Jak jsem se již zmiňovala v úvodu výsledků, ZŠ je zvýrazněná tučným písmem a tmavě zelenou barvou, Gym je naopak světle zelenou s běžným typem písma.

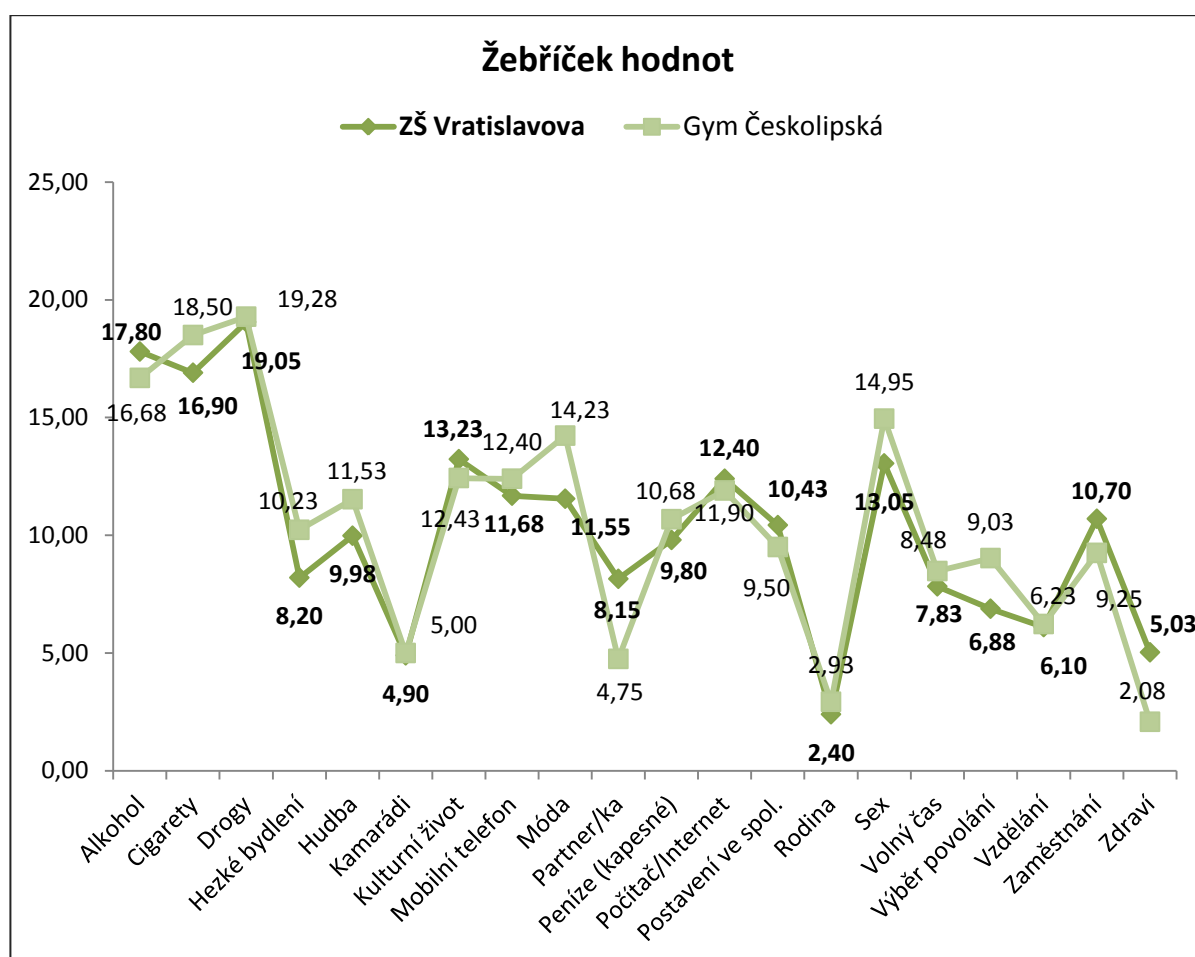
Tabulka 8: Seřazený žebříček hodnot, od nejdůležitější hodnoty po nejméně důležitou.

Hodnotový žebříček ZŠ Vratislavova				Hodnotový žebříček Gym Českolipská			
Dívky		Chlapci		Dívky		Chlapci	
Rodina	1,75	Rodina	3,05	Zdraví	2,13	Zdraví	2,00
Kamarádi	3,75	Zdraví	4,60	Rodina	2,21	Rodina	4,00
Zdraví	5,45	Vzdělání	5,85	Partner	4,38	Kamarádi	4,56
Vzdělání	6,35	Kamarádi	6,05	Vzdělání	5,25	Partnerka	5,31
Volný čas	6,85	Výběr povolání	6,85	Kamarádi	5,29	Volný čas	7,19
Výběr povolání	6,90	Hezké bydlení	7,10	Výběr povolání	7,79	Vzdělání	7,69
Partner	8,20	Peníze (kapesné)	7,60	Zaměstnání	8,17	Postavení ve spol.	8,50
Hudba	9,05	Partnerka	8,10	Volný čas	9,33	Hezké bydlení	9,19
Hezké bydlení	9,30	Zaměstnání	8,65	Postavení ve spol.	10,17	Zaměstnání	10,88
Postavení ve spol.	11,35	Volný čas	8,80	Peníze (kapesné)	10,50	Výběr povolání	10,89
Móda	11,40	Postavení ve spol.	9,50	Hezké bydlení	10,92	Peníze (kapesné)	10,94
Peníze (kapesné)	12,00	Mobilní telefon	10,55	Hudba	11,08	Počítač/Internet	12,19
Zaměstnání	12,75	Počítač/Internet	10,75	Kulturní život	11,71	Sex	12,13
Mobilní telefon	12,80	Hudba	10,90	Počítač/Internet	12,38	Hudba	12,19
Kulturní život	13,45	Sex	11,60	Mobilní telefon	12,46	Mobilní telefon	12,31
Počítač/Internet	14,05	Móda	11,70	Móda	13,83	Kulturní život	13,50
Sex	14,50	Kulturní život	13,00	Sex	16,83	Móda	14,81
Cigarety	16,30	Cigarety	17,50	Alkohol	17,54	Alkohol	15,38
Alkohol	17,20	Alkohol	18,40	Cigarety	18,66	Cigarety	18,25
Drogy	18,50	Drogy	19,60	Drogy	19,38	Drogy	19,13

Při pohledu na výslednou tabulku je zřejmé, že všichni mají na prvních 4 místech hodnoty rodina, zdraví, vzdělání, kamarády a partnera/ku. Tyto hodnoty jsou pro žáky nejdůležitější. Hodnotu partner/ka měli výše postavenou spíše žáci z gymnázia. Naopak nejhůře řadili hodnoty drogy, cigarety, alkohol. U základní školy tyto hodnoty řadili hůře chlapci a u gymnázia dívky. Z toho vyplývá, že návykovým látkám žáci zatím nevěnují pozornost, až na některé jedince, kteří měli např. hodnotu alkohol postavenou dost vysoko.

U hodnot sex, kulturní život a móda se hodnoty měnily, ale stále se držely spíše ve spodní části žebříčku. Hodnotu sex řadí chlapci vždy výše než dívky, nejvýše postavenou ze všech jí mají chlapci ze ZŠ s průměrným místem 11,6. Žáci se moc nevěnují hodnotě kulturní život, která snad v pozdějším věku vyšplhá v některých žebříčcích nahoru, i když tuto hodnotu měly dívky mnohem výše ve svých žebříčcích, zvláště dívky z gymnázia. Módu zařadily nejvýše dívky ze ZŠ s průměrným místem 11,4. Ostatní žáci tuto hodnotu měli hodně nízko ve svém žebříčku. Žákům hodně záleží na tom, aby měli hezké bydlení, dobré vzdělání, dobré postavení ve společnosti a volný čas. Čekala jsem, že budou mít žáci výše postaveny hodnoty mobilní telefon, počítač/internet či peníze (kapesné), bylo pro mě tedy překvapením, když se tyto hodnoty pohybovaly spíše ve spodnější části žebříčků.

Graf 4: Žebříček hodnot. Odpovědi bez gendrového rozdělení.

Žáci ze základní školy měli v průměru takovýto žebříček hodnot (řazeno sestupně): rodina, kamarádi, zdraví, vzdělání, výběr povolání, volný čas, partner/ka, hezké bydlení, peníze, hudba, postavení ve společnosti, zaměstnání, móda, mobilní telefon, počítač/internet, sex, kulturní život, cigarety, alkohol a drogy. Žáci z gymnázia měli v průměru takovýto

žebříček hodnot (řazeno sestupně): zdraví, rodina, partner/ka, kamarádi, vzdělání, volný čas, výběr povolání, zaměstnání, postavení ve společnosti, hezké bydlení, peníze, hudba, počítač/internet, mobilní telefon, kulturní život, móda, sex, alkohol, cigarety a drogy. Významnější rozdíl mezi žáky z jednotlivých škol, můžeme vidět u hodnoty hezké bydlení, móda, partner/ka, sex, výběr povolání a zdraví. Žáci ze ZŠ nepovažují za tak důležité hodnoty zdraví a partnera/ku, za důležitější to považují spíše žáci z gymnázia. Hodnoty hezké bydlení, móda, sex a výběr povolání jsou důležitější pro žáky ze základní školy než pro žáky z gymnázia. Myslím si, že žáci mají celkem podobné žebříčky hodnot, liší se jen nepatrným způsobem.

Tabulka 9: Seřazený žebříček hodnot žáků od učitelů, od nejdůležitější hodnoty po nejméně důležitou.

ZŠ Vratislavova		Gym Českolipská	
Kamarádi	1,00	Rodina	1,50
Volný čas	4,00	Kamarádi	2,20
Počítač/Internet	5,25	Zdraví	3,85
Rodina	6,00	Mobilní telefon	4,20
Hudba	6,10	Volný čas	5,35
Mobilní telefon	6,50	Partner/ka	6,25
Peníze (kapesné)	6,70	Počítač/Internet	7,50
Partner/ka	7,25	Hudba	7,80
Postavení ve spol.	7,45	Vzdělání	8,35
Móda	7,75	Postavení ve spol.	9,10
Sex	8,50	Peníze	10,70
Kulturní život	11,50	Móda	11,90
Výběr povolání	11,75	Hezké bydlení	13,50
Zdraví	12,75	Peníze (kapesné)	14,30
Zaměstnání	13,00	Sex	15,50
Hezké bydlení	13,50	Zaměstnání	15,60
Vzdělání	14,70	Výběr povolání	16,90
Cigarety	15,50	Cigarety	17,60
Alkohol	16,50	Alkohol	17,90
Drogy	19,75	Drogy	20,00

Učitelé měli úplně jinou představu o žebříčkách svých žáků. Především učitelé ze ZŠ, např. hodnotu zdraví umístili do žebříčku dost nízko, určili jí průměrnou hodnotu 12,75, což neodpovídá průměrné hodnotě u žáků, která je 5,03. Dále zařadili hodnotu rodina až na 4 místo s průměrnou hodnotou 6, což u žáků byla tato hodnota nejvýše s průměrnou hodnotou 2,4. Další jinak zařazená hodnota byla sex, kdy jej učitelé zařadili také na poměrně horní příčku s průměrnou hodnotou 8,5, žáci měli tuto hodnotu s průměrem 13,05. Hezké bydlení naopak učitelé ze ZŠ zařadili moc nízko v žebříčku s průměrnou hodnotou 13,5, přitom žáci jí měli poměrně vysoko s hodnotou 8,2. Tyto hodnoty, počítač/internet a mobilní telefon, byli u učitelů z obou škol spíše na předních příčkách, přitom u žáků z obou škol jsou tyto hodnoty v žebříčkách dosti nízko. Naopak hodnotu zaměstnání učitelé z obou škol řadili ke konci žebříčku, přitom žákům na zaměstnání záleží a měli ho ve svých žebříčkách uprostřed. Učitelé z gymnázia měli žebříčky stanovené lépe a více se shodovali s těmi od žáků z gymnázia. Pouze se netrefili u hodnoty výběr povolání, kdy žáci mají tuto hodnotu postavenou výše, než si učitelé myslí. Beze změn zůstaly hodnoty alkohol, cigarety a drogy.

Otázka 4: Jakého nejvyššího vzdělání bys chtěl dosáhnout?

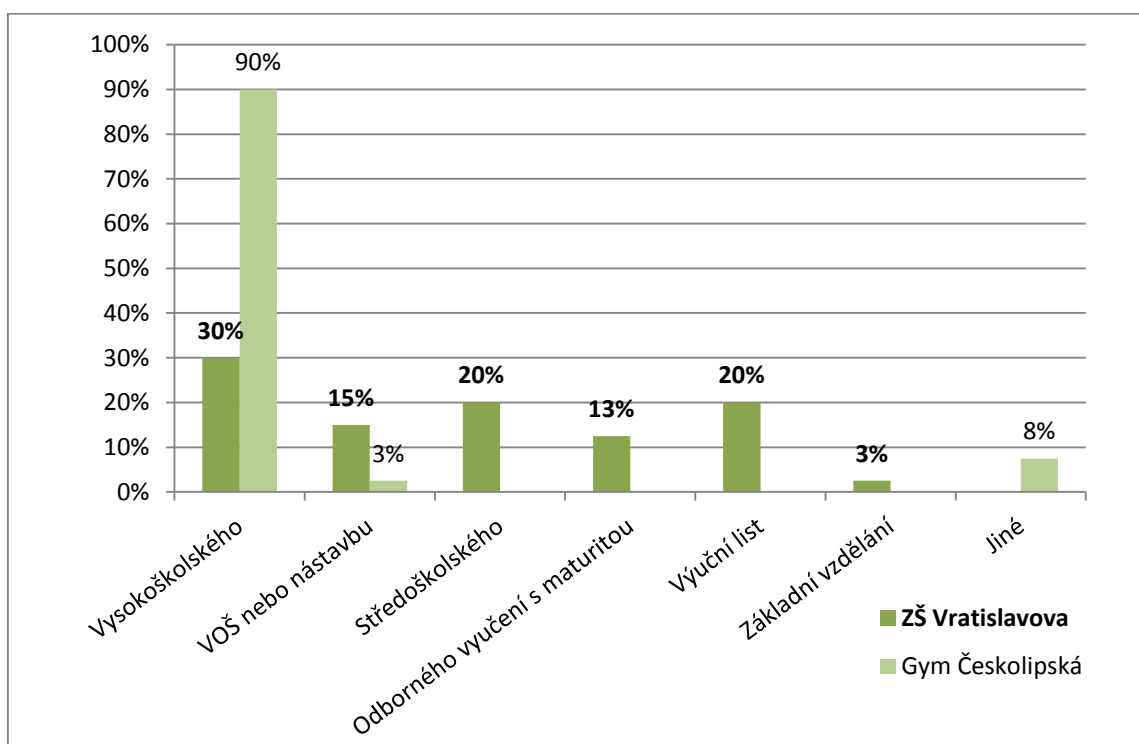
V této otázce jsem zjišťovala, zda mají žáci rozmyšleno, jakého vzdělání chtějí dosáhnout. Zaměřuji se na jejich představy o budoucnosti a budoucím životě. Toto je moje první otázka směřující na hypotézu o vzdělání a podporu rodičů. Procentuální výsledky v této otázce jsou zaokrouhlovány na nejbližší celé číslo.

Tabulka 10: Nejvyšší vzdělání, kterého žáci chtějí dosáhnout.

	ZŠ Vratislavova				Gym Českolipská			
	Dívky		Chlapci		Dívky		Chlapci	
Vysokoškolského	6	30%	6	30%	22	92%	14	88%
VOŠ nebo nástavbu	5	25%	1	5%	1	4%	/	/
Středoškolského	3	15%	5	25%	/	/	/	/
Odborného vyučení s maturitou	3	15%	2	10%	/	/	/	/
Výuční list	2	10%	6	30%	/	/	/	/
Základní vzdělání	1	5%	/	/	/	/	/	/
Jiné	/	/	/	/	1	4%	2	13%

V tabulce je vidět, že žáci ze základní školy mají i jiné představy než jít studovat na VŠ či nějakou nástavbu. Například více dívek 25% ze ZŠ chce jít na VOŠ nebo nástavbu než chlapců 5%. Středoškolského vzdělání chtějí dosáhnout spíše chlapci 25% než dívky 15%. Odborné vyučení s maturitou chce mít 5 žáků ze ZŠ a vyučit se spíše chtějí chlapci 30% než dívky 10%. Základní vzdělání zaškrtnla pouze jedna dívka ze ZŠ a to mohlo být i nepochopením otázky. Žáci z gymnázia mají rozhodně vyšší nároky na své vzdělání.

Graf 5: Nejvyšší vzdělání, kterého žáci chtějí dosáhnout. Odpovědi bez gendrového rozdělení.

Tabulka a graf ukazují, že žáci z gymnázia mají jasnou představu o svém vzdělání a mají vyšší cíle. Je celkem zřetelné, že žáci z gymnázia chtějí jít dále studovat VŠ, proto si také vybrali víceleté gymnázium, které je na vysokou školu spíše řádně připraví. Žáci ze ZŠ mají různou představu o svém vzdělání a to z hlediska jejich možností a schopností. VŠ chce studovat 30%, zbylí žáci si vybrali možnost VOŠ nebo nástavbu, středoškolské vzdělání, odborné vyučení s maturitou nebo základní vzdělání (tuto možnost zvolil jenom 1 žák). Možnost “jiné” zvolili pouze žáci z gymnázia a to z toho důvodu, že jim tam chyběla možnost doktorského studia a testů cizích jazyků. Tyto chybějící dvě odpovědi vypsali do možnosti “jiné”.

Tabulka 11: Nejvyšší vzdělání, kterého žáci chtějí dle učitelů dosáhnout.

	ZŠ Vratislavova		Gym Českolipská	
Vysokoškolské vzdělání	/	/	4	100%
Středoškolské vzdělání	4	100%	/	/

Učitelé se v této otázce jednohlasně shodli s ohledem na to, kterou školu žáci navštěvují. Učitelé ze ZŠ Vratislavova odpověděli, že žáci chtějí dosáhnout středoškolského vzdělání. Učitelé z Gym Českolipská odpověděli, že žáci chtějí dosáhnout nejvyššího vzdělání vysokoškolského. U žáků z gymnázia odpovědi odpovídají i jejich představám, ale u žáků ze základní školy to tak není. Ti mají představu, že půjdou i na vysokou školu, VOŠ, ale i na odborné vyučení s maturitou či bez ní.

Otázka 5: Pomáhají ti rodiče s přípravou do školy?

Otázka 5 se zaměřuje také na okruh vzdělání a podporu rodičů, zejména na pomoc s přípravou do školy. Zajímalo mě, jestli žáci 8. a 9. tříd ještě potřebují, vyžadují nebo by chtěli pomoc od rodičů. Procentuální výsledky v této otázce jsou zaokrouhlovány na nejbližší celé číslo.

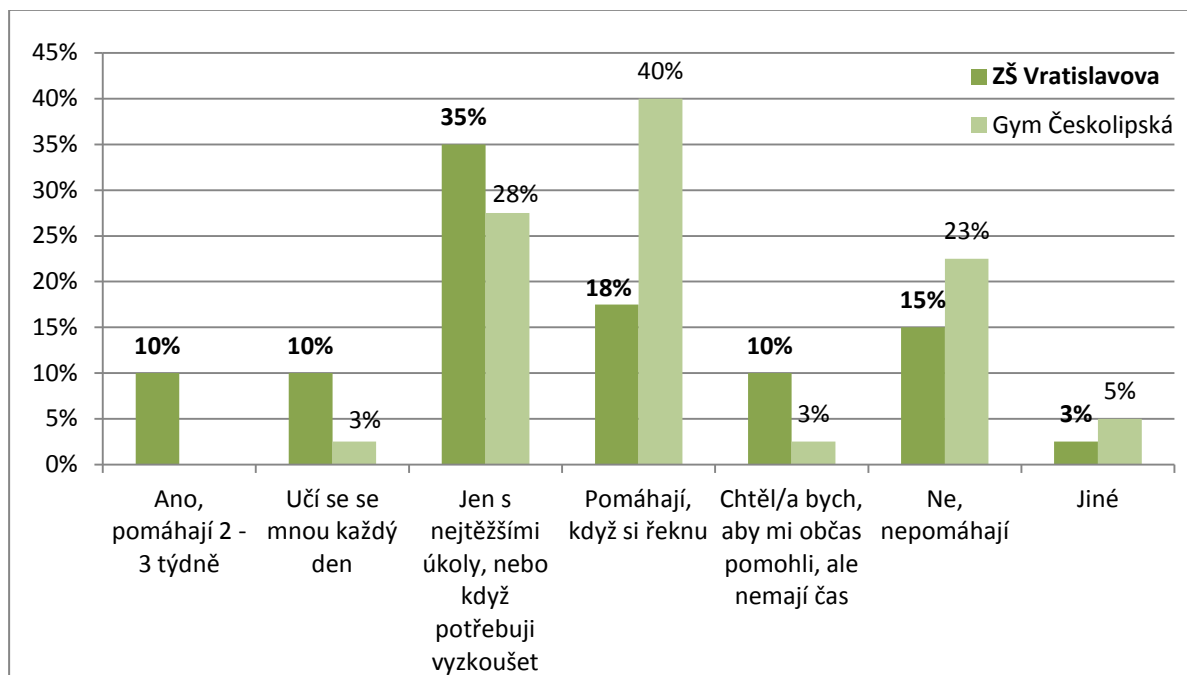
Tabulka 12: Příprava žáků do školy.

	ZŠ Vratislavova				Gym Českolipská			
	Dívky		Chlapci		Dívky		Chlapci	
Ano, pomáhají 2 - 3 týdně	2	10%	2	10%	/	/	/	/
Učí se se mnou každý den	1	5%	3	15%	1	4%	/	/
Jen s nejtěžšími úkoly, nebo když potřebuji vyzkoušet	6	30%	8	40%	6	25%	5	31%
Pomáhají, když si řeknu	3	15%	4	20%	10	42%	6	38%
Chtěl/a bych, aby mi občas pomohli, ale nemají čas	3	15%	1	5%	1	4%	/	/
Ne, nepomáhají	4	20%	2	10%	5	21%	4	25%
Jiné	1	5%	/	/	1	4%	1	6%

Jak žáci z gymnázia uvádějí, jejich rodiče jim pomáhají jen s nejtěžšími úkoly, nebo pokud si žáci sami požádají o pomoc. Některým žákům rodiče vůbec nepomáhají, pravděpodobně z toho důvodu, že žáci pomoc nepotřebují a zvládají učivo sami nebo na ně rodiče nemají čas či mají zařízené doučování. Žáci ze základní školy jsou na tom odlišně,

rodiče jim pomáhají denně, 2-3 týdně, s těžkými úkoly nebo pokud si řeknou o pomoc. Objevovaly se tu také odpovědi, že by sami žáci chtěli pomoc, ale rodiče na ně nemají čas. Některým nepomáhají vůbec, nemusejí například na učivo stačit, nebo jim je jedno jak se jejich dítě připravuje a nechávají to na něm, poté trestají či odměňují výsledky.

Graf 6: Příprava žáků do školy. Odpovědi bez gendrového rozdělení.

V grafu přehledně vidíme, kterým žákům a jak rodiče pomáhají s učením. Někteří žáci zvolili možnost jiné: „*neučím se*“, „*rodiče nemají vzdělání, ale pokud mohou, pomohou*“. Z této poslední odpovědi žáka ze základní školy vyplývá, že někteří žáci ze ZŠ nemají takové zázemí a možnosti jako žáci z gymnázia.

Tabulka 13: Statistický výpočet Chí kvadrátu na otázku zjišťující, zda pomáhají rodiče žákům s přípravou do školy.

	ZŠ Vratislavova		Gym Českolipská		Výpočet Chí kvadrátu (X^2)	Statistický významný rozdíl
	N	%	N	%		
Ano, pomáhají 2 - 3 týdně	4	10	/	/	4,21	$p < 0,05$
Učí se se mnou každý den	4	10	1	3	1,92	/
Jen s nejtěžšími úkoly, nebo když potřebuji vyzkoušet	14	35	11	28	0,52	/
Pomáhají, když si řeknu	7	18	16	40	4,94	$p < 0,05$
Chtěl/a bych, aby mi občas pomohli, ale nemají čas	4	10	1	3	1,92	/
Ne, nepomáhají	7	18	11	28	1,15	/

V této otázce je opět statisticky významný rozdíl u dvou odpovědí. Jedná se o: odpověď: “ano, pomáhají 2 – 3 týdně“, tuto možnost si vybralo 10% žáků ze ZŠ Vratislavova a žádný žák z Gym Českolipská, $X^2 (N = 80) = 4,21$, $p < 0,05$. Druhá významnost se objevila u odpovědi: “pomáhají, když si řeknu“, kterou si vybralo 18% žáků ze ZŠ Vratislavova a 40% žáků z Gym Českolipská, $X^2 (N = 80) = 4,94$, $p < 0,05$. Je zřejmé, že mezi oběma skupinami je u těchto dvou odpovědí statisticky významný rozdíl. Žáci ZŠ mají pomoc rodičů častěji automaticky, žáci gymnázia si o pomoc musí říkat. Rodiče totiž předpokládají, že školu zvládají sami.

Tabulka 14: Příprava žáků do školy z pohledu učitelů.

	ZŠ Vratislavova		Gym Českolipská	
Jen s nejtěžšími úkoly, nebo když potřebuji vyzkoušet	/	/	1	25%
Pomáhají, když si řeknu	3	75%	3	75%
Chtěl/a bych, aby mi občas pomohli, ale nemají čas	1	25%	/	/

U této otázky si nejčastěji učitelé myslí, že rodiče dětem pomáhají, pokud si řeknou. Ze základní školy si jeden myslí, že by žáci chtěli, aby jim rodiče pomohli, ale nemají na to čas. Toto si naopak nemyslí nikdo z učitelů z gymnázia, ale jeden si myslí, že jim pomáhají jen s nejtěžšími úkoly, nebo když potřebují vyzkoušet. Tyto odpovědi se celkem shodují s odpověďmi žáků. Někteří žáci však zaškrtnuli i možnost: “ne, nepomáhají“, což si žádný učitel nemyslí. Dle mého názoru je to docela časté, že rodiče nemají čas na pomoc s přípravou do školy či si myslí, že by to již v tomto věku dítě mělo zvládnout samo. Neuvedomují si

však, že by měli být stále jako výpomoc při nepochopení úkolů a dohled při plnění povinností. Svoji roli, ale může sehrát i to, že sami rodiče již pomoc se školou nemohou poskytnout, např. sami nemají dostatek znalostí.

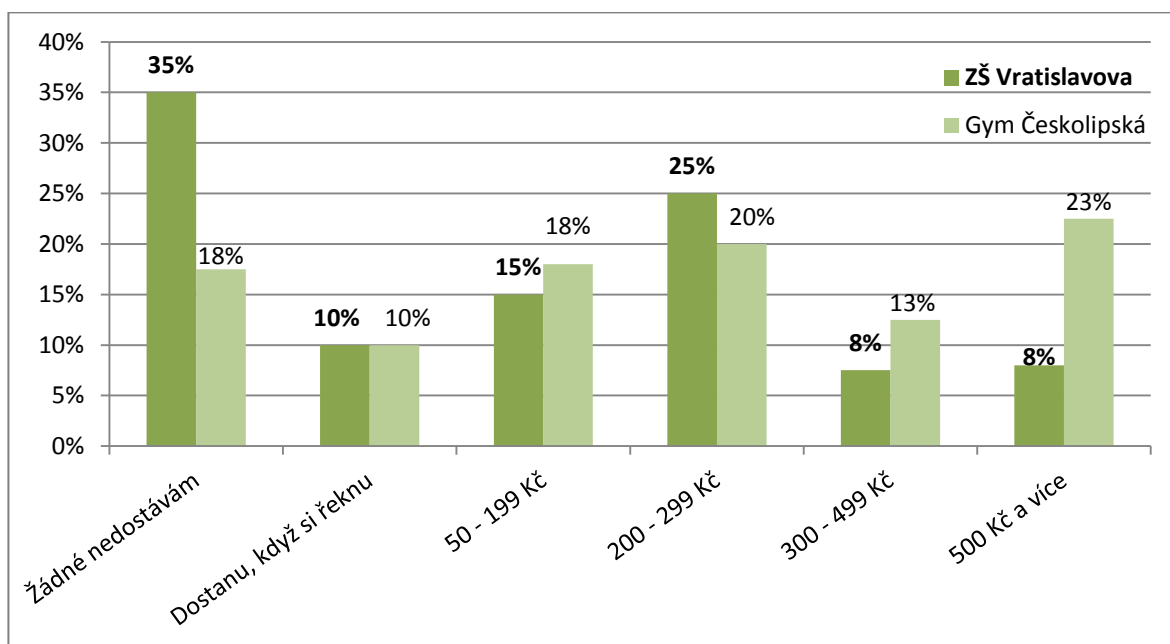
Otázka 6: Jaké měsíční kapesné od rodičů dostáváš?

Poslední otázka zahrnující okruh vzdělání a podporu rodičů je otázka č. 6, týkající se měsíčního kapesné, které žáci od rodičů dostávají. Jedná se o otevřenou otázku. Zajímalo mě, jak rodiče své potomky podporují a v jaké výši kapesné dostávají. Tato otázka má dvě části, první část se věnuje aktuálnímu kapesnému a druhá část se věnuje kapesnému, jaké by si představovali sami žáci. Otázka nebyla žádnou částkou omezena, žáci mohli napsat, jakoukoliv částku chtěli. Touto otázkou jsem chtěla zjistit, jak finančně podporují rodiče jejich děti. Zda si mohou žáci pořídit cokoliv, co chtějí nebo zda je jejich kapesné nějak omezeno. Kapesné je hodně řešené téma, a proto jsem ho chtěla otevřít a uvést i ve své práci. Procentuální výsledky v této otázce jsou zaokrouhlovány na nejbližší celé číslo.

Tabulka 15: Měsíční kapesné, které dostávají žáci od rodičů.

	ZŠ Vratislavova				Gym Českolipská			
	Dívky		Chlapci		Dívky		Chlapci	
Žádné nedostávám	8	40%	6	30%	4	17%	3	19%
Dostanu, když si řeknu	/	/	4	20%	2	8%	2	13%
50 - 199 Kč	3	15%	3	15%	5	21%	2	13%
200 - 299 Kč	6	30%	4	20%	5	21%	3	19%
300 - 499 Kč	2	10%	1	5%	3	13%	2	13%
500 Kč a více	1	5%	2	10%	5	21%	4	25%

Graf 7: Měsíční kapesné, které dostávají žáci od rodičů. Odpovědi bez gendrového rozdělení.

Na grafickém znázornění je vidět, že žáci ze základní školy dostávají menší kapesné než žáci z gymnázia. Až 14 (tj. 35%) žáků ze ZŠ Vratislavova žádné kapesné nedostává, 4 (tj. 10%) dostane kapesné, pokud si řekne, 6 (tj. 15%) dostává kapesné mezi 50 – 199 Kč. Mezi 200 – 299 Kč dostává kapesné 10 (tj. 25%) žáků, 300 – 499 Kč dostávají 3 (tj. 8%) žáci a nejvíce peněz tedy 500 a více dostávají 3 (tj. 8%) žáci. Z tabulky vyplývá, že dívky ze ZŠ Vratislavova jsou na tom s kapesným o trochu lépe než chlapci ze ZŠ Vratislavova. Jelikož byla otázka otevřená, vyskytly se odpovědi typu „*Pravidelné kapesné nedostávám. Dostanu, když si řeknu.*“. Pravděpodobně si adolescenti sami říkají, na co peníze potřebují a jakou částku. Pokud rodiče uznají za vhodné, dají jim potřebnou částku. Studenti z Gym Českolipská jsou na tom lépe než studenti ze ZŠ Vratislavova. Z gymnázia nedostává kapesné pouze 7 (tj. 18%) žáků, když si o kapesné řeknou, dostanou ho 4 (tj. 10%) žáci. 50 – 199 Kč dostane 7 (tj. 18%) žáků, 200 – 299 Kč dostane 8 (tj. 20%) žáků, 300 – 499 Kč dostane 5 (tj. 13%) žáků a 500 Kč a více dostane 9 (tj. 23%) žáků. Z výsledků vyplývá, že žáci z Gym Českolipská dostávají větší kapesné. Pravděpodobně jsou i z movitějších rodin. Dle mého názoru je přehnané dávat dětem v 8. a 9. třídách tak velké kapesné. Já bych pro své dítě volila částku do 200 Kč, samozřejmě podle finančních možností rodiny. Při velkých částkách hrozí riziko využití peněz na návykové látky, jako jsou alkohol, cigarety apod.

Tabulka 16: Měsíční kapesné, které si učitelé myslí, že dostávají žáci od rodičů.

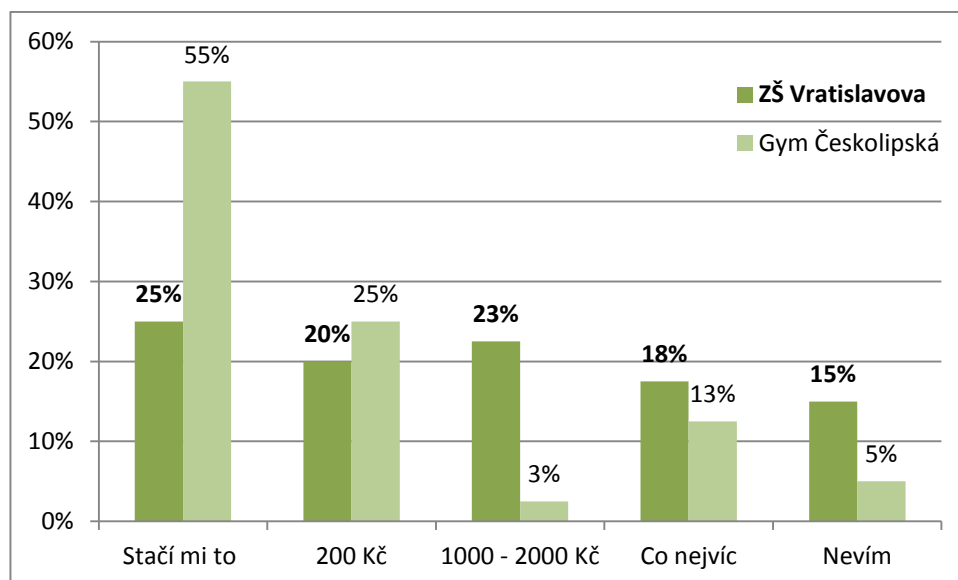
	ZŠ Vratislavova		Gym Českolipská	
50 - 199 Kč	1	25%	/	/
300 - 499 Kč	/	/	1	25%
500 Kč a více	3	75%	3	75%

V otázce kapesného mají učitelé celkem jednotnou představu. Myslí si, že žáci dostávají 500 Kč nebo i více. Zvláště učitelé z gymnázia udávali větší částky než 500 Kč, což však odpovídalo i výsledkům dotazníkové šetření u žáků. Učitelé ze základní školy nenapsali více jak 500 Kč, ale i tato částka mi přijde velká pro tak mladé žáky. Ze základní školy 1 učitel napsal, že si myslí, že žáci dostávají 100 Kč a učitel z gymnázia napsal 300 Kč, což jsou dle mého názoru aktuálně optimálnější částky pro tento věk.

Tabulka 17: Měsíční kapesné, které by žáci chtěli dostávat.

	ZŠ Vratislavova				Gym Českolipská			
	Dívky		Chlapci		Dívky		Chlapci	
Stačí mi to	7	35%	3	15%	13	54%	9	56%
200 Kč	4	20%	4	20%	7	29%	3	19%
1000 - 2000 Kč	4	20%	5	25%	1	4%	/	/
Co nejvíc	2	10%	5	25%	2	8%	3	19%
Nevím	3	15%	3	15%	1	4%	1	6%

Graf 8: Měsíční kapesné, které by žáci chtěli dostávat. Odpovědi bez gendrového rozdělení.

U druhé části otázky, kdy měli žáci napsat, jakou částku by si přáli dostávat, mě mile překvapili. Jejich odpovědi byly celkem skromné. Rozhodně jsem u této otázky čekala větší částky. Z grafu je vidět, že žáci ze základní školy si přejí daleko větší kapesné, zatímco více jak polovina žáků z gymnázia napsala, že jim kapesné stačí. Je zajímavé, že se nevyskytly žádné odpovědi mezi částkou 200 Kč a 1000 – 2000 Kč. Odpověď “co nejvíc” napsalo jenom 7 (tj. 18%) žáků ze základní školy a 5 (tj. 13%) žáků z gymnázia. Je škoda, že jsem na tuto otázku nenavazovala další otázkou na téma, za co kapesné utrácují. Zajímalo by mě, na co potřebují někteří žáci 500 Kč a víc za měsíc.

Tabulka 18: Měsíční kapesné, které si učitelé myslí, že by chtěli žáci dostávat.

	ZŠ Vratislavova		Gym Českolipská	
1000 - 2000 Kč	2	50%	3	75%
Co nejvíc	2	50%	1	25%

V druhé části této otázky se učitelé opět shodli na dvou odpovědích a to, že by žáci chtěli “1000 – 2000 Kč” nebo “co nejvíc”. Myslím si, že by učitele překvapilo, co žáci skutečně vyplnili. Velká část z nich napsala, že jim kapesné stačí či zvolila malou částku. Samozřejmě se našli i žáci, co by chtěli co nejvíc peněz, ale bylo to jen malé procento z nich, 18% ze základní školy a 13% z gymnázia. Učitelé z gymnázia si myslí, že jsou jejich žáci “skromnější” a chtěli by částku 1000 – 2000 Kč. To učitelé ze základní školy se rozvrství přesně napůl mezi tyto dvě odpovědi.

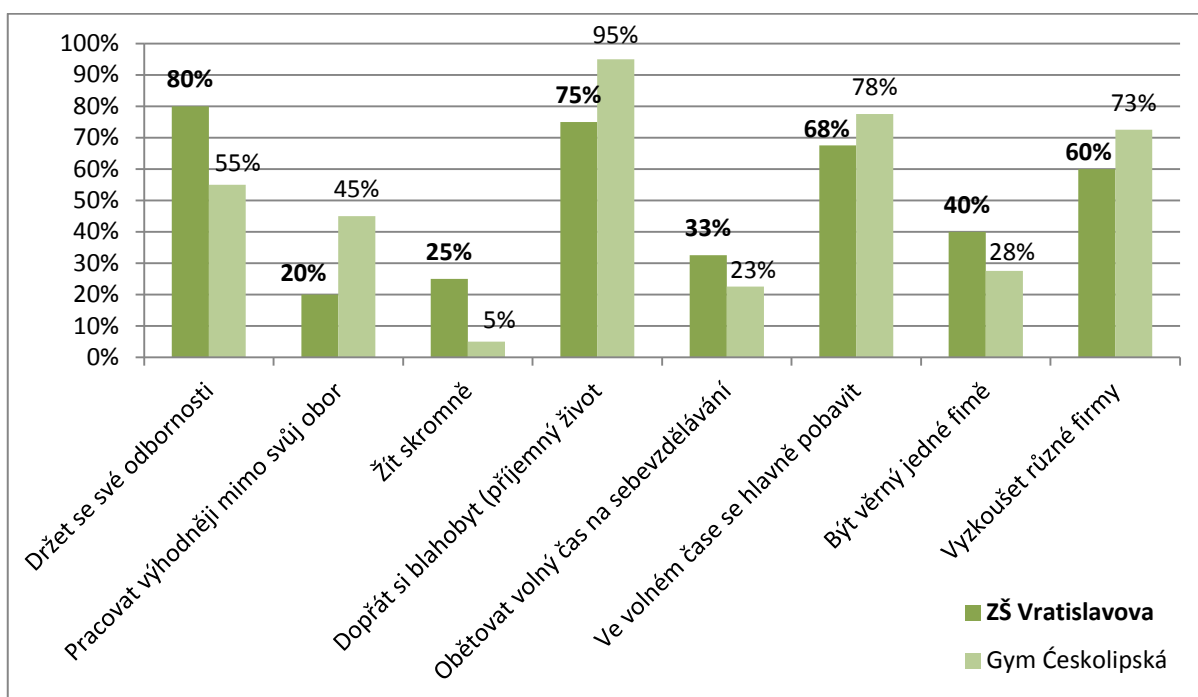
Otázka 7: Zatrhni u jednotlivých bodů, jakou situaci bys chtěl, které dáváš přednost.

U této otázky si měli žáci vybrat, vždy ze dvou situací, které dávají přednost. Situace se týkají jejich budoucího povolání, volného času, rodinného či kariérního života. Tuto otázku jsem při zpracovávání nerozdělovala na chlapce a dívky, jelikož mezi nimi byl při vyhodnocování minimální rozdíl. Pro lepší přehlednost jsem tedy použila obojí pohlaví a procentuelně vyjádřila do tabulky. Grafické znázornění této otázky bylo komplikovanější, a proto jsem odpovědi rozdělila do dvou grafů. Situace 1 – 4 jsou v grafu 9 a situace 5 – 8 jsou v grafu 10. Porovnávané situace jsou v grafickém znázornění hned vedle sebe. Pro lepší pochopení pod grafem uvádím, které situace patří k sobě. Procentuální výsledky v této otázce jsou zaokrouhlovány na nejbližší celé číslo.

Tabulka 19: Situace, kterým dávají žáci přednost. Odpovědi bez gendrového rozdělení.

		ZŠ Vratislavova	Gym Českolipská		ZŠ Vratislavova	Gym Českolipská
1	Držet se své odbornosti	80%	55%	Pracovat výhodněji mimo svůj obor	20%	45%
2	Žít skromně	25%	5%	Dopřát si blahobyť (příjemný život)	75%	95%
3	Obětovat volný čas na sebevzdělávání	33%	23%	Ve volném čase se hlavně pobavit	68%	78%
4	Být věrný jedné firmě	40%	28%	Vyzkoušet různé firmy	60%	73%
5	Žít a pracovat v zahraničí	50%	45%	Pracovat a žít doma	50%	55%
6	Jedno povolání na celý život	43%	30%	Vyzkoušet různá povolání	58%	70%
7	Věnovat se spíše kariéře	28%	35%	Věnovat se spíše rodině	73%	65%
8	Rád/a bych cestoval/a	38%	63%	Chci se věnovat doma práci a rodině	63%	38%

Graf 9: Situace, kterým dávají žáci přednost. Odpovědi bez gendrového rozdělení.

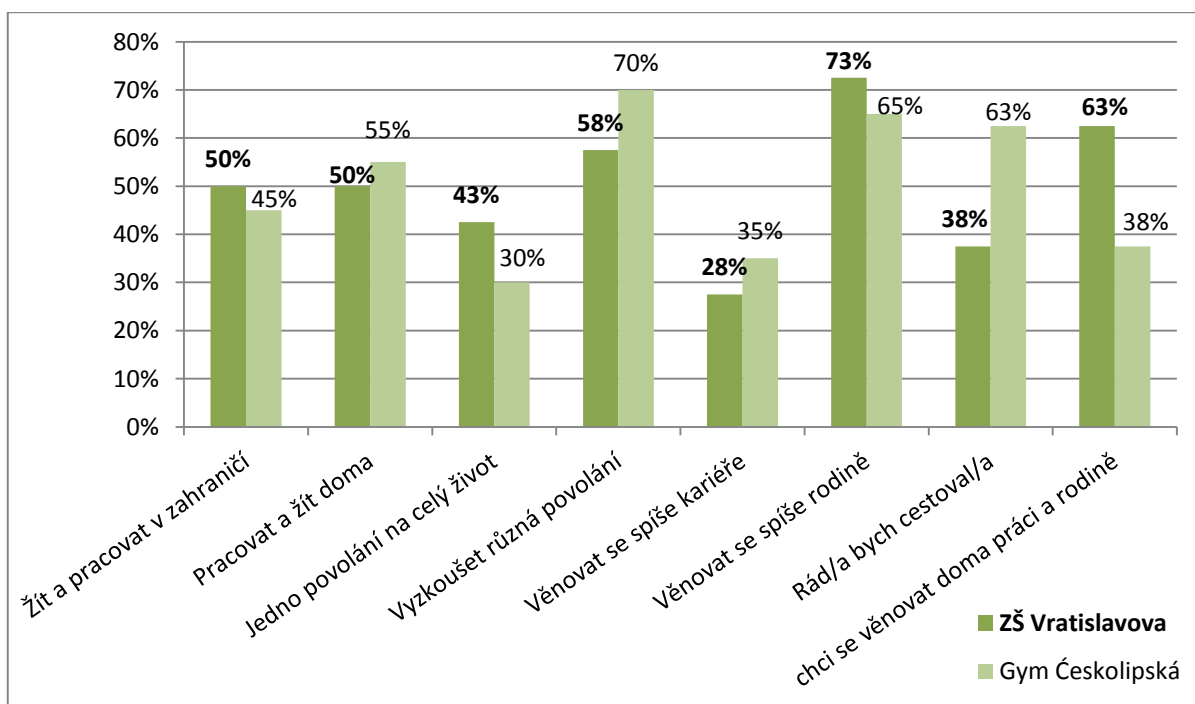
V tomto grafickém znázornění k sobě patří 1. a 2. situace, 3. a 4. situace, 5. a 6. situace a 7. a 8. situace. V první dvojici situací se žáci z obou škol shodli na téže situaci a to, držet se své odbornosti. Této situaci by dali přednost před situací pracovat výhodněji mimo svůj obor. Dle mého názoru to vypovídá o tom, že si chtějí již ve studiích zvolit takovou odbornost, která je bude bavit a naplňovat.

U druhé dvojice situací se opět obě školy shodly (ještě s větším rozdílem) na situaci, dopřát si blahobyt (příjemný život). V těchto situacích je to pochopitelné, téměř každý z nás si chce dopřát blahobyt raději než skromný život.

Ve třetí dvojici situací u obou škol převážila situace, ve volném čase se chci hlavně pobavit. Žáci se budou raději bavit než se sebevzdělávat.

Ve čtvrté dvojici situací převážila situace vyzkoušet různé firmy, žáci ze základní školy se rozdělili a volili i druhou situaci a to být věrné jedné firmě.

Graf 10: Situace, kterým dávají žáci přednost. Odpovědi bez gendrového rozdělení.

V druhém grafickém znázornění této otázky k sobě patří opět 1. a 2. situace, 3. a 4. situace, 5. a 6. situace, 7. a 8. situace. V první dvojici situací byl výsledek velmi vyvážený, a tak polovina žáků ze základní školy chce žít a pracovat v zahraničí a druhá žít a pracovat doma. Žáci z gymnázia měli podobný výsledek, avšak více se přiklonili k možnosti 2, že chtějí pracovat a žít doma.

Ve druhé dvojici situací již byl vidět větší rozdíl. Žáci z obou škol volili spíše možnost vyzkoušet různá povolání. Výběr této odpovědi je pochopitelný, raději si vyzkouší více povolání, aby zjistili, které jim nejvíce vyhovuje.

Výsledek třetí dvojice situací mě velmi překvapil, žáci volili, že se chtějí spíše věnovat rodině než kariéře. Čekala jsem, že si více žáků zvolí spíše kariéru než rodinu. Prakticky jediný rozdíl v názorech z obou škol byl právě u poslední situace. V situacích, kdy žáci ze základní školy se budou raději věnovat práci a rodině doma, zatímco žáci gymnázia budou raději cestovat než se věnovat rodině a práci doma. Touto odpovědí si však odporují s odpověďmi v první dvojici situací, kde žáci z gymnázia vyplnili, že chtějí spíše žít a pracovat doma. Je možné, že chtějí nějaký čas cestovat, ale pak se vrátit a pracovat spíše doma než v zahraničí.

Tabulka 20: Situace, kterým dávají žáci přednost z pohledu učitelů.

		ZŠ Vratislavova	Gym Českolipská		ZŠ Vratislavova	Gym Českolipská
1	Držet se své odbornosti	/	/	Pracovat výhodněji mimo svůj obor	100%	100%
2	Žít skromně	/	/	Dopřát si blahobyt (příjemný život)	100%	100%
3	Obětovat volný čas na sebevzdělávání	/	/	Ve volném čase se hlavně pobavit	100%	100%
4	Být věrný jedné firmě	25%	25%	Vyzkoušet různé firmy	75%	75%
5	Žít a pracovat v zahraničí	25%	75%	Pracovat a žít doma	75%	25%
6	Jedno povolání na celý život	50%	25%	Vyzkoušet různá povolání	50%	75%
7	Věnovat se spíše kariéře	75%	50%	Věnovat se spíše rodině	25%	50%
8	Rád/a bych cestoval/a	50%	100%	Chci se věnovat doma práci a rodině	50%	/

V situacích, kterým žáci dávají přednost, se učitelé v některých situacích shodli. Zvláště v prvních třech situacích, kde zvolili jednohlasně pro situace, kdy: žáci chtějí pracovat výhodněji mimo svůj obor, chtějí si dopřát blahobyt a chtějí se hlavně pobavit. Je zajímavé, že u první situace žáci odpověděli, že se chtějí spíše držet své odbornosti a to 80% žáků ze ZŠ a 55% žáků z Gym.

Ve čtvrté dvojici situací se také shodli, vždy 3 učitelé z jednotlivých škol si myslí, že žáci chtějí vyzkoušet různé firmy a vždy 1 učitel z jednotlivé školy si myslí, že chtějí být věrni jedné firmě.

Žít a pracovat v zahraničí dle názoru učitelů budou spíše žáci z gymnázia a pracovat a žít doma budou spíše žáci ze základní školy.

Vyzkoušet různá povolání budou spíše chtít žáci z gymnázia, dle názoru učitelů. Ovšem učitelé ze základní školy se v tomto rozdělili přesně napůl, kdy jedna polovina z nich zastává názor jako učitelé z gymnázia a druhá zastává názor, že budou chtít jedno povolání na celý život.

Věnovat se spíše kariéře budou chtít dle učitelů spíše žáci ze základní školy. U žáků z gymnázia se v těchto situacích učitelé názorově rozdělili napůl mezi tyto dvě situace. Žáci ze ZŠ však odpovídali takto: “chci se věnovat spíše rodině“ 73% z nich, “chci se věnovat kariéře“ 28% z nich. V poslední situaci si učitelé z gymnázia myslí, že žáci budou chtít spíše cestovat, což se shoduje i s názorem žáků, kdy 63% z nich by rádo cestovalo. Učitelé ze základní školy se opět názorově rozdělili přesně napůl. Přesně 63% žáků odpovědělo, že chtějí být spíše doma a věnovat se rodině a práci.

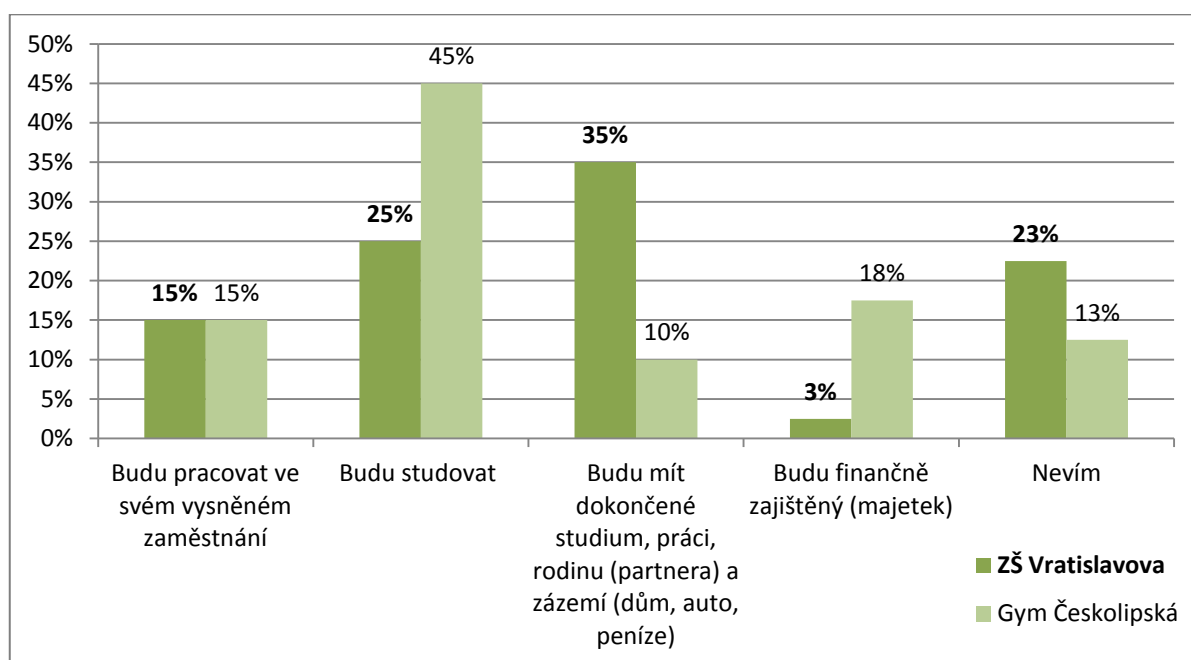
Otázka 8: Jak si představuješ svůj život za 5 let?

V této otázce mě zajímaly představy žáků za 5 let. Tato otázka se věnuje mé hypotéze o budoucnosti a představách o ní. Procentuální výsledky v této otázce jsou zaokrouhlovány na nejbližší celé číslo.

Tabulka 21: Představy o životě za 5 let.

	ZŠ Vratislavova				Gym Českolipská			
	Dívky		Chlapci		Dívky		Chlapci	
Budu pracovat ve svém vysněném zaměstnání	2	10%	4	20%	4	17%	2	13%
Budu studovat	9	45%	1	5%	11	46%	7	44%
Budu mít dokončené studium, práci, rodinu (partnera) a zázemí (dům, auto, peníze)	4	20%	10	50%	3	13%	1	6%
Budu finančně zajištěný/á (majetek)	/	/	1	5%	3	13%	4	25%
Nevím	5	25%	4	20%	3	13%	2	13%

Graf 11: Představy o životě za 5 let. Odpovědi bez gendrového rozdělení.

Tabulka a graf ukazují, že žáci ze základní školy svou budoucnost mají promyšlenou jinak než žáci z gymnázia. Prakticky většina žáků z gymnázia chce za 5 let ještě studovat, pracovat ve vysněném zaměstnání, či již být finančně zajištěný. Žáci ze základní školy chtějí již mít školu dostudovanou a zaměřují se spíše na rodinný život a práci. Pouze 10 (tj. 25%) z nich chce ještě studovat.

Tabulka 22: Statistický výpočet Chí kvadrátu na otázku o životních představách žáků za 5 let.

	ZŠ Vratislavova		Gym Českolipská		Výpočet Chí kvadrátu (X^2)	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
Budu pracovat ve svém vysněném zaměstnání	6	15	6	15	/	/
Budu studovat	10	25	18	45	3,52	na hranici významnosti
Budu mít dokončené studium, práci, rodinu (partnera) a zázemí (dům, auto, peníze)	14	35	4	10	7,17	$p < 0,01$
Budu finančně zajištěný (majetek)	1	3	7	18	5,00	$p < 0,05$
Nevím	9	23	5	13	1,39	/

V této otázce je statisticky významný rozdíl dokonce u tří odpovědí. Jedná se o odpověď: budu studovat, kterou zvolilo 25% žáků ze ZŠ Vratislavova a 45% žáků z Gym Českolipská, X^2 ($N = 80$) = 3,52, což je na hranici významnosti. Druhá významnost se objevila u odpovědi: budu mít dokončené studium, práci, rodinu (partnera) a zázemí (dům,

auto, peníze), kterou si vybralo 35% žáků ze ZŠ Vratislavova a 10% žáků z Gym Českolipská, $X^2 (N = 80) = 7,17$, $p < 0,01$. Třetí významnost je hned v následující odpovědi a to: budu finančně zajištěný, kterou volili spíše žáci z Gymnázia. Výsledek byl následující 3% žáků ze ZŠ Vratislavova a 18% žáků z Gym Českolipská, $X^2 (N = 80) = 5$, $p < 0,05$. Je zřejmé, že mezi oběma skupinami je u těchto tří odpovědí statisticky významný rozdíl.

Otázka 8 pro učitele: Jaká pravidla si myslíte, že dětem ve výchově chybí? Jaká byste doporučili?

U této otázky jsem se rozhodla, že jí pro učitelský dotazník změním. Nemělo by smysl se ptát učitelů, jak si představují žákův život za 5 let. Zeptala jsem se proto raději na pravidla ve výchově, jaká jim chybí a jaká by samotní učitelé doporučili. Myslím si, že otázka pravidel je ve školách hodně řešená a rodiče s výchovnými problémy se na názor učitelů mnohdy ani nezeptají, přitom by jim mohli zkušeně poradit a pomoci. Učitelé v této otázce zároveň vypsali, co dětem za vlastnosti chybí a co by díky pravidlům měli zlepšit.

Tabulka 23: Pravidla, které si učitelé myslí, že žákům ve výchově chybí.

	ZŠ Vratislavova		Gym Českolipská	
Důslednost	2	50%	2	50%
Pravidelné rituály s rodinou (společný čas)	1	25%	2	50%
Slušné chování, respekt, úcta	4	100%	4	100%

V tabulce můžeme vidět, co učitelé u této otázky vypsali. První odpověď je celkem jasná, důslednost určitě v mnohé výchově chybí a nepřikládá se na ní takový důraz, jaký by si zasloužila, 50% učitelů z obou škol si proto myslí, že žákům chybí důslednost. Nejsou dostatečně důslední rodiče, učitelé a vychovatelé. Žákům však tato důslednost chybí, hlavně při dodržování potřebných pravidel.

Pravidelné rituály s rodinou by doporučilo 50% učitelů z gymnázia a 25% ze základní školy. Pravidelnými rituály učitelé myslí např.: společnou večeři s rodinou, akci s rodinou (výlet), zájem a vůbec čas na děti.

V poslední odpovědi se zaměřují učitelé na to, co za pravidla, podle těchto učitelů dětem chybí, je to např.: slušné chování, respekt, úcta, obětavost, skromnost, cílevědomost a odpovědnost za své činy a chování. Tyto vlastnosti dle učitelů dětem chybí a měly by se pomocí pravidel zlepšit.

Otázka 9: Zakroužkuj 5 věcí, které si myslíš, že pro tebe budou v budoucnu nejdůležitější.

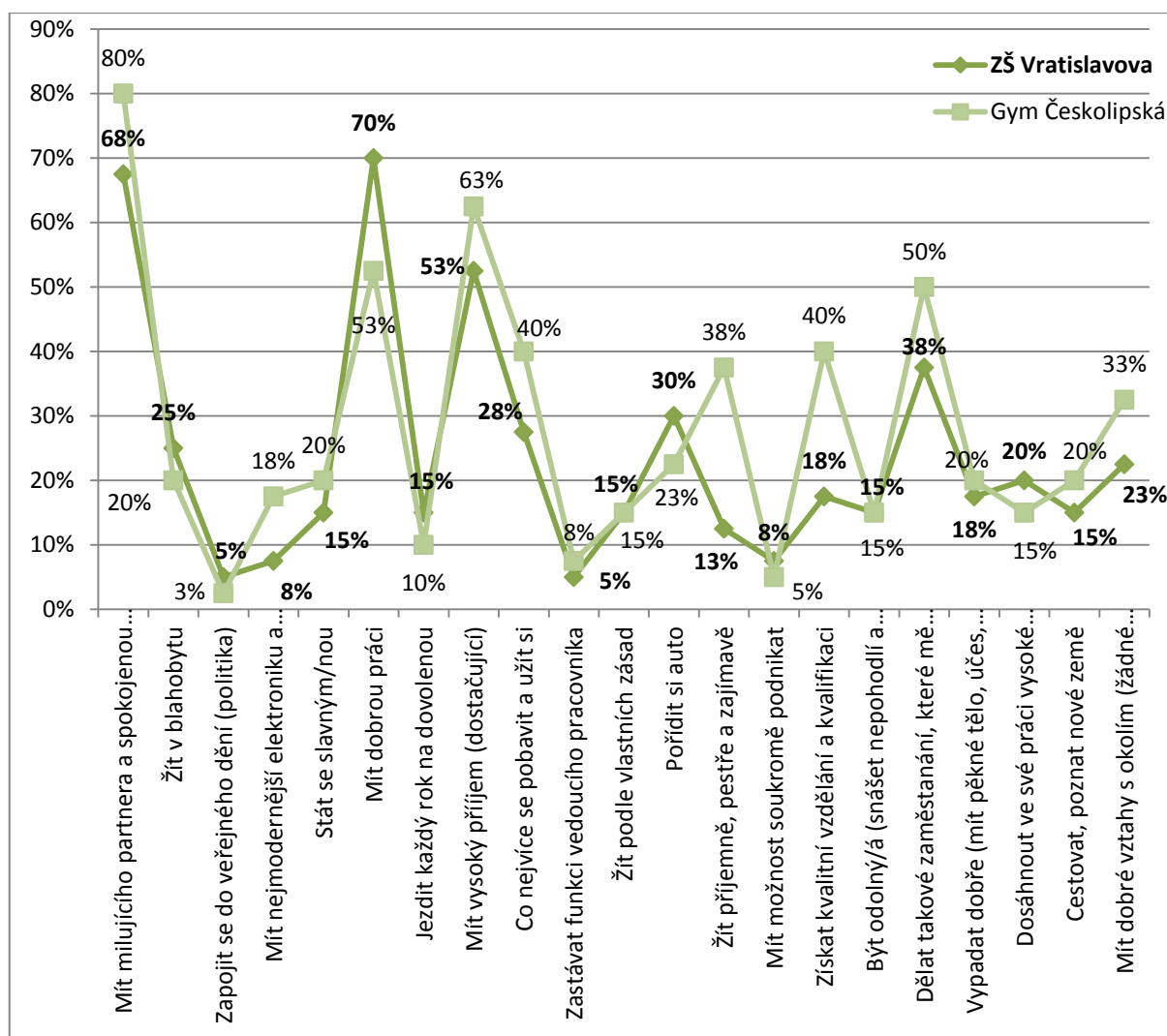
V této otázce je 21 věcí, ze kterých měli žáci vybrat 5, které pro ně budou v budoucnu nejdůležitější. Někteří žáci však zakroužkovali více možností, proto v tabulce uvádím, kolik procent tuto možnost zvolilo. V grafickém znázornění jsem použila spojnicový typ grafu. Procentuální výsledky v této otázce jsou zaokrouhlovány na nejbližší celé číslo.

Tabulka 24: Věci, které budou pro žáky v budoucnu nejdůležitější.

	ZŠ Vratislavova				Gym Českolipská			
	Dívky		Chlapci		Dívky		Chlapci	
Mít milujícího partnera a spokojenou rodinu	14	70%	13	65%	20	83%	12	75%
Žít v blahobytu	7	35%	3	15%	6	25%	2	13%
Zapojit se do veřejného dění (politika)	/	/	2	10%	/	/	1	6%
Mít nejmodernější elektroniku a vybavení	/	/	3	15%	3	13%	4	25%
Stát se slavným/nou	3	15%	3	15%	4	17%	4	25%
Mít dobrou práci	12	60%	16	80%	12	50%	9	56%
Jezdit každý rok na dovolenou	2	10%	4	20%	2	8%	2	13%
Mít vysoký příjem (dostačující)	11	55%	10	50%	14	58%	11	69%
Co nejvíce se pobavit a užít si	5	25%	6	30%	9	38%	7	44%
Zastávat funkci vedoucího pracovníka	2	10%	/	/	2	8%	1	6%
Žít podle vlastních zásad	3	15%	3	15%	3	13%	3	19%
Pořídit si auto	2	10%	10	50%	3	13%	6	38%
Žít příjemně, pestře a zajímavě	4	20%	1	5%	10	42%	5	31%
Mít možnost soukromě podnikat	2	10%	1	5%	1	4%	1	6%
Získat kvalitní vzdělání a kvalifikaci	4	20%	3	15%	12	50%	4	25%
Být odolný/á (snášet nepohodlí a námahu)	3	15%	3	15%	5	21%	1	6%
Dělat takové zaměstnání, které mě baví	9	45%	6	30%	12	50%	8	50%
Vypadat dobře (mít pěkné tělo, účes, oblečení...)	3	15%	4	20%	4	17%	4	25%
Dosáhnout ve své práci vysoké odborné úrovně	3	15%	5	25%	4	17%	2	13%
Cestovat, poznat nové země	5	25%	1	5%	5	21%	3	19%
Mít dobré vztahy s okolím (žádné konflikty)	6	30%	3	15%	10	42%	3	19%

V tabulce nejsou výraznější rozdíly mezi chlapci a dívkami. Dívky z obou škol se však nechtějí zapojit do veřejného dění (politiky) a naopak chtějí mít dobré vztahy se svým okolím. To chlapci si zase chtějí pořídit auto a chtějí si co nejvíc užít a pobavit se. Jiné výraznější rozdíly mezi chlapci a dívkami se v této otázce neprojevily.

Graf 12: Věci, které budou pro žáky v budoucnu nejdůležitější. Odpovědi bez gendrového rozdělení.

Grafické znázornění výsledků této otázky, zobrazuje, které odpovědi byly nejčastějšími. Jedná se v první řadě o milujícího partnera, spokojenou rodinu a dobrou práci, kterou si přejí hlavně žáci ze základní školy. Žáci ze ZŠ Vratislavova mají pravděpodobně strach o své budoucí zaměstnání, zda nějaké dobré zaměstnání seženou. Žáky z gymnázia to dle mého názoru tolik neděsí, i když 53% žáků by si dobrou práci přálo. Mezi další volené odpovědi patřilo, mít vysoký příjem (dostačující), dělat takové zaměstnání, které mě baví a co nejvíce se pobavit a užít si. Ostatní odpovědi nebyly tak často voleny. Velký rozdíl mezi

školy byl v odpovědích žít příjemně, pestře a zajímavě, což zvolilo více žáků z gymnázia celých 38%. Další rozdíl byl také u žáků z gymnázia a to u odpovědi získat kvalitní vzdělání a kvalifikaci 40% žáků z gymnázia a ze základní školy pouze 18% žáků. Další rozdíl byl také v odpovědi týkající se vzdělání – dělat takové zaměstnání, které mě baví, žáci z gymnázia 50% a žáci ze základní školy 38%. Z těchto výsledků je jasné vidět, že žáci ze základní školy se tolik o vzdělání nezajímají.

Tabulka 25: Věci, které budou pro žáky v budoucnu nejdůležitější, dle názoru učitelů.

	ZŠ Vratislavova		Gym Českolipská	
Mít milujícího partnera a spokojenou rodinu	1	25%	2	50%
Žít v blahobytu	2	50%	2	50%
Zapojit se do veřejného dění (politika)	/	/	/	/
Mít nejmodernější elektroniku a vybavení	1	25%	2	50%
Stát se slavným/nou	/	/		/
Mít dobrou práci	2	50%	3	75%
Jezdit každý rok na dovolenou	/	/	/	/
Mít vysoký příjem (dostačující)	3	75%	3	75%
Co nejvíce se pobavit a užít si	4	100%	2	50%
Zastávat funkci vedoucího pracovníka	/	/	/	/
Žít podle vlastních zásad	3	75%	1	25%
Pořídit si auto	1	25%	1	25%
Žít příjemně, pestře a zajímavě	/	/	2	50%
Mít možnost soukromě podnikat	/	/	/	/
Získat kvalitní vzdělání a kvalifikaci	/	/	/	/
Být odolný/á (snášet nepohodlí a námahu)	/	/	/	/
Dělat takové zaměstnání, které mě baví	1	25%	2	50%
Vypadat dobře (mít pěkné tělo, účes, oblečení...)	1	25%	/	/
Dosáhnout ve své práci vysoké odborné úrovně	/	/	/	/
Cestovat, poznat nové země	/	/	/	/
Mít dobré vztahy s okolím (žádné konflikty)	1	25%	/	/

Učitelé nejčastěji odpovídali, že žáci chtějí mít: milujícího partnera a spokojenou rodinu, dobrou práci, vysoký příjem (dostačující), co nejvíce se pobavit a užít si, dělat takové zaměstnání, které je baví. V těchto vyjmenovaných věcech se učitelé shodli s názory žáků, tyto věci zaškrtovali žáci velmi často. U učitelů i žáků se objevovaly i jiné věci, avšak už ne v tak početném zastoupení, je to např.: žít v blahobytu, mít nejmodernější elektroniku a vybavení, žít podle vlastních zásad a pořídit si auto. Učitelé z gymnázia ještě navíc zaškrtili: žít příjemně, pěstře a zajímavě, v tomto se s žáky gymnázia shodli, tuto možnost u nich zaškrtnulo 38%. Učitelé ze ZŠ navíc zaškrtili: vypadat dobře (mít pěkné tělo, účes, oblečení) a mít dobré vztahy s okolím (žádné konflikty). Na těchto věcech se také učitelé se svými žáky ze ZŠ shodli.

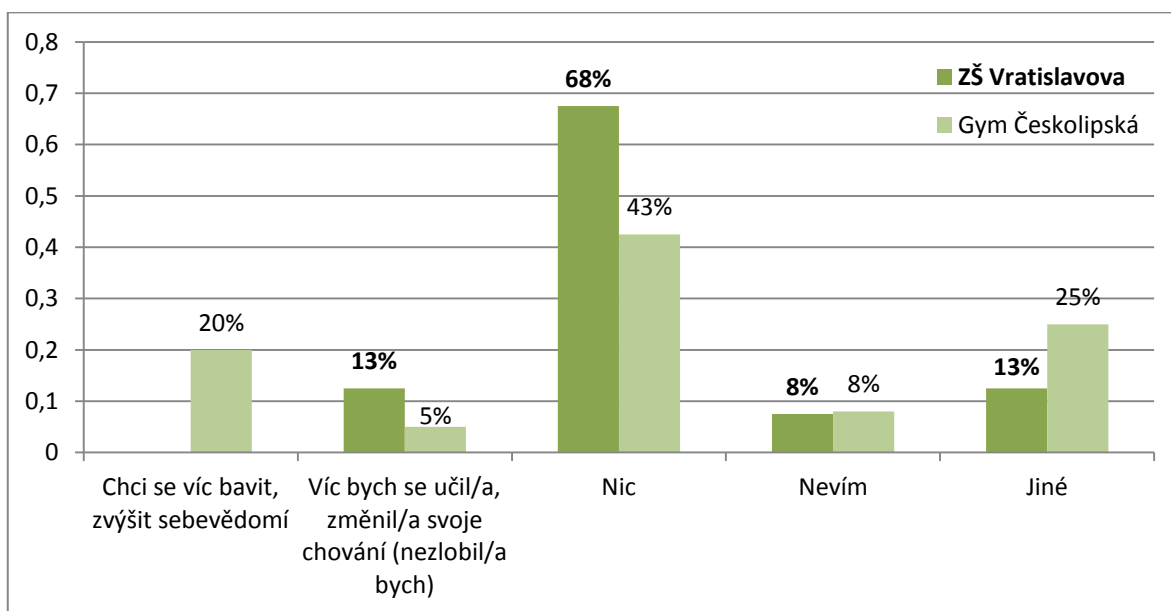
Otázka 10: Co bys změnil ve svém aktuálním životě?

Poslední otázka se zabývá spokojeností v aktuálním životě. Jedná se o otevřenou otázku, kdy měli žáci ve 3 větách napsat, co by změnili ve svém aktuálním životě. Skoro nikdo z nich však 3 věty či změny nenapsal. Procentuální výsledky v této otázce jsou zaokrouhlovány na nejbližší celé číslo.

Tabulka 26: Změny v aktuálním životě.

	ZŠ Vratislavova				Gym Českolipská			
	Dívky		Chlapci		Dívky		Chlapci	
Chci se víc bavit, zvýšit sebevědomí	/	/	/	/	2	8%	6	38%
Víc bych se učil/a, změnil/a svoje chování (nezlobil/a bych)	1	5%	4	20%	2	8%	0	0%
Nic	15	75%	12	60%	13	54%	4	25%
Nevím	1	5%	2	10%	2	8%	1	6%
Jiné	3	15%	2	10%	5	21%	5	31%

Graf 13: Změny v aktuálním životě. Odpovědi bez gendrového rozdělení.

Překvapující pro mě byla odpověď, chci se víc bavit a zvýšit sebevědomí. Tuto odpověď napsali pouze žáci z gymnázia a to 8 (tj. 20%). Je to pravděpodobně dáno tím, že žáci mají málo sebevědomí, co se znalostí týče, nebo jsou na gymnáziu nároční a žáci mají hodně učiva. Myslím si, že si v mnoha věcech nejsou jistí. Žáci ze základní školy si tyto problémy vůbec nepřipouští, ale někteří si uvědomují, že “zlobí” a málo se učí, a to by chtěli změnit. Největší část ze žáků volila možnost, že by nic měnit nechtěli nebo naopak neví, co by změnili. 5 (tj. 13%) žáků ze základní školy napsalo jinou možnost a to např.: „*nechci bydlet tak daleko od přátel, chci mít víc peněz a vztah*“, „*chci změnit minulost*“, „*změnil bych svůj věk*“. Poslední dvě změny jsou nereálné, ale odpovídající tomuto věku. Celkem 10 (tj. 25%) žáků z gymnázia napsalo např.: „*chtěl bych vyhrát ve sportce*“, „*chci se zlepšovat, mít nějaké koníčky a zlepšit cizí jazyk*“, „*chci se přestěhovat do centra, mít větší byt a více cestovat*“, „*nechci být tak líný*“, „*chci mít lepší kamarády a víc cvičit*“. Z těchto odpovědí je vidět, že se žáci chtějí zlepšovat a dále rozvíjet, že nad věcmi přemýšlí a některé je trápí. Zvláště v poslední odpovědi je nespokojenost s kamarády a pohybem. Je dobře, že si to studenti uvědomují a snad se to pokusí změnit.

Otázka 10 pro učitele: Zařadili byste do ŠVP téma životní hodnoty?

Otázku 10 jsem pro učitelský dotazník změnila. Zajímalo mě, zda by učitelé zařadili téma životní hodnoty do Školního vzdělávacího plánu (dále jen ŠVP). Já osobně si totiž myslím, že by toto téma mělo být na každé škole zařazeno do ŠVP. Žáci by se o hodnotách

měli dozvědět víc a mít možnost si o nich povídat s učiteli a dalšími vrstevníky, aby slyšeli další názory.

V této otázce byli učitelé z obou škol jednohlasně pro zařazení tématu životní hodnoty do ŠVP. Všichni tedy odpověděli **ano**. Na zdůvodnění své odpovědi učitelé ze základní školy uváděli: „*Ano, na naší ZŠ je toto téma obsaženo v etické výchově. Je důležité dětem vštípit, jak by se měly chovat a proč mít vůbec nějaké hodnoty, k čemu jsou dobré...*“, „*Ano, aby žáci věděli, co si pod tím mají představit a mohli o tom diskutovat, jaké hodnoty mít.*“. U učitelů z gymnázia byl názor velmi podobný: „*Ano, dle mého názoru je důležité se o životních hodnotách bavit.*“, „*Ano, již ho tam máme. Žáci by si měli uvědomit, jaké mají životní hodnoty, jaké je mají druzí (spolužáci, dospělí), uvědomit si, kde se berou, jak ovlivňují naše chování, že se mohou měnit (krize, vývoj). Naučit se s tím pracovat – poznávat sám sebe, tvořit si vlastní identitu.*“. Z odpovědí učitelů je vidět, že již téma hodnoty mají na mnoha školách obsaženo v etické výchově. Je zde také vidět, jak moc potřebné toto téma je.

Otázka 11 pro učitele: Co si myslíte o životních hodnotách žáků? Napadá Vás ještě něco k tomuto tématu?

Otázka č. 11 je pouze v učitelském dotazníku a zařadila jsem ji proto, aby se učitelé mohli někde dále k tématu vyjádřit. Dala jsem jim prostor, aby vyjádřili svoje myšlenky, názory, představy a vlastně cokoliv, co je k tématu napadlo.

Někteří učitelé tuto možnost využili, jiní se už k tématu vyjadřovat nechtěli. Učitelé ze základní školy napsali: „*Mají jiné hodnoty, než jsme měli my (bohužel).*“, „*Připadá mi, že v dnešní době jsou žáci velmi neukáznění, nemají jistotu a rodinné zázemí, proto jim chybí často jakákoliv cílevědomost.*“. Učitelé z gymnázia napsali: „*Vysvětlit žákům, že je hodně ovlivňují média, doba, společenské dění, politika...*“, „*Myslím, že by pomohlo, kdybychom udělali program pro rodiče a pomohli jim v každodenních starostech o dospívající.*“. Tato otázka otevírá další téma a to, jak zapojit hodnoty ve školách, ke každodennímu dění a především jak zapojit rodiče a pomoci jim. Nápady jsou to velmi zajímavé a tak doufám, že učitelé projeví aktivitu a pokusí se více problematiku hodnot zapojit i do své výuky.

11. Diskuze

V této kapitole porovnám výsledky, které jsem si stanovila v úvodu praktické části mé diplomové práce. Pokusím se zde své 4 hypotézy prezentovat a zhodnotit se zřetelem na to, zda byly výzkumem potvrzeny či nikoliv. Dříve než budu rozebírat výsledky své výzkumné části, je třeba upozornit na některé její limity. Jedním z limitů je omezený vzorek respondentů ($N = 80$), který odráží hodnoty jen z jedné základní školy a jednoho víceletého gymnázia. Nastiňuje hodnoty žáků z těchto škol, ale pouze z 8. a 9. ročníku či tercie a kvarty. Pro jinak složený vzorek, případně na jiných školách a v jiných regionech by výsledek nemusel být platný.

1) **Žáci z obou škol nemají moc představu o tom, co si představit pod pojmem životní hodnoty nebo, co hodnoty vůbec znamenají.**

Předpoklad, že žáci nemají představu, co hodnoty znamenají a co si pod tímto pojmem mají představit, jsem zkoumala v otázce č. 1, kde jsem se přímo ptala, co si představují pod pojmem životní hodnoty. Po důkladné analýze vyplněných dotazníků a výpočtu statistickou metodou Chí kvadrát jsem dospěla k výsledku, že se mi tato hypotéza **potvrdila**, ovšem pouze částečně. Třetina žáků ze ZŠ (tj. 33%) vůbec nemá ponětí a neví, co pojem životní hodnoty znamená, dále skoro polovina (tj. 43%) žáků ze ZŠ neumí přesně pojem vysvětlit, ale umí alespoň vyjmenovat některé z hodnot, které mohou mít. Zbylí žáci ze základní školy (tj. 25%) uměli vysvětlit pojem životní hodnoty a to tím, že to jsou věci důležité pro náš život. Pokud se podívám na výsledky žáků z Gym Českolipská vidím, že více jak polovina (tj. 58%) ví, co pojem životní hodnoty znamená, že to jsou věci důležité pro náš život. Ostatní žáci z této školy se alespoň pokusili vyjmenovat některé z hodnot, i když přesně nevěděli, jak pojem vysvětlit (tj. 30%) a někteří (tj. 13%) také vůbec nevěděli, co pojem znamená. Mezi oběma zkoumanými skupinami byl u dvou odpovědí statisticky významný rozdíl a to u odpovědi: “věci důležité pro náš život“, kde byl statisticky vysoce významný rozdíl, tedy $p=0,01$ a odpověď “nevím“, kde byl statisticky významný rozdíl, tedy $p=0,05$.

Pojmu životní hodnoty se ve své diplomové práci věnuji ve své 1. kapitole s názvem Problematika životních hodnot. Zmiňuji několik autorů, kteří se problematice a pojetí hodnot věnovali, například autoři Průcha, Walterová a Mareš (2009) vysvětlují, co pojem hodnoty znamená. Např. v literatuře se Antoine de Saint-Exupéry (2009) zabývá problematikou

hodnot ve své knize Malý princ. Pojem zde definoval, jako nehmatatelný. V odborné literatuře je pojem nastíněn také z hlediska filozofie u Průchy (2009), kde je brán jako součást vědy axiologie, která se zabývá hodnotami. Naopak Kučerová (1996) vysvětluje samotný proces utváření hodnot v průběhu života. Hierarchii potřeb, kterou sestavil Americký psycholog A. Maslow, zmiňuje ve své knize Říčan (2007) a další údaje, které můžete nalézt v mé 1. kapitole.

Výzkum Plasové (2007), který se taktéž zaměřoval na hodnoty a mimo jiné i na pojem životní hodnoty u žáků 9. tříd. Zjistil, že žáci mají omezené chápání pojmu hodnot, kdy žáci pouze vyjmenovávali jednotlivé hodnoty nebo si ani nebyli jistí, co životní hodnota je a co není. V mém výzkumu se potvrdilo to samé.

2) Žáci z obou škol nemají ucelenou představu o svých hodnotách a vzhledem k jejich věku nemají sestavené žebříčky hodnot.

Předpoklad, že žáci z obou škol nemají ucelenou představu o svých hodnotách a sestavené žebříčky hodnot vzhledem k jejich věku, jsem zkoumala v otázce č. 2, 3, 9 a otázka č. 10. V otázce č. 2 jsem se žáků ptala na oblasti, ve kterých je zajímavá, co si o nich ostatní myslí. Chtěla jsem vědět, jak moc žáky ovlivňuje okolí a u jakých hodnot dbají na názor okolí. Žáky ze základní školy hodně zajímá, co si okolí myslí o jejich rodině, tuto oblast zvolilo 85%, kamarádech 78%, vzhledu 60%, oblečení 58% a partnerovi 53%. Další oblasti žáci nevolili tak často, jako tyto. Je zde vidět, že více jak polovina zvolila těchto 5 oblastí, což je opravdu hodně. Mohu tedy říci, že v základních hodnotách jsou žáci ze ZŠ Vratislavova ovlivňováni svým okolím velmi významně. Žáci z gymnázia jsou zase ovlivňováni svým okolím v těchto oblastech: u kamarádů 73%, vzhledu 65%, oblečení 45% a rodině 43%, ostatní oblasti nebyly tak často vybírány. Žáci z gymnázia jsou na tom trochu lépe a ve vyjmenovaných hodnotách je ovlivňuje okolí o něco méně. Hodnotu rodina dokonce ovlivňuje okolí u necelé poloviny žáků z gymnázia. V této otázce se vyskytl statisticky vysoce významný rozdíl mezi žáky ze ZŠ a z gymnázia, tj. $p=0,01$ u hodnoty rodina a partner/ka.

Otázka č. 3 se zaměřovala na žebříčky hodnot a jejich sestavování, každý žák si sestavil svůj vlastní žebříček hodnot. Významnější rozdíly mezi žáky z jednotlivých škol nebyly. Žáci ze základní školy měli v průměru tento žebříček hodnot (řazeno sestupně): rodina, kamarádi, zdraví, vzdělání, výběr povolání, volný čas, partner/ka, hezké bydlení, peníze, hudba, postavení ve společnosti, zaměstnání, móda, mobilní telefon, počítač/internet,

sex, kulturní život, cigarety, alkohol a drogy. Žáci z gymnázia měli v průměru tento žebříček hodnot (řazeno sestupně): zdraví, rodina, partner/ka, kamarádi, vzdělání, volný čas, výběr povolání, zaměstnání, postavení ve společnosti, hezké bydlení, peníze, hudba, počítač/internet, mobilní telefon, kulturní život, móda, sex, alkohol, cigarety a drogy. Podívám-li se na jejich průměrné žebříčky hodnot, zjišťuji, že mají vzhledem k jejich věku ucelenou představu o jednotlivých hodnotách a svých žebříčcích hodnot. Musím ovšem konstatovat, že žáci z gymnázia mají dle mého názoru žebříčky postaveny lépe a mají to v hlavě srovnané. Usuzuji tak hlavně z prvních příček, kdy na nich mají hodnoty zdraví, rodina, partner/ka, kamarádi a vzdělání, zatímco žáci ze základní školy mají první příčky postaveny jinak. Mají na nich rodinu, kamarády, až jako třetí hodnotu zdraví, poté následuje vzdělání a výběr povolání.

Další otázka věnující se této hypotéze, byla otázka č. 9, která zjišťovala hodnoty, které budou pro žáky důležité v budoucnu. Žáci vybírali vždy 5 věcí, které pro ně budou důležité. Uvedu zde u každé školy alespoň 5 nejdůležitějších hodnot v budoucnu, které byly voleny žáky nejvíce. U žáků ze ZŠ se jednalo o: “mít dobrou práci“ vybralo 70% žáků, “mít milujícího partnera a spokojenou rodinu“ 68%, “mít vysoký příjem“ 53%, “dělat takové zaměstnání, které mě baví“ 38%, “pořídit si auto“ 30%, ostatní žáci se rozdělili mezi další odpovědi. U žáků z Gym se jednalo o: “mít milujícího partnera a spokojenou rodinu“ 80%, “mít vysoký příjem“ 63%, “mít dobrou práci“ 53%, “dělat takové zaměstnání, které mě baví“ 50%, “získat kvalitní vzdělání a kvalifikaci“ 40%, “co nejvíce se pobavit a užít si“ 40%, ostatní žáci se rozvrstvěli mezi další odpovědi. Opět musím podotknout, že žáci z obou škol vybírali smysluplné věci a mají své hodnoty celkem promyšlené.

Poslední otázka týkající se této hypotézy je otázka č. 10, která se zaměřuje na změny v současném životě žáka. Žáci z obou škol většinou odpovídali, že by nic neměnili, že jsou spokojeni, tak jak to mají. Procentuální odpovědi žáků: ze základní školy 68%, z gymnázia 43%. Ostatní žáci ze základní školy odpovídali, “chci se víc učit a změnit svoje chování“ 13%, nebo odpověděli “jiné“, kdy chtěli měnit svůj věk, bydliště apod. 13% a ostatní nevěděli 8%. Ostatní žáci z gymnázia odpověděli: “chci se víc bavit, zvýšit si sebevědomí“ 20%, “chci se víc učit, změnit svoje chování“ 5%, “jiné“, kdy chtěli mít nějaké koníčky či cestovat 25% a ostatní nevěděli, co odpovědět 8%. Výsledky této otázky vypovídají o spokojenosti a racionální uvažování žáků.

K mému překvapení mají žáci své hodnoty srovnané s ohledem na svůj věk. Žáci z gymnázia mají dokonce lepší žebříčky a lépe postavené hodnoty než žáci ze základní školy, svědčí to o jejich vyspělosti. Po důkladné analýze vyplněných dotazníků a výpočtu statistickou metodou Chí kvadrát jsem dospěla k výsledku, že se tato hypotéza **nepotvrdila**.

Tématu hodnot a hodnotovým žebříčkům se ve své diplomové práci věnuji v 1. a 2. kapitole. Rozebírám zde problematiku hodnot, různé procesy vzniku hodnot, jejich funkce a jednotlivé pojmy, které souvisejí s hodnotami. V 2. Kapitole vysvětluji faktory ovlivňující vývoj hodnot, jako například vlivy rodiny na hodnoty, jaké jsou vlivy okolí na hodnoty jedinců, jak mohou na hodnoty působit rozdíly v pohlaví, vzdělání či vliv naší osobnosti na hodnoty.

Výzkum Plasové (2007), která se pokusila zachytit žebříčky hodnot žáků ve věku 15 let, se s mými výsledky neshodoval. Odpovídá však mé hypotéze, která se mi nepotvrdila. Plasová uvádí, že 45% žáků z celkových 59 zúčastněných nevymyslelo svých 10 důležitých hodnot, které měli seřadit dle priority a nezaplnili tak kompletně svůj žebříček hodnot. Žáci ve výzkumu uváděli, že nevědí, jaké mají životní hodnoty. U mého výzkumu všichni hodnoty seřadili, ovšem měli je již napsané. Možná kdybych ve svém výzkumu neuváděla možné hodnoty a položila otázku jinak, aby žáci museli vymyslet hodnoty, vyšel by mi výzkum podobně jako Plasové a tím pádem by se shodoval s mou hypotézou. Plasová však zjistila, že „...klasické životní hodnoty jsou z pohledu žáků – zdraví, rodina, láska, štěstí, peníze, vzdělání a přátelství, s odůvodněním, že je zná každý a všude se o nich hovoří (doma, ve škole, v médiích), a tak by měly být, podle patnáctiletých, důležité pro každého.“ (Plasová, 2007). V mém výzkumu se podobné hodnoty také objevovaly.

3) **Žáci ze ZŠ mají jiné zázemí a rodiče podporující vzdělání, jako nižší hodnotu.**

V důsledku toho mají nižší cíle ohledně vzdělání.

Další z předpokladů, že žáci ze ZŠ mají jiné a pravděpodobně o trochu horší zázemí a rodiče, kteří tolik nepodporují vzdělání, jako vysoko postavenou hodnotu. Díky tomu mají žáci ze ZŠ nižší cíle ohledně vzdělání a horší podporu při studiu. Tento předpoklad jsem zkoumala v otázkách č. 4, 5 a 6. Otázka č. 4 zaměřující se na vzdělání, konkrétně jakého nejvyššího vzdělání by žáci chtěli dosáhnout. Ukázalo se, že 30% žáků chce jít na vysokou školu, 15% na VOŠ nebo nástavbu a 20% na střední školu. Toto zjištění mě mile překvapilo, u žáků ze základní školy jsem čekala daleko horší výsledek. Nečekala jsem, že celých 30% chce jít na vysokou školu. Odborného vyučení s maturitou chce dosáhnout 13% žáků

ze základní školy a výuční list chce mít 20%. U žáků z gymnázia chce jít 90% na vysokou školu a 3% chtějí VOŠ nebo nástavbu. Zbývajících 8% zaškrtnulo kolonku jiné, kdy chtějí doktorské studium. I přes příjemné překvapení u žáků ze základní školy je vidět, že mají vzdělání jako nižší hodnotu, zatímco žáci z gymnázia mají vzdělání jako velmi vysokou hodnotu a mají na sebe velké požadavky.

U otázky č. 5 jsem se zaměřila na pomoc rodičů s přípravou do školy. U 25% žáků ze ZŠ rodiče s přípravou do školy nepomáhají nebo na to ani nemají čas. Zbylým 75% žáků na základní škole rodiče pomáhají. Žákům z gymnázia 26% také rodiče nepomáhají s přípravou do školy, ovšem u těchto žáků to může být způsobeno tím, že pomoc ani nepotřebují. Při předpokladu, že na gymnáziu jsou studenti nadanější než na ZŠ. Zbylým 74% žáků rodiče pomáhají s přípravou do školy. V odpovědi: “ano, pomáhají 2 – 3 týdně” a “pomáhají, když si řeknu“, se mezi školami vyskytl statisticky významný rozdíl mezi žáky ze ZŠ a žáky z gymnázia, tj. $p=0,05$. Je zde vidět, že u obou škol se snaží zapojovat a pomáhat svým dětem.

Otázka č. 6 se ptá na měsíční kapesné žáků. Chtěla jsem vědět, jaké mají žáci zázemí a jak je rodiče finančně podporují. U žáků ze základní školy vyšlo, že 35% žádné kapesné nedostává a 50% z nich dostane kapesné, pokud si řekne nebo dostává částku do 299 Kč za měsíc. Zbylých 16% dostává kapesné v částce od 300 – 500 Kč a více. Je vidět, že rodiče moc žáky na základní škole nepodporují. Zato na gymnáziu nedostává kapesné pouze 18% z nich, 48% žáků dostane kapesné, pokud si řekne nebo má částku do 299 Kč. Zbylých 36% dostává kapesné v částce od 300 – 500 Kč a více. Je opravdu vidět, že žáci z gymnázia mají v tomto ohledu lepší zázemí a rodiče je více podporují. Druhá část této otázky se zaměřila na měsíční kapesné, které by žáci chtěli dostávat. Žáci ze ZŠ 45% kapesné stačí nebo by chtěli 200 Kč, zbylých 41% žáků by chtělo 1000 – 2000 Kč nebo co nejvíc, 15 % žáků nevědělo, kolik by chtěli dostávat. Žáci z gymnázia odpověděli takto: 80% kapesné stačí či by chtěli dostávat 200 Kč, 16% žáků by chtělo 1000 – 2000 Kč či co nejvíc a 5% vůbec nevědělo, kolik by chtěli dostávat. I druhá část této otázky svědčí o tom, že žáci ze základní školy nemají po této stránce tak podporující rodiče, přáli by si větší kapesné, zatímco žákům z gymnázia většinou jejich kapesné stačí.

Po důkladné analýze vyplněných dotazníků a výpočtu statistickou metodou Chí kvadrát jsem dospěla k výsledku, že se mi tato hypotéza **potvrdila**. Žáci ze základní školy opravdu nemají takové zázemí, jako žáci z gymnázia. Rozhodně mají žáci ze ZŠ nižší

cíle a pravděpodobně i ctižádost na vzdělání. Avšak rodiče jejich vzdělání podporují a snaží se jim pomoci, pokud je to v jejich silách.

Tomuto tématu se ve své diplomové práci věnuji částečně ve 2. kapitole a částečně v kapitole 3. Přesněji se jedná o podkapitolu 2.1, kde řeším vlivy rodiny na hodnoty a 2.4, kde řeším vlivy vzdělání na hodnoty. Ve třetí kapitole, kde řeším období dospívání jako takové, vazbu k rodině a výchovné styly. Tuto kapitolu pak zakončuji socializací jedince a významnými socializačními činiteli.

Výzkum Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (2009) tvrdí, že žáci od vzdělání očekávají získání znalostí pro další studium. Výzkumu se zúčastnilo 385 respondentů – žáků ZŠ a nižšího stupně víceletých gymnázií. Rodiče u žáků navštěvující gymnázium považují vzdělání za velmi důležitou hodnotu. Dvoutřetinová většina považuje za důležité, aby jejich dítě získalo vysokoškolské vzdělání a ještě o něco více je těch, kteří by považovali za neúspěch, kdyby jejich dítě nedosáhlo maturity. Žáci pak reflektují důležitost, kterou přikládají ke vzdělání jejich rodiče. Velmi záleží na rodičích, co si myslí. Tento výzkum potvrzuje můj výzkum, kde se mi potvrdilo, že rodiče žáků z gymnázia považují hodnotu vzdělání za velmi důležitou.

4) Žáci z obou škol žijí spíše přítomností a nemají moc představu o své budoucnosti. Myslím si, že žáci gymnázia mají, ale o něco ucelenější a reálnější představu o budoucnosti než žáci ze ZŠ.

Poslední předpoklad, že žáci žijí spíše přítomností a nemají skoro žádnou představu o své budoucnosti, ale přesto si myslím, že žáci z gymnázia jí mají o něco ucelenější a reálnější než žáci ze základní školy. Tento předpoklad posuzuji podle otázky č. 7, 8 a částečně i z otázky č. 9, která se zaměřuje na hodnoty v budoucnosti. V otázce č. 7 zkoumám situace, kterým žáci budou v budoucnosti dávat přednost. Žáci z gymnázia se spíše chtějí držet své odbornosti, dopřát si blahobyt, ve volném čase se bavit, vyzkoušet různé firmy, polovina chce pracovat a žít doma a druhá polovina žít a pracovat spíše v zahraničí, vyzkoušet různá povolání, věnovat se rodině a práci doma. Žáci z gymnázia se chtějí držet své odbornosti, dopřát si blahobyt, ve volném čase se bavit, vyzkoušet různé firmy, pracovat a žít doma, vyzkoušet různá povolání, věnovat se spíše rodině a rádi by spíše cestovali.

Otázka č. 8 se věnuje představám o životě za 5 let. 23% žáků ze ZŠ vůbec nemá žádnou představu o svém životě, zbylých 77% nějakou představu má, studovat chce pouze

25%. U žáků z gymnázia neví 13% a nějakou představu o životě má 87%, část z nich chce studovat 45%. Přestože tato otázka ukázala, že představu o své budoucnosti má 77% ze ZŠ a 87% z gymnázia, z odpovědí mi připadalo, že některé představy byli značně nejisté a nepromyšlené. Vyskytl se tu zde statisticky významný rozdíl a to u odpovědi: “budu studovat“, kde byl rozdíl na hranici významnosti. Další rozdíl byl u odpovědi: “budu mít dokončené studium, práci, rodinu a zázemí“, kde byl statisticky vysoce významný rozdíl, tj. $p=0,01$. Poslední rozdíl byl u odpovědi “Budou finančně zajištěný/á“, kde se vyskytl statisticky významný rozdíl, tj. $p=0,05$. Otázka č. 9, která odpovídá spíše hypotéze č. 2 je znázorněná právě v této hypotéze. S touto hypotézou č. 4 ovšem také souvisí.

Po důkladné analýze vyplněných dotazníků a výpočtu statistickou metodou Chí kvadrát jsem dospěla k výsledku, že se mi tato hypotéza **nepotvrdila**, alespoň první část z této hypotézy, která tvrdí, že žáci nemají moc představu o své budoucnosti a žijí spíše přítomností. Druhá část hypotézy, která říká, že žáci z gymnázia mají ucelenější a reálnější představu o budoucnosti, se mi **potvrdila**. Jejich odpovědi byly více promyšlené, znají lépe svůj směr a někteří mají své cíle. Svou budoucnosti si nepředstavuje pouze 13% žáků z gymnázia, zatímco žáků ze základní školy si budoucnost nepředstavuje 23%.

Tomuto tématu se ve své diplomové práci věnuji ve 4. kapitole, pojednávající o představách o budoucnosti. O možných životních perspektivách, které budoucnost ovlivňují.

Z výzkumu Bařinové (2011), která ve své bakalářské práci provedla výzkum na žácích z 9. ročníku, vyplývá, že žáci 9. ročníku jsou již schopni uvažovat a přemýšlet o budoucnosti, dokonce jí i plánují. Dále uvádí, že je jejich pohled již reálnější a že již plánují další studium, což se shoduje s mým výzkumem. Žáci chtějí mít dobrou práci, úspěch, bavit se ve volném čase, i toto se shoduje s mým výzkumem.

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo zjistit, jaké jsou aktuální nejdůležitější hodnoty u žáků 8. a 9. tříd. Zajímalo mě, zda a jaké jsou rozdíly v hodnotách u žáků, kteří studují gymnázium a kteří studují základní školu.

V praktické části mé diplomové práce jsem se pomocí dotazníkového šetření zaměřila na výzkum životních hodnot. Porovnávala jsem životní hodnoty u dvou výzkumných skupin a to u žáků ze základní školy Vratislavova a gymnázia Českolipská, obě školy se nacházejí v Praze. Celkem bylo 80 respondentů z obou škol, z toho 40 žáků ze základní školy Vratislavova v zastoupení 20 dívek a 20 chlapců. Z gymnázia Českolipská se výzkumu zúčastnilo také 40 žáků, v zastoupení 24 dívek a 16 chlapců. Všichni žáci bez větších problémů dotazník vyplnili. Některé otázky byly otevřené a u jiných byly předem stanovené možné odpovědi, ze kterých si žáci mohli vybrat. U každé uzavřené otázky jsem uvedla i možnost „jiné“, kde mohli žáci napsat jinou možnou odpověď, pokud jim nevyhovovaly mnou připravené možnosti odpovědí. U dotazníku jsem provedla nejdříve pilotní výzkum, díky kterému jsem dotazník trochu upravila. Myslím si, že jsem však nepodchytila všechny nedostatky dotazníku a při příštím výzkumu bych některé otázky vypustila, nahradila je jinými, případně se ve výzkumu zaměřila jiným směrem. Například poslední otázka týkající se změn v aktuálním životě. Tuto otázku bych pro příště raději vypustila. Žáci nevěděli, co do této otázky napsat, dělalo jim problém napsat jednu změnu v dosavadním životě, natož vymyslet tři. Otázku č. 3 týkající se sestavování žebříčku hodnot, bych pro příště také přeformulovala a nechala bych žáky spíše vymyslet své vlastní hodnoty než je řadit. Žáky řazení 20. hodnot nebavilo a otázka pak mohla zkreslit výsledky. Je možné, že nabízené hodnoty by takto žáci sami neformulovali, tudíž se tak nemohlo projevit, zda žáci mají představu o svých hodnotách a jak mají sestavené žebříčky hodnot. Při výzkumném šetření mě zajímalo, zda žáci a studenti mají výraznější rozdíly ve svých hodnotách a hodnotových žebříčcích, odlišnosti v pohledu na vzdělání a zda mají různá zázemí či odlišnou podporu rodičů při vzdělání. Dále jsem se zaměřila na pohled a představy o budoucnosti a snažila jsem se zjistit, zda vůbec studenti vědí, co pojem životní hodnoty znamená.

Je třeba upozornit také na limity této práce. Nastihuje hodnoty žáků z těchto konkrétních škol, ale pouze z 8. a 9. ročníku či tercie a kvarty. Pro jinak složený vzorek, případně na jiných školách a v jiných regionech by výsledek nemusel být platný.

Myslím si, že veškeré dané cíle mé práce se mi podařilo naplnit. Zjistila jsem aktuální nejdůležitější hodnoty u žáků 8. a 9. tříd. Jsou to především hodnoty rodina, zdraví, kamarádi, partner, vzdělání, volný čas a výběr povolání. Další cílem bylo zjistit rozdíly v hodnotách u žáků, kteří studují gymnázium a kteří studují základní školu. I tento cíl se mi podařilo splnit a zjistila jsem, že výraznější rozdíly v hodnotách tito žáci nemají. Veškeré jejich hodnoty odpovídají jejich věku.

Má první hypotéza předpokládala, že žáci nemají představu o tom, co si představit pod pojmem životní hodnoty nebo, co hodnoty vůbec znamenají. Tato hypotéza se potvrdila, ovšem pouze částečně. Celých 33% žáků ze ZŠ a 13% žáků z gymnázia vůbec nevědělo, co pojem znamená. Vyjmenovat alespoň nějaké hodnoty pak umělo 43% žáků ze ZŠ a 30% žáků z gymnázia. Ostatní žáci věděli, jak pojem vysvětlit, jako věci důležité pro náš život. Mezi oběma zkoumanými skupinami byl u dvou odpovědí statisticky významný rozdíl a to u odpovědi: “věci důležité pro náš život“, kde byl statisticky vysoce významný rozdíl, tedy $p=0,01$ a odpověď “nevím“, kde byl statisticky významný rozdíl, tedy $p=0,05$.

Druhá hypotéza se zaměřovala na hodnoty žáků a jejich žebříčky hodnot. Hypotéza tvrdila, že žáci z obou škol nemají ucelenou představu o svých hodnotách a nemají sestavené žebříčky hodnot, vzhledem k jejich věku. Tato hypotéza se nepotvrdila. Ukázalo se, že žáci mají sestavené své žebříčky hodnot a všechny důležité hodnoty, z mého úhlu pohledu mají na prvních příčkách. Ani učitelé si nemysleli, že by žáci měli takto sestavené žebříčky hodnot, bylo pro mě tedy velkým překvapením, že se tato hypotéza nepotvrdila. Na prvních příčkách se objevovaly hodnoty rodina, zdraví, kamarádi, partner, vzdělání, volný čas a výběr povolání.

Třetí hypotéza se zaměřovala na vzdělání a podporu rodičů. Hypotéza tvrdila, že žáci ze ZŠ mají jiné zázemí a rodiče podporující vzdělání, jako nižší hodnotu. V důsledku toho mají nižší cíle ohledně vzdělání. Tato hypotéza se potvrdila. Žáci ze ZŠ mají rozhodně nižší cíle a pravděpodobně i ctižádost na vzdělání. Avšak rodiče jejich vzdělání podporují a snaží se jim pomoci, pokud je to v jejich silách. 45% žáků ze ZŠ chce mít vysokoškolské vzdělání či nějakou návstavbu a zbylých 55% žáků ze ZŠ chce mít středoškolské, vyučení s maturitou či bez ní, nebo základní vzdělání. Žáci z gymnázia chtějí jít na VŠ 90%, zbylých 10% chce jít na VOŠ nebo na doktorské studium. Rodiče žáků ze ZŠ se však velmi snaží a chtějí jim ve studiu pomoci s přípravou do školy 73%, nechťejí pomoci či nepomáhají 27%.

Čtvrtá hypotéza se týkala budoucnosti. Hypotéza tvrdila, že žáci z obou škol žijí spíše přítomností a nemají moc představu o své budoucnosti. Myslím si, že žáci gymnázia ale mají o něco ucelenější a reálnější představu o budoucnosti, než žáci ze ZŠ. První část z této hypotézy, která tvrdí, že žáci nemají moc představu o své budoucnosti a žijí spíše přítomností, se nepotvrdila. Druhá část hypotézy, která říká, že žáci z gymnázia mají ucelenější a reálnější představu o budoucnosti, se potvrdila. Svou budoucnosti si nepředstavuje pouze 13% žáků z gymnázia, zatímco žáků ze základní školy si budoucnost nepředstavuje 23%.

V praktické části své práce jsem však získala mnoho zajímavých výsledků. Například, že 33% žáků ze ZŠ neví, co znamená pojem životní hodnoty a u žáků z gymnázia to neví 13%. U odpovědi „nevím“, byl statisticky významný rozdíl, tedy $p=0,05$.

Další zajímavý výsledek byl u oblastí, ve kterých žáky zajímá, co si o nich ostatní myslí. Žáci z možností vybírali velmi často rodinu, kamarády, vzhled a oblečení. Bylo zajímavé, že v oblasti rodina (co si ostatní myslí o jejich rodině) toto zajímá žáky ze ZŠ v 85%, zatímco žáky z gymnázia v 43%. U této odpovědi byl statisticky vysoce významný rozdíl, tedy $p=0,01$.

Prekvapující výsledky byly u otázky č. 3, kdy jsem zjistila, že žáci mají, vzhledem k jejich věku, již postavené žebříčky hodnot.

Dalším zajímavým výsledkem bylo, že 30% žáků ze ZŠ a 90% žáků z gymnázia chce jít na VŠ.

V další otázce byl zajímavý výsledek týkající se pomoci rodičů s přípravou do školy u 25% žáků ze ZŠ a 26% žáků z gymnázia rodiče s přípravou nepomáhají.

V otázce týkající se kapesného jsem zjistila, že žáci jsou celkem skromní a kapesné jim většinou stačí. Kapesné stačí 25% žáků ze ZŠ a 55% žáků z gymnázia. Žáci z gymnázia dostávají větší kapesné, proto jim pravděpodobně častěji stačí jejich částka.

Představy o životě žáci celkem mají, nemá je pouze 23% žáků ze ZŠ a 13% žáků z gymnázia. V aktuálním životě by nic neměnilo 68% žáků ze ZŠ a 43% žáků z gymnázia. Myslím si, že výsledky mé diplomové práce odpovídají věku žáků.

Poznatky z mé diplomové práce by mohly přispět k zařazení tématu hodnot do Školního vzdělávacího programu, k jeho zapojení ve školách a školních zařízeních. Mohly by přispět k většímu zaměření na hodnoty. Žáci potřebují, aby s nimi toto téma bylo

rozebíráno a probíráno, aby měli kde se o něm pobavit a získat nějaké informace. Z mého pohledu je toto téma velmi důležité, ale často opomíjené zvláště na školách.

Další výzkum na toto téma by se mohl uskutečnit právě s učiteli a profesory na školách. Bylo by zajímavé vědět, co si o této problematice myslí učitelé. Pokusila jsem se zde navrhnout (ve svém dotazníku pro učitele), jakým směrem by se výzkum mohl ubírat. Učitelé na tyto otázky mají zajímavý názor a znají žáky v jiném prostředí než jen rodinném. Ve školním prostředí se žáci chovají jinak a někdy se i více otevřou. Dle mého názoru by se toho mělo využít a pokusit se zmapovat hodnoty žáků z pohledu učitelů.

Seznam použité literatury

a) Monografie

ABBEDUTO, L., ELLIOTT, S. *Guide to human development for future educators*. Boston: The McGraw-Hill, 1988. ISBN 0-07-007511-5

BOKOVÁ, L., BUKOVSKÁ, L., KATRŇÁK, T., MASÁKOVÁ, V., PROCHÁZKOVÁ, J., SCHMIDOVÁ, K. *Rodiče, děti a jejich problémy*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-0-4

DVOŘÁKOVÁ, J. *Morální usuzování: Vliv hodnot, osobnosti a morální identity*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4751-8

EYROVI, L. a R. *Jak naučit děti hodnotám*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-360-9

FELDMAN, R. *Essentials of understanding psychology*. North America: Publication data, 1997. ISBN 0-07-114212-6

FLORIANOVÁ, V. *Změny životních hodnot u dospívajících umístěných do diagnostického ústavu*. Bakalářská práce, Praha: HTF UK, 2014.

FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-626-8

HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0

HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2015.

ISBN 978-80-247-4674-6 (nakladatelství souhlasilo s citacemi)

HUDEČEK, O., TOMÁŠEK, V., a kol. *Vědomí hodnot: Hodnoty (nejen) v antropologických perspektivách*. Praha: TOGGA, 2015. ISBN 978-80-7476-076-1

JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2284-9

JEDLIČKA, R. a kol. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících. Prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5447-5 (nakladatelství souhlasilo s citacemi)

- KAST-ZAHN, A. *Jak naučit děti pravidlům*. Brno: Computer Press, 2008.
ISBN 978-80-251-2042-2
- KERN, H. a kol. *Přehled psychologie*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-121-2
- KOHOUTEK, R. a kol. *Základy pedagogické psychologie*. Brno: CERM, 1996.
ISBN 80-85867-94-X
- KOPECKÝ, J., PATOČKA, J., KYRÁŠEK, J. *Jan Amos Komenský: nástin života a díla*.
Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1957. ISBN 978- 80-200-1700-0
- KUČEROVÁ, S. *Člověk hodnoty výchova*. Prešov: ManaCon, 1996. ISBN 80-85668-34-3
- KRAUS, B. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006.
ISBN 80-7315-125-1
- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001.
ISBN 80-7315-004-2
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishnig,
2006. ISBN 80-247-1284-9
- MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7
- MATOUŠEK, O. *Dospívání chlapců v Čechách a na Moravě*. Praha: Portál, 1997.
ISBN 80-7178-121-5
- MASLOW, A. *O psychologii bytí*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0618-7
- MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006.
ISBN 80-86429-58-X
- PALOUŠ, R. *Paradoxy výchovy*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1650-6
- PAVELKOVÁ, I. *Motivace žáků k učení*. Praha: PedF UK, 2002. ISBN 80-7290-092-7
- PRUDKÝ, L. *Inventura hodnot: Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1751-2
- PRUNNER, P. *Vybrané kapitoly z pedagogické psychologie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2003. ISBN 7082-979-6

- RONENOVÁ, T. *Psychologická pomoc dětem v nesnázích*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-370-6
- ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1174-4
- ŘÍČAN, P. *S dětmi chytře a moudře*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0343-8
- SAINT – EXUPÉRY, A. *Malý princ*. Praha: Albatros, 2009. ISBN 978-80-00-01462-3
- SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229--042-8
- SEDLÁČKOVÁ, D. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2685-4
- SHARRY, J. *Řešíme problémy s výchovou dětí a dospívajících*. Brno: Computer Press, 2006. ISBN 80-251-1295-0
- SMÉKAL, V., MACEK, P. *Utváření a vývoj osobnosti: Psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno: Barrister & Principal, 2002. ISBN 80-7178-121-5
- TAYLOR, CH. *Sekulární věk: Dilemata moderní společnosti*. Praha: Filosofia, 2013. ISBN 978-80-7007-393-3
- VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1074-4
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8
- VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3

b) Periodika

- KAROLCZAK-BIERNACKA, B. *Morální hodnoty společnosti z pohledu mládeže*. Praha: Pedagogika, 4/1990, s. 429 – 440
- MACEK, P. *Adolescenti a jejich rodiče: důležitost vzájemné percepce pro sebehodnocení dospívajících*. Praha: Pedagogika, 4/2004, s. 342 - 354
- PLASOVÁ, R. *Životní hodnoty adolescentů*. Praha: Učitelské noviny, 45/2007

RABUŠIC, L., HAMANOVÁ, J. *Hodnoty a postoje v České republice 1991 – 2008*. Praha: Pedagogika, 3/2011, s. 306 - 310

c) Encyklopedie a slovníky

PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6

d) Elektronické zdroje

BAŘINOVÁ, T. *Morální hodnoty a životní styl žáků 2. stupně*. Bakalářská práce, Brno: Masarykova univerzita PedFa, 2011. Dostupné z:

http://is.muni.cz/th/264971/pedf_b/Bakalarska_prace_Moralni_hodnoty_a_zivotni_styl_zaku_2.stupne_zakladnich_skol.pdf

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Sociologický výzkum zaměřený na analýzu struktury postojů a očekávání veřejnosti k oblasti školství, výchovy a vzdělávání*. Praha: Stem/mark, 2009. Dostupné z:

www.msmt.cz/file/10098_1_1/download/

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro žáky

Příloha č. 2: Dotazník pro učitele

Přílohy:

Příloha č. 1:

Dotazník

Prosím o vyplnění anonymního dotazníku. Tento dotazník poslouží pouze jako podklad pro vypracování mé diplomové práce.

Jsem: žena

muž

1) Co si představuješ pod pojmem **životní hodnoty**?

Napiš:

2) V jakých oblastech tě zajímá, co si o tobě ostatní myslí? Zakroužkuj, co je pro tebe důležité:

- a) Braní návykových látek
- b) Kamarádi
- c) Movité věci co vlastníte (mobil, hudební přehrávač, počítač...)
- d) Oblečení
- e) Partner/ka
- f) Rodina
- g) Sexuální zkušenost
- h) Vzhled
- i) Jiné – vypište v případě, že Vás to zajímá i v něčem jiném....

- 3) Ve sloupečkách seřaď sestupně jednotlivé hodnoty, které považuješ za důležité v tvém životě. Přičemž 1 = nejdůležitější a 20 = nejméně důležité.

Hodnoty	Pořadí aktuálních hodnot
Alkohol	
Cigarety	
Drogy	
Hezké bydlení	
Hudba	
Kamarádi	
Kulturní život (divadla, kina, koncerty...)	
Mobilní telefon	
Móda (oblečení, líčení, doplňky)	
Partner/ka	
Peníze (kapesné)	
Počítač/Internet	
Postavení ve společnosti	
Rodina	
Sex	
Volný čas	
Výběr povolání (dalšího studia)	
Vzdělání	
Zaměstnání (práce, brigáda)	
Zdraví	

- 4) Jakého nejvyššího vzdělání bys chtěl dosáhnout?
- Vysokoškolské vzdělání
 - Mít vyšší odbornou školu (nástavbu na vyučení s maturitou)
 - Středoškolské vzdělání
 - Odborné vyučení s maturitním vysvědčením
 - Výuční list
 - Stačí mi základní vzdělání
 - Jiné...

5) Pomáhají ti rodiče s přípravou do školy?

- a) Ano, pomáhají 2-3 týdně
- b) Učí se se mnou každý den
- c) Jen s nejtěžšími úkoly, nebo když potřebuji vyzkoušet
- d) Pomáhají, když si řeknu
- e) Chtěl bych, aby mi občas pomohli, ale nemají čas
- f) Ne, nepomáhají
- g) Jiné....

6) Jaké kapesné od rodičů dostáváš? A jak často dostáváš kapesné?

Napiš:

A teď napiš, jaké bys chtěl:

7) Zatrhni u jednotlivých bodů, jakou situaci bys chtěl, které dáváš přednost.

Nebo

a) Držet se své odbornosti	Pracovat výhodněji mimo svůj obor
b) Žít skromně	Dopřát si blahobyt (příjemný život)
c) Obětovat volný čas na sebevzdělávání	Ve volném čase se hlavně pobavit
d) Být věrný jedné firmě	Vyzkoušet různé firmy
e) Žít a pracovat v zahraničí	Pracovat a žít doma
f) Jedno povolání na celý život	Vyzkoušet různá povolání
g) Věnovat se spíše kariéře	Věnovat se spíše rodině
h) Rád/a bych cestoval/a	Chci se věnovat doma práci a rodině

8) Jak si představuješ svůj život za 5 let?

Napiš ve třech větách, jak si život představuješ:

9) Zakroužkuj 5 věcí, které si myslíš, že pro tebe budou v budoucnu nejdůležitější.

Mít milujícího partnera a spokojenou rodinu
Žít v blahobytu
Zapojit se do veřejného dění (veřejných záležitostí – politika...)
Mít nejmodernější elektroniku a vybavení
Stát se slavným
Mít dobrou práci
Jezdit každý rok na dovolenou
Mít vysoký příjem (dostačující příjem)
Co nejvíce se pobavit a užít si
Zastávat funkci vedoucího pracovníka
Žít podle vlastních zásad
Pořídit si auto
Žít příjemně, pestře a zajímavě
Mít možnost soukromě podnikat
Získat kvalitní vzdělání a kvalifikaci
Být odolný (schopný snášet nepohodlí a námahu)
Dělat takové zaměstnání, které mě baví
Vypadat dobře (vysportované tělo, pěkné oblečené, účes...)
Dosáhnout ve své práci vysoké odborné úrovně
Cestovat, poznat nové země
Mít dobré vztahy s okolím (žádné konflikty)

10) Co bys změnil ve svém aktuálním životě?

Napiš ve třech větách:

Děkuji za pravdivé vyplnění. ☺

Příloha č. 2:

Dobrý den,

jsem studentkou Husitské teologické fakulty, kde dokončuji obor Učitelství pro střední školy.

Mé téma diplomové práce je Životní hodnoty u žáků 8. a 9. tříd.

Chtěla bych Vás proto poprosit o pomoc se svým výzkumem, který probíhá formou dotazníku. Zajímá mě Váš názor na životní hodnoty Vašich žáků.

Mnohokrát děkuji za Váš čas a pravdivé vyplnění.

Veronika Florianová

Jsem: žena
 muž

Délka mé praxe je:

1) Co si myslíte, že si žáci představují pod pojmem **životní hodnoty?**

Napište:

2) V jakých oblastech žáky zajímá, co si o nich ostatní myslí? Zakroužkujte, co je pro ně důležité:

- a) Braní návykových látek
- b) Kamarádi
- c) Movité věci co vlastní (mobil, hudební přehrávač, počítač...)
- d) Oblečení
- e) Partner/ka
- f) Rodina
- g) Sexuální zkušenost
- h) Vzhled
- i) Jiné – vyplšte v případě, že je to zajímavá i v něčem jiném....

- 3) Ve sloupečkách seřadte sestupně jednotlivé hodnoty, které si myslíte, že žáci považují za důležité v jejich životě. Přičemž 1 = nejdůležitější a 20 = nejméně důležité.

Hodnoty	Pořadí aktuálních hodnot
Alkohol	
Cigarety	
Drogy	
Hezké bydlení	
Hudba	
Kamarádi	
Kulturní život (divadla, kina, koncerty...)	
Mobilní telefon	
Móda (oblečení, líčení, doplňky)	
Partner/ka	
Peníze (kapesné)	
Počítač/Internet	
Postavení ve společnosti	
Rodina	
Sex	
Volný čas	
Výběr povolání (dalšího studia)	
Vzdělání	
Zaměstnání (práce, brigáda)	
Zdraví	

- 4) Jakého nejvyššího vzdělání si myslíte, že žáci chtějí dosáhnout?

- Vysokoškolské vzdělání
- Vyšší odborné vzdělání (nástavbu na vyučení s maturitou)
- Středoškolské vzdělání
- Odborné vyučení s maturitním vysvědčením
- Vyuční list
- Základní vzdělání
- Jiné...

5) Myslíte si, že rodiče pomáhají Vaším žákům s přípravou do školy? Jak často?

- a) Pomáhají jim 2-3 týdně
- b) Učí se s nimi každý den
- c) Pomáhají jen s nejtěžšími úkoly, nebo když potřebují vyzkoušet
- d) Pomáhají jim, když si řeknou
- e) Žáci by chtěli nebo potřebují pomoci, ale rodiče nemají čas
- f) Ne, nepomáhají
- g) Jiné....

6) Jaké kapesné odhadujete, že Vaši žáci v průměru dostávají? A jak často?

Napište:

A teď napište, jaké kapesné si myslíte, že by chtěli:

7) Zatrhněte u jednotlivých bodů, jaké situace si myslíte, že budou preferovat Vaši žáci.

Nebo

a) Držet se své odbornost	Pracovat výhodněji mimo svůj obor
b) Žít skromně	Dopřát si blahobyty (příjemný život)
c) Obětují volný čas na sebevzdělávání	Ve volném čase se budou bavit
d) Budou věrní jedné firmě	Vyzkoušejí různé firmy
e) Žít a pracovat v zahraničí	Pracovat a žít doma
f) Jedno povolání na celý život	Vyzkoušet různá povolání
g) Věnovat se spíše kariéře	Věnovat se spíše rodině
h) Rádi by cestovali	Raději se budou věnovat rodině

8) Jaká pravidla si myslíte, že dětem ve výchově chybí? Jaká byste doporučili?

Napište:

9) Zakroužkujte 5 věcí, které si myslíte, že budou pro žáky v budoucnu nejdůležitější.

Milující partner a spokojená rodina

Život v blahobytu

Zapojení se do veřejného dění (veřejných záležitostí – politika...)

Nejmodernější elektronika a vybavení

Stát se slavným

Dobré zaměstnání

Každý rok na dovolená

Vysoký příjem (dostačující příjem)

Zábava a užívání si

Zastávat funkci vedoucího pracovníka

Žít podle vlastních zásad

Pořízení automobilu

Žít příjemně, pestře a zajímavě

Soukromé podnikání

Kvalitní vzdělání a kvalifikaci

Odolnost (schopný snášet nepohodlí a námahu)

Dělat takové zaměstnání, které je baví

Vypadat dobře (vysportované tělo, pěkné oblečené, účes...)

Dosažení ve své práci vysoké odborné úrovně

Cestování, poznávání nových zemí

Dobré vztahy s okolím (žádné konflikty)

10) Zařadili byste do ŠVP téma životní hodnoty? Prosím, zdůvodněte svou odpověď.

Napište:

11) Co si myslíte o životních hodnotách žáků? Napadá Vás ještě něco k tomuto tématu?

Děkuji za pravdivé vyplnění. ☺

Resumé

Diplomová práce se věnuje otázce životních hodnot u žáků 8. a 9. tříd a je rozdělena do dvou částí. V teoretické části je zpracována odborná literatura související s problematikou hodnot, obdobím dospívání a představách o budoucnosti. Praktická část zachycuje průběh empirického výzkumu, jehož součástí je dotazníkové šetření s respondenty. Dotazníkové šetření se zaměřuje na porovnání životních hodnot u žáků ze základní školy a u žáků z gymnázia.

Summary

This diploma thesis is devoted to the issue of life values among pupils of 8th and 9th grades and is divided into two parts. The theoretical part deals with the scientific literature related to the values, the adolescence and the ideas of the future. The practical part describes the course of the empirical research, which includes in a questionnaire survey. The questionnaire survey of the thesis focuses on comparing the life values of primary school pupils and grammar school students.